

П П П П П Р Р Р Р Р Р И И Ч Ч А
П П Р Р И ИИ Ч Ч А А
П П Р Р Р Р Р Р И И И Ч Ч Ч Ч Ч А А
П П Р И И И Ч А А
П П Р И И Ч А А А А А А А
П П Р И И Ч А А А А

ПРИЧА

часопис за причу и приче о причама

Београд, новембар 2007. година 1 број 1

Прича,
први и једини часопис за причу и приче о причама
Београд, новембар 2007. година I број 1

Издавач:
Књижевно друштво „Свети Сава”
Београд, улица Гандијева 167-177

Оснивач
Слободан Стојадиновић

За Издавача
Небојша Ђосић

Главни уредник
Слободан Стојадиновић
Одговорни уредник
Славољуб Марковић

Часопис **Прича** излази четири пута годишње

Рукописе слати на адресу sirrecyu@yahoo.com

Рукописи се не враћају

Тираж: 300

Штампа „Свен” – Ниш

На насловној страни
Слободан Стојадиновић:
Нови Аџлас, уље на платну, 35x45cm, 2000

П П П П П П Р Р Р Р Р Р И И Ч Ч А
П П Р Р И И И Ч Ч А А
П П Р Р Р Р Р Р И И И Ч Ч Ч Ч Ч А А
П П Р И И И Ч А А А
П П Р И И И Ч А А А А А А А А
П П Р И И Ч А А А

ПРИЧА

Часопис за причу и приче о причама
Београд, новембар 2007. година I број 1

STORY

Садржај

Војислав В. Јовановић, Божићно јутро	7
Мирјана Павловић, Све је добро што се икад сврши	8
Михајло Пантић, Сам, очајан, љут и на дијети	17
Немања Митровић, Траг летећег дрвећа	41
Драгослав Хаџи Танчић, Госпођа Павловић пред усвајањем методске јединице	46
Снежана Минић, Гастарбајтерске приче	54
Радосав Стојановић, Питања за творца	57
Радивој Шажтинац, Болничарка из Лугик кабинета	64
Слободан Стојићевић, Уторчење	67
Ђорђе Јаков, Док нас смрт поново не састави	71
Микаило Бодирога, Халкиони (Амилио)	81
Александар Љубиша, Паклена поморанца	85
Заборављени записи	
незаборавних арапских прича	91
Роберт Грејвз, Сањарење на Темзи	110
Јукио Мишима, Море и вечерња румен	113
Зигфрид Ленц, наличје једне свадбе	124
Виктор Јерофејев, Рак љубави	127
Миклош Молнар, Рандеву Е. М. Сиорана и Михаља	
Верешмртија у париском Луксембуршком парку	130
Густав Мурин, Најбоље груди запада	142
Зоран Ковачевски, Имер	144
Слободан Стојадиновић, Ново доба	151

Војислав В. Јовановић

Божично јутро

Живео сам, до недавно, у Сиону, у кући на углу, где су се укрштале четири улице, и свака је била усмерена ка једној од страна света. Велики је свет, и била је то велика кућа, а њени зидови обрасли бршљаном. Плашио сам се тих зидова, јер су били немилосрднији од Гајевих Институција. Читање таквог штива захтева напор, а и само је напорно. Зидови су висили у ваздуху, сачињени од ваздуха, тешког, напрегнутог, али пуног одвратне масноће. Можда их је хранио бршљан, и целу кућу, темељ, мени непознате спратове, скривени, смрад-ни, подрум, а масноћа је била главни састојак јела на трпези свакодневице. Можда се то мени тако само чинило, јер сам био завидљив, било би заиста одвратно признати да завидиш зиду и бршљану на масноћи. Зидови су били без ослонца, високо изнад темеља сачињеног од коментара, јер били су, ипак, део неке институције, без упутства, у страној држави. Тада сам схватио да сам разумевање добровољног одласка у азил за ментално слабе особе, који је обележио тог човека, чијем сам се књижевном делу дивио, стекао кроз сам поступак добровољног одласка у азил човека који свету поручује, српски речено, Јеби се! Јер свет је онда био такав какав је и сада, краћи за дужину тела, неповезан са главом, без удова, умотан у прљави креветски покривач, у две речи: без будућности. Свака од улица одлазила је, ујутру, на своју страну, изнова и изнова. Буљооко сунце са истока грозничаво трчи ка западу, згрожено, искуство му даје за право. Север и југ се надмећу у стицању признања, ко је од њих место порекла црва? Али, то мене није збуњивало, нити ме је гурало у оклевање.

Улазио сам, и излазио, из те куће, тридесетипет година, носећи на леђима зидове родне куће овог човека, на које сам се, једног пролећног јутра, био наслонио, а то је било у граду неких двестотинак километара ка северозападу, далеко од куће зидова строгих, помало дрских и дрчних Гајевих Институција. Тај добровољац, човек у сваком погледу генијалан, био је писац. Он је код других изазивао злу вољу, коју су они добро покривали и крили. Мрзели су га, и завидели му, желели су да сам пресуди себи. Није му било свеједно. Сазнање да сте стаситији од осталих, а да стојите задњи у реду испуњава душу гађењем. И желудац, кости, прекрива кожу, крв га распростире по телу, више не можете крити узрок свакодневних повраћања: свет. Он је доживљавао своју усамљеност по законима које је прописивала нека од институција, поштујући опште акте и правила. А свет, по основном правилу свог идиотлука, највише мрзи писце, људе који баратају мислима и речима. А то нису оне речи и мисли које ваздухом хране свакодневицу зидова институције. Свет такве људе најчешће и најжешће кажњава. Овај писац није крио своје гађење, повраћао је јавно, упорно, и стално по такозваним књижевним ауторитетима. Имао је леп рукопис, и хтели су да га натерају да буде службеник банке. А леп рукопис је био само слика лепоте душе, овога човека. Никога се не тиче генијалност неког сликара. Он може своју поруку изразити на стотине начина. Слепци од људи стајаће пред његовим платном, опчињени бојама, техником и осталим сликарским триковима, али јасну поруку неће ни видети ни прихватити. Исто је и са музиком. Слушаће, аплаудирати, и отићи на вечеру која ће се састојати од печених препелица у сосу од не знам чега. На остале уметности свет ионако не обраћа пажњу. Али, са писцима ствари стоје друкчије. Овај писац је, да би свету плуноу у уста, умро на дан када тај исти свет слави рођење Спаситеља. Прекрио га је снег, бео и чедан. Ниједан човек било којег занимања не би се усудио да уради

такво нешто. Писац је онај који ће сваком човеку, читаоцу или неком ко слуша препричавање прочитаног текста, јасно ставити до знања колики је степен идиотлука који је саставни део личности сваког читаоца или слушаоца препричавања. Па макар слушалац, читалац, препричавалац, била жена. Убеђен сам да је добровољац са собом, ван тела, у души како се то каже, понео само зидове своје родне куће, јер они имају снагу коју нам великодушно поклањају. Дају нам упутства како поднети глупост света, и коментаришу наше лудило. Када падају, куће падају тако што најпре падну зидови. Није то никаква тајна, нити је мучно то признати. Није потребно гордост подстицати, давати јој подршку, нити се молити Богу. Оно што је најболније од свега, то је што су људи те установе, у чију намену не треба сумњати, назвали институт, институција. Избегавајте да у Божићно јутро своја леђа поклоните некој згради, ко зна ко је власник те зграде. Јер ту је раскрсница, бршљан, и туђина. Он је отишао добровољно, и то му нису никада опростили. Јер били су уверени да ће га они стрпати у институцију. А туђина је опасна, она је једна велика институција. Да би се супротставио институцији света Одисеј се пентрао на катарку, у часовима бесног излива зловоље лутања, и урлао, псујући. Ја, лично, сваке године, на први дан Божића, отворим прозор, погледам свет, и викнем, Јеби се!

Клаћење

Чињеница је да је песник Хелдерлин сам написао, мислећи на своју болест која га је мучила, да пати од „душевног клаћења” и да је „мртав за свако људско осећање, жив мртавац”. Када је ово записао имао је двадесет и четири године. Лепо доба, односно узраст, готово да

се назире будућност, док се тело и дух узајамно сатиру. Био је живи мртвац који се клати, а тако је било све до оног тренутка када је престао да се клати, и када је постао “мртви мртвац”. Он се није плашио да дотакне стварност, испружио је руку и гурнуо прст у гнојну рану. Затим је оном другом руком у рану натрпао неколико шака соли. Био је то редослед најнужнијих потреба, оне иду једна за другом. У ту рану је, затим, мува седефасте главе полагала свој накот, црве, речи вољених песника. Стално је био у себи, у оним предивним пределима, у оним предивним часовима када се уздиже дух, ништа се не може поредити са обиљем нелишавања. Успео је да сачува целину, по деловима, уз невиђену патњу сједињавања душе и тела, клатећи се, мртав. До тада, написао је многе величанствене стихове. Историја је пуна примера оних песника који се никада нису клатили, никада нису били живи мртваци, али су зато одувек били мртви, и то баш мртви, мртворођена копилад лишена сваког људског осећања.

Претпоставка

Претпостављам да постоје људи који никада у животу нису зарили нож у неко живо биће. Нису заклали кокошку, свињу, теле, јаре, јагње, прасе, козу, овна, бика, краву. Нису нож зарили ни у мајку, оца, брата, сестру, рођака, суседа, у непознатог човека са којим су се споречкали, у жениног љубавника, или у мужевљевог швалерку, у онога који им је увалио сиду, или им је увалио лажне евре, ни у кога. Немојте чекати одговарајућу прилику. Претпоставите да сте један из категорије оних који потежу нож. Видећете, претпоставка и није за бацање. Потребно је само да, у том тренутку, неко живо биће из наведених категорија, буде поред Вас.

Људи, орлови и змије

У стара времена, она хеленска, херојска, тројанској војсци се указало зло знамење: пред велику битку пролетео је орао који је носио змију. Али, змија уједе орла и он је испусти, а она падне пред њих. Уопште није важно ко је шта рекао, ко је на шта позивао, ни да ли су кренули у бој или не, нити шта је после било. Важно је да је змија остала жива, а да је орао одлетео даље. Добри Бог је тако удесио ствари, да животиње немају никаквог удела у тумачењима људи зашто оне грабе једна другу. Рат који су међусобно водили Хелени и Тројанци није био никакаво зло знамење ни за орла ни за змију у међусобном обрачуњу оних који лете и оних који пузе. А чак ни Бог није видео човека који лети.

Немоћ једног примера

Двојица стоје у хладу колонаде старе базилике, претворене у изложбени простор модерне уметности. Они живо расправљају, види се да између њих двојице букти неки спор. Нема никаквог спора око намене целог здања, спор је настао око изложених предмета. Да ли је свим предметима место у једном музеју савремене уметности? Наведите ми, каже први господин, један изложени експонат који овде не припада? Ја, каже други господин, не оспиравам списак изложених предмета, ја оспиравам поједина имена, противим се да неки од присутних аутора имају права да излажу. Добро, каже први господин, наведите ми бар једно име од оних која оспо-

равате. Дobar укус и добро васпитање, каже други господин, уче нас да прећутимо понешто од свега, а када говоримо о свему да не прећутимо ништа. Не разумем шта хоћете да кажете, каже први господин. Хоћу да кажем, каже други господин, да Ви грешите, јер инсистирате на једном примеру, а у здраворазумском расуђивању позната је немоћ једног примера.

Сељак и један од титана

Неки сељак из околине Ниша клео се у своје унучиће да је, једне благе мајске вечери, видео једног од титана како водећи на улару свог коња силази низ благу падину оближњег брега. Брег, брежић, зовемо га Виник, како је казао сељак, и сав је под виноградима, а ја сам убеђен да је титан, пошто је добрано изморио јахањем свог коња, сјахао, прошао безбрижно између чокота грозних винограда, и избио на пут, који је био већ обасјан изгрејалом месечином и који је био царски широк, тражећи можда неки кладенац да напоји и себе и коња. Сељак је, каже, намеравао да га позове да сврати на његов бунар, али оног тренутка када су угледали један другога, титан се бацио у седло и коњ је одјурио широким друмом обасјаним месечином. У тмурним, јесењим, данима, који се завршавају још тмурнијим сумрацима, сељак и даље стоји поред друма, затворен за свет, занемео али без зловоље, и док његов поглед пробија таму, док се труди да надмаши своју опсесију титаном, он својим срцем храни своју злехуду судбину чекања, убеђен да ће се јахач и коњ поново појавити, да ће се напиту воде са његовог бунара. Он лагано откида комад по комад свог срца, разгледа те кржаве сведоке своје упорности, и баца их у амбис отворених небеса у себи.

Прелажење преко улице

Ако сте мудри, улицу ћете прећи на обележеном месту. А то је пешачки прелаз, или најближи угао, или на неки од најбезбеднијих начина, свеједно. Ако погрешите, и то учините на неодговарајућем месту и на неодговарајући начин, и настрадате, и то је свеједно, јер ћете бити мртви. Мада, искрено говорећи, можете настрадати и на обележеном пешачком прелазу, што је опет свеједно, у односу на Вас. Јер многи, не могу да тврдим сви, рећи ће, у оба случаја, Ко га јебе, тако му и треба, што није остао код куће?

Поткивање коња или писање сонета?

Да ли сте икада поткивали коња? Да ли сте икада стали испод коњске гузице, погрбили се, дохватили коњску ногу, узели потковицу, и снажним ударцима чекића утеривали клинове за поткивање у коњско копито, све до оног тренутка када тај исти клин треба савити, и укуцати преко копита, да не бисте озледили коњу стопало? Окружени сте обавезним мирисом коњске гузице, нападају Вас разне муве, постоји велика могућност да пребијете прсте, да Вас коњ ритне, да промашите и повредите коња, понекад бивате попишани и посрани ако коњ не може да се уздржи. Ако поткивате једну од предњих ногу, коњ не може да сере и пиша по Вама, зато по Вама цуре коњске бале, а оне, уверићете се и сами, нису баш мирис из хиљадуједне ноћи неке од познатих арапских прича. Зато, баталите поткивање коња. Пишите сонете, то је лакше, за то Вам није

потребно богзна колико занатске вештине. А то што ћете балавити, пишати и срати сами по себи, није ништа. Сачуваћете прсте.

Учитељ и слово Р

Неки учитељ је при говорењу котрљао слово Р, тако сви називају једну одређену говорну ману својствену многим људима. Шта мислите, колико деце је, слушајући свог учитеља, себи угувило у главу да тако треба говорити? Ако је то био неподношљиво велики број, да ли је учитељ био дужан да им скрене пажњу на своју фалинку? Ако је број био подношљив, да ли је требало ћутке прећи преко тога? И шта је велики, а шта мали број? Десет од тридесет, или један од тридесет? И колико је деце уопште било у том разреду? А о школи да и не говоримо.

Шта обућарева деца мисле о самоубиству?

Познато је да најгоре ципеле имају деца обућара. То није због родитељске небриге, или због велике немаштине. Ниједан обућар није у тој мери неодговоран родитељ, да би његова деца била без обуће. Нити је иједан обућар толико сиромашан, да би дозволио, да упркос његовом занатском умећу, његова деца остану без обуће. У питању је реченица иза које се крије немоћ мудрих да смисле нешто друго. Замислите изреку: Познато је да деца машиновође немају локомотову. Или: Познато је да деца атомских физичара немају атомску бомбу. Познато је, рецимо, да деца оперских

певача немају оперу. Или, Познато је да деца масовних убица немају гробља у власништву. Сваки занат, од најпростијег до најплеменитијег, има оца чија деца немају нешто од онога чиме барата њихов отац. Обућар о коме је реч, одлучио је, једнога дана, да се обеси. Можда је схватио да му је ипак свега доста. Преко главе му је туђе подеране обуће, безбројних врста ексерчића, разних чекића, шила, конца за ушивање, лепка, блокеја, калупа. Можда је видео стоногу, и помислио, А шта да је ово моје дете? Можда је пред њим био сложенији проблем од стоноге. Можда је помислио, Однос стварности и мог другог ја је у озбиљној кризи, не успевам да превазиђем напетост која се у мени ствара због конфликта ових двају субјекта, и ја доживљавам класични шизофрени слом личности. Можда, јер познато је да обућари док погрбљени укуцавају ексерчиће у пенцета доживљавају невиђен узлет свог интелекта. А то свакога, па и обућара, води ка решењу тог унутрашњег конфликта. Било како било, овај се обућар обесио. Нашла су га његова деца, њих седморо. Некако су га смакла са конопаца, скинула конопац са његовог врата, и свих седморо отишла код ужара. Ужарева деца, и њих је било седморо, играла су се у дворишту, нашавши забаву у једноставном шутирању једне старе ципеле. Најстарије обућарево дете, свеједно је да ли је то био син или је то била кћи, пружи ка њима уже, и рече, А ви немате конопац за прескакање!

Касапин и сатара, касапинова жена и студент

Касапинова жена је била лепушкаста, а касипин је био преке нарави. Што се студента из суседства тиче, он је био сиромашан, и неотпоран на жене. Свима њима, једно им је било заједничко, нису имали среће. Касапин је одлучио да оде у суседно село на сточну пијацу и купи свиње и говеда. Његова жена није никуда отишла. Она је позвала студента на кафу. Студент је позив прихватио, више него срећан. Чињеница је да су они заиста пили кафу, првих пет минута. Али, госпођи то није било довољно. Вероватно ни њему. Попили су кафу, и дохватили једно друго. Ту су се сјединиле њихове појединачне несреће. Три несреће, сједињене. Касапин је куповину обавио брже, и повољније, него што је планирао, и вратио се у град. Данас, рече сам себи, нећу да радим, нећу да отварам касапницу. Али, оно што уштедиш на ћуприји, преплатиш на мосту. Касапин се, дакле, вратио кући, и затекао жену и студента онако ...на гомили. То није тренутак који човека води ка размишљању. А касапин ионако није био човек склон размишљању. Дохватио је сатару и двоје љубавним чином занетих претворио у нешто што је и иначе обичавао да ради са заклавним свињама и говедима. А онда је сео, и крвавим рукама отворио флашу са ракијом. Отпио је неколико гутљаја, и казао сам себи, Па, добро, бре, јебем му матер, зар ја морам свакога дана да радим?

Из књиге *Прича за Роберта Валзера*

Мирјана Павловић

СВЕ ЈЕ ДОБРО ШТО СЕ ИКАД СВРШИ

Није чудно, само се таквим чини: Никад није помилио да су жене заморне, иако је живео са једном која би сваком другом смртно досадила већ на почетку прве брачне ноћи; причала је тада, причала, и причала, као да јој је то једина дужност у брачној постељи. Али то је био он, а не било ко. Оно што је слободном вољом изабрао, унапред му је било подношљиво. Свидела му се и њу ће ожени, толико му је било јасно; ако остало буде нека замршена прича, она неће бити за њега написана, те је неће читати. Из неког разлога, и он се њој свидео, загледала у његово обично, неупамтљиво лице, мада је итекако могла да бира. Није била тек лепа, запала јој је тако расна и жестока лепота да је његов будући кум безмало онемео и једва промуцао: „Где је само нађе? Мрак јој бије из очију!” И младожења је то исто видео, да јој мрак бије из очију. Видео је и да га је тај мрак прогутало, али је умео да се креће у најгушћој помрчини. Оженио се без колебања, мада је то била девојка са озбиљном „фалинком”, прилично ретком у лепотица из чијих зеница севају црне муње. Ту њену ману је лако открио током кратког предбрачног одмеравања, пошто то није била одећом прикривена грба, или мајсторски израђено стаклено око, него њена незајажљива потреба да размишља и, што је још незгодније, да њега тера на размишљање. Неуморно је нешто анализирала, уопштавала, доводила у сумњу, постављала нејасна и сувишна питања. Упркос томе, никада се није покајао што је баш њу одабрао. Њега ништа није могло саплести, скренути с пута, оборити с ногу, навести да се самоса-

жаљева и одриче сопствених глупости. Имао је свој живот и ван тог промашеног брака, не тајни живот са другом женом, него свој живот са њом, сигурно најупорнијом и најдосаднијом од свих плачљивих надрифилозофкиња. Он, додуше, није мислио да је досадна, јер уопште није размишљао о томе каква је, знао је шта је: његова жена. Каква год она била, живот са њом могао је бити само река која се не излива из корита. Што је више причала, мање је било потребе да је пажљиво слуша. Крај је увек био исто што и почетак, између њих је којешта убацивала, тек да ту чињеницу прикрије. Теме су привидно биле неизбројиве, као таласи узбурканог мора, а када би стали сви лажни ветрови, из васкрсле мирне воде дизао би се само један џиновски талас, који би неког другог човека вероватно удавио; остала би једна једина тема, она којом је бура и почела, љубав: „Шта је, у ствари, љубав? Постоји ли тако нешто?” Па онда, далеко конкретније: „Да ли ти мене уопште волиш?” А затим и оно најгоре: „Шта ти мислиш о томе?” Ништа није мислио, осим да је глупо о томе умовати и водити брачне дијалогe. Колико год пута то поновио, њу такав одговор не би задовољио: „Разговарај са мном!” То је, наравно значило да ће убрзо ударити главом у зид који је он подигао: „Па прекинула си нам разговор да би то казала.” Окренуо би све на неувредљиву шалу и доброћудну спрдњу, није штедео смисао за хумор иако га је мало имао, а понекада би отћутао палбу и умиљато узвратио питањем: „А шта ћемо ми, душице моја, данас јести?” Узалуд је заподевала „праве разговоре”, уздисала је, плакала, а једанпут је и столицу на њега бацила, из чисте немоћи, како је сама рекла; није нашла други начин да сазна шта је у његовој глави, осим да је разбије. Да му баш онако, физички, уђе под лобању и претражи мозак? шалио се он, касније. Да, искрено је признала. Али у растројству је лоше циљала, том приликом ниско, и погодила га далеко од главе, у колена. После тога га је гађала искључиво речима, са жилавом надом

да ће решити енигму која уопште није постојала. Никад није посустала, а он се од њеног насртања није уморио; напротив, као да се забављао оштрећи своју сумњиву духовитост. Волео је да се смеје, а не да истражује и доказује благотворно дејство смеха на људско здравље. Волео је и да загрли своју супругу, онда када се загрцне од беса којему он ничим није допринео и почне да прескаче гласове, а нарочито када јој се испредање неке fine мисаоне нити само од себе прекине. Смешно му је било што се окомила на његову главу, унутра нису биле похрањене никакве тајне, или сложене идеје, које треба ископати и размрсити; све што је радња имала да понуди, налазило се у излогу. Она је, пак, остала убеђена да свака закључана врата нешто крију и чувају. Не могавши да пронађе кључ, измислила је другог мужа, како би имала шта да му пребацује. Посветила му је читав свој марљиви мозак, опасни механизам који би радо био у погону двадесет пет сати на дан и најизлишнији поклон који је он икада добио. Потурала му је под нос његову искривљену слику, махала је својим цртежом на коме је он представљен као центар света, да би могла да га оптужи: „Сматраш да си ти центар света. Шта сам онда ја?” Да, шта је онда она? Површно посматрано, нека врста коњске мушице за коју он има ваљан реп, да се одбрани. Просто га је наводила да смишља доскочице, макар и овако јадне: „И ти си центар света, зато што је свет ова наша лепа кухиња. Без разлога се једиш, лепотице моја.” Када више није била лепа, почео је тако да је зове, „лепотица”, уместо „душица”.

И тако је било шездесет година: Док су разговарали, она је питала када ће разговарати, а он је тврдио да управо разговарају. Већ на почетку дуговечног брака појединачно су стекли оно најважније, неопходног мучитеља. А заједнички су стекли све што брак по правилу донесе, ако је у стању толико да напрти, и нови намештај, и дуплу родбину, и децу, децину децу, децине деце децу, породичне пријатеље и непријатеље... Али

све је то некуда одлазило, у нечији шпорет, у Канаду, под земљу, као да је само навратило у њихов дом. Једино их није изневерио конопац који су натезали, ни једном се није прекинуо. Док многи парови временом заћуте, ваљда да у добром браку нешто не покваре, код њих нигде краја разговору – о томе шта је прави разговор. Јесте, било је речи и о расанку, крајем прве деценије брака, онда када је на њега дигла кухињску столицу. Иако га није потрефила ни близу недужне главе, мимо обичаја се уозбиљио: „Урадиш ли то опет, више ме нећеш видети!” Није јој се од њега одвајало. Решила је да се више не маша столице, па су се испунили сви услови да проживе заједно преосталих педесет година.

Али у дубокој старости, она је уснила ужасан сан, један од оних после којих је дан мрачан колико и минула ноћ. Сачекала је да прође двадесет и четири сата, да дође себи, а онда му је испричала: „Сањала сам да ми је смрт дошла на врата. Позвонила је и ја сам отворила. Никога нема. Загорачим на праг. Гледам десно, гледам лево, а ту, лево, она стоји, висока и мршава. У ствари, угледала сам неки црни чаршав на дугачкој мотки, горе је као зашиљена капуљача, а доле се као сукња шири. Само њега сам видеала, тај чаршав, али сам у сну одмах разумела да је то она, смрт. Повукла се у страну, да ја кроз шпијунку не видим ко је звонио, јер зна да онда не бих отворила. Стоји тамо и ништа не говори. И ја ћутим, јасно ми је шта хоће. Опочиње ме да ми време истиче, одкуцава ми последњи минут... Ја сместа морам да променим свој живот!”

Шта је он све хтео да каже! И шта све није стигао. Страшно брзо је говорила, те је није питао ни одкуда смрт на „њеним вратима” ако су врата заједничка, ни како чаршав може да ћути и говори, ни зашто би она већ мењала свој живот, па тек је осамдесет пет година напунила... Када је затворила уста осушена од поново преживљеног страха, досетио се само једног питања: „Од када то, лепотице, смрт користи звонце?” Само, то

више није значило да ће она лупити главом у зид. „Користи га од ноћи када сам ја то сањала” дрско је одговорила, пошто јој је први пут било свеједно што он ништа не разуме. Више није имала потребу да му ишта прича, па ни свој сан, али чим је споменула смрт, поново ју је шчепала ноћна страва, и није могла да стане док је не избаци из себе. Испао је то предугачак увод у оно због чега му се заправо обратила: „Хоћу да се разведем од тебе.”

Испрсила се, размакла руке и стисла песнице, за сваки случај, уколико буде морала да се бори, тачније, да га спљеска као комарца, његова Анђела, претећа као боксер тешке категорије. Учинило му се да је нагло порасла и омишићавила, а да се он још мало смањιο и омлитавио. Мислио је, не без дивљења: Анђела Плавшић, далеко од плавог анђела, какво шашаво име и презиме, и сада је црна као катран! У старости су се њене очи налик бадемима од ебановине скупиле у замагљене кликерчиће, а из њих је ипак покуљао младалачки мрак. Није му се са њом растајало. Али изгледало је да би га могла задавити без обзира на то што је у позним годинама остао без ионако кратког врата. Није тада било паметно чак ни молити је да остане – и то би се лоше по њега звршило, а камоли покушај да је угура у оставу и закључа – док је врло паметно било присетити се да живот иде даље све док може да хода. Стога се само насмејао, томе није могао да одоли. Не може се рећи да се и овога пута спретно дочекао на ноге, пошто њега није било могуће бацити са висине; требало би га предходно ишчупати из корена, а то није могла никаква рука, понајмање женска. Када нека већа невоља налети, најбоље се видело колико личи на гумено дрво урасло у бетон: Олуја га њише и повија, али не ломи и откида, што значи да му ништа не може. Мучки Анђелин ударац примио је боље него боксерска врећа; то је био он, Марко Стојковић, а не било који муж одбачен из чиста мира и хира. Смејао се, дакле, и пристао на споразуман

развод: „Добро, ићи ћемо сложно пред судију, да и њега мало насмејемо.”

Али судији-председнику већа, неком човеку до грла ситом свега и свачега, није било до смеха. Тога дана није могао да поднесе ни окружни суд, ни судију-поротника, десно од себе, ни трећег члана већа, лево од себе, ни самога себе. Осећао је да би сваког тренутка могао пући ако се хитно не издува. Али ено, стигао је неко да прочачка запушени ауспух! Само што су ушли њих двоје, пријатељски загрљени, обоје са штаповима у слободним рукама, чеп је излетео: „Ма дајте, ово је неозбиљно, немојте нам траћити време, какав развод, ионако ће вас смрт ускоро раставити!” Свашта је још рекао побеснели судија: да је суд институција државне власти а не корзо за беспослене, да судијама две године нису повећаване плате, да их он неће разводити... Биће у браку док бог то буде хтео! тако је завршио. Они су и даље ћутали, погнутих глава, иако је требало некоме да га пријаве. Стрпљиво су чекали да се охлади и почне да их разводи. Трбало је што пре кренути у одвојене животе, ако су већ тако одлучили. А шта би ти животи били без потписа председника већа на судској пресуди? Непуноважни.

Анђела је и у новом животу самовала, али је самовала сама, много здравије него у друштву дуготрајног мужа који ју је стално подсећао на то да самује. Имала је добар апетит, мирно је спавала и није сањала да смрт звони на њеним вратима. Сада јој је бар било јасно зашто мора да разговара сама са собом: У кући никога другог није било. Због свега тога је и доживела, рецимо, пуних деведесет девет година.

Ни Марко није у другачијем животу био другачији, остао је нетакнут, једноставан и савршен као лопта, чије су врлине и мане нашаране споља, а унутра је шупља, да не би била претешка за игру и неупотребљива. Када су у суду завршили посао, одвео је бившу жену у посластичарницу, да обележе недочекану годишњицу

брака, до шездесете је било остало само четири дана, па је журно отишао својим путем – да потражи нову супругу.

Чинило се: Само што је изашао из суда, ушао је општину, код матичара. Дошао је са невестом која као да је, одговарајућа и спремна, чекала на првом углу. Бакица је била неодољива, љупки, миришљави колачић, подсетила га је на пуслицу, ваздушасту грудвицу беланцета и шећера, изразито белопута, још и напудерисана, са невиним плавим очима и уредно сложеним локницама. Ангелина. Минијатура ведрога лица. Никад удавана, то му се такође допало, премда му није било битно. Ангелина, издржљива чекалица, већ слична белим облачићима у којима је шест деценија лебдела сањарећи о удаји. Мора бити да је ово прави анђео, мислио је, не може име два пута да лаже. И заиста, колико се то створење разликовало од његове прве жене: ћутљива Ангелина, препаветна. Чим се појавио на судбоносном ћошку, знала је да је воли, и шта је ту имало да се прича. Једва је чекала да своје презиме споји са његовим. Желела је тај додатак своје презимену више него и самога мужа. Рецимо, Белопавловић, од дванаест слова. Што дуже, то боље: Замишљала је себе како се дуго, дуго потписује, док свако не уочи какав јој је статус.

А женик се презивао исто као она, Стојковић! Разговодно јој је то рекао, али је она можда била наглува, или није хтела да чује ружну вест, или јој то ништа није значило. У сваком случају, њена жеља била је прејака. На венчању се понашала неразумније и од матичара кога је извела из такта. Не сачеквши ни почетак церемоније, изјавила је да ће она своје презимену додати мужевљево. Матичар је упитно подигао густе обрве. „Да, додати, додати!” потврдила је. Надаље је, као да је дошло до квара у њеној иначе бистрој главици, после сваке његове реченице понављала „додати”, свесна само тога да јој је испуњење деценијске жеље на домак руке. „Ангелина Стојковић-Стојковић? Па јел’ вама то стварно не

звучи блесаво?” није издржао матичар, иако презимена још нису дошла на ред. Ни само венчање никако није долазило на ред, јер је он одједном плануо. Одмахнуо је рукама и викнуо да они никада неће добити извод из матичне књиге венчаних са његовим потписом. На то се Ангелина расплакала, и брисала је зацрвене паве очи свиленим рупчићем са монограмом А. С.

Младожења није био претерано изненађен, мада није ни сањао да ће његова друга жена већ на венчању почети са плакањем. Још мање је очекивао да ће матичар толико личити на оног подивљалог судију ситог свега и свачега, и безобразно се, усред општине, истрести на њих, уместо, на пример, на своју породицу, када стигне с посла. Иако му је све казивало да ће их, испражњен и препорођен, на крају ипак венчати, трудио се да од ватре не направи пожар, те је ћутке гледао у под када је матичар био на врхунцу катарзе: „Једва вучете ноге, ви, Стојковићи, а дошли сте овамо само да мене зафркавате!” Мудро га је пустио да изрига све увреде и смири желудац.

Након тога је ваљало и младу уразумити: „Ето теби мене, шта ће ти и моје презиме?” питао је очајну Ангелину, да би чуо нешто јецаво, однекуда му јако познато: „Ти то не разумеш.” Ни то му није покварило расположење. Ништа он не разуме, и све разуме, самим тим што је све решиво: „Не плачи, пуслице. Ако је теби незгодно, ево, ја ћу прилепити твоје презиме уз своје. Бићу Марко Стојковић-Стојковић.” Слатко се смејао, она је плакала, плакала... Натплакаће, убедљиво ће натплакати Анђелу, већ тада је било извесно, а он никад неће зажалити што се баш њоме оженио.

И тако ће стално бити, биће тако док су живи, иако се нису заклели „док нас смрт не растави”, биће осим ако Ангелина не полуди од безразложног плакања. Ех, ако га и она остави да би започела нови живот, мораће да се пресели у неку другу општину, да са трећом невестом не наиђе на оног истог матичара.

Михајло Пантић

Сам, очајан, љут
и на дијети

Јутро, изненада. Заборавио сам да на острву раније свиће. Нисам најбоље спавао, прошле ноћи преобилно сам вечерао, и није ми жао због тога. Уосталом, основни циљ мог пута, боље рећи, мог краткотрајног избегавања из новобеоградске пустиње, био је да добро вечерам. Устао сам, умио се, спаковао оно мало ствари, оставио кључ у вратима и сишао у празно предворје; послуга се још бавила у својим одајама, других гостију осим мене није било.

– Сутра затварамо – рекао ми је за синоћном трпезом домаћин, мој стари познаник, док смо се опраштали уз трећу боцу вина – не знам ни зашто држимо отворено у другој половини септембра. Нема вајде, али ајде. И видиш, ипак је добро што нисмо затворили, а још је боље што си нам ти наишао – распричао се, загрејан и разгаљен – ваља закључати за неким познатим, а не за непомеником.

Имао је тридесет пет до четрдесет килограма и петнаест година више него када смо се последњи пут видели на оном опраштајућем предратном летовању (рат је већ увећало, као канцер, разједао земљу), а ни у мом случају није се могла уочити никаква битна разлика, свеједно да ли говорим о годинама или о килограмима, ни једног ни другог није нам недостајало. Мислим да је управо тај вишак учинио да се одмах препознамо и обрадујемо, м-да, нарочито је узбудљива радост при сусретима од којих ништа не очекујемо, јер од њих не прети никаква бол.

И мали трг поплочан каменом на који сам крочио још неразбуђен био је такође пуст. Уопште, на том тргу самоћа је имала нешто посебно, као да је згуснута, памтим то још од оних предратних времена, не само због тога што је реч о острву, где, наравна ствар, свака животна чињеница и свако људско осећање има наглашену посебност, него и зато што свако од нас има неко своје место за усамљивање, за суочавање са собом. Кад год мислим на самоћу, и кад год ми је потребна, непогрешиво помислим управо на тај трг и то острво, и пожелим да сам тамо. А жеља, као што знате, понекад сама од себе реши да се оствари, тада је довољно следити је. Прикупити неопходне ситнице, стрпати их у завежљај, забацити га на леђа и направити први корак...

...До луке је требало направити триста петнаест корака, бројао сам. Тамо је брод већ бректао у доку, спреман да крене. Без буке, без гунгуле, без оглашене важности ужурбаних морнара, без нервозе одлазака и меланхолије опраштања, без знатижељника и без разбољених од досаде. Тако је у септембру, на самом крају лета. Погледао сам на сат: седам и осамнаест. Полазак је у двадесет до осам. Имао сам времена да још мало останем на обали, да упијем сву ту јутарњу светлост и докучим нешто важно о сопственом животу. Само нисам знао шта би то, после свега, могло бити. Осећао сам глад, прескочио сам доручак, а када то учиним цео дан сам љут и нерасположен. Неколико укрцаних путника посматрало ме је са горње палубе, међу њима сам препознао и оног чудака који стално тражи неког Петровића. А ја сам упорно стајао и гледао у воду, спреман да ту останем заувек, као да се за тренутак-два и нећу придружити осталима, невољно, али неизбежно. Од када знам за себе волим да гледам у море, и чим се присилим да се сећам, однекуд из мене изрони једна од мојих најдубљих, најранијих слика: лицем сам окренут пучини, сам, у сумрак, на строј, каменитој литици, унутарњи глас зове ме да скочим.

У септембру, када умину жеге, окрене на буру и падну прве кише, море се још више избистри. Стајао сам на доку у двадесет два до осам, гледао крупне, готово питоме рибе како се пресијавају на првом сунцу и мислио о томе да треба умрети дебео, спокојан, нем и по могућности срећан, као риба, у сваком случају – без бола. У тај пар пренуо ме звук који означава последњи позив пред полазак. Попео сам се на брод, младић који прима путнике прихватио је моју торбу и затворио пролаз металном преградом, посада је подигла улазни мост, потом вешто поскидала ужад са битви, забрундали су мотори преврћући ускључану воду, крупне рибе су нестале, и већ смо кретали натраг ка копну; начас ми се учинило да све то сањам и да ћу се ускоро пробудити. Избројао сам до десет, полако, мичући уснама, у сну никада не бројим, не, не, био сам поспан, али будан, острво је полако остајало за мојим леђима, острво са најбољом крчком на свету, у којој се служе маслине, козји сир, црни хлеб, пршут, слане срделе и домаће вино. А после тога шта вам је по вољи...

Долазила је глува, кишна јесен, и ја сам, после летње летаргије, отпутовао по ту причу, била ми је потребна. Хотимично нехотично, обично тако бива. Више од дуге године, колико сам, очајан, држао дијету, имао сам осећај да су све приче у мени испричане, осећај потпуне испражњености, не баш пријатан, напротив, иритирајуће туп: нешто налик бунару из ког су извукли сву воду. И одлучио сам да негде побегнем, макар на кратко, да заборавим на красту која се представља као град, да се изразговарам са собом, ако већ не умем с другим, то понекад помаже. Осим тога, одлучио сам да прекинем дијету, уверен да је вишемесечно зобање зрневља, и устежање од хлеба, масног меса и вина срозало моје мишљење на ниво пернате живине, која, кажу, не памти дуже од три минута. Замишљао сам свашта, тако, порозног и несигурног памћења, очајан због добровољно трпљене глади, лењог мозга и празног желуца, маштао о срећи

која је могла имати облик каквог савреног obroка од пет јела и, уопште, ишчекивао да се нешто догоди. Ништа се није догађало, шта је код ђавола имало да се догађа. Све се већ догодило. Па опет, ишчекивао сам, као пустињак у посту, да се одсутни смисао у мени некако згусне, да живот најзад стане у причу, не би било добро да је друкчије. Тешко оном чији су дани неиспричана прича.

Био сам тај. Бесловесна, нервозна перната живина, празне утробе и празне главе, са низом нагона: да, по могућности, што мање мисли, ужива у ускраћеном мишљењу и стално нешто једе. У ствари, перната живина не звучи ми довољно прецизно. У основи није погрешно, али је некако неодређено, може се односити на сваког ко крести у Божијем дворишту. Сада знам, лично сам себи на изгладнелог петла, оног од сорте за тов, не за борбу, али који се ипак залеће у сопствени лик у огледалу.

Путовао сам возом, потом бродом. Не волим воз, из два разлога. Први: препун је прича које ме не занимају, све сам их већ чуо; док путују, људи се развезу и трабуњају, без реда и без обзира, углавном говоре о томе шта их боли, а то је недопустиво, напосто недопустиво, причом се може и сме све, осим да се у њу сабија бол и да се исти наноси другоме. А обично је управо тако, људи углавном говоре о ономе што их тишти, нико не говори како је добро ручао, и шта би волео да вечера. И чим вам неко говори о томе шта га све боли, хотимично нехотично вас позива да на себе преузмете део тог бола, да саучествујете у њему. Други: у возу се неумерено и протачки једе. Немам ништа против облапорности ни против обилног јела, ко обилно једе мање мисли на зло, и пут до блаженства је некако бржи и природнији, али не подносим недостатак манира, нема ничег одвратнијег него кад неко веома гладан присилно посматра неког ко ждере, мљацка и лиже масне прсте.

Хтедох рећи ово: свако жели да са вама, користећи прилику, на пример у возу, подели сопствену бол, свако настоји да у вама пробуди кукавно сажалење, али да са вама подели сендвич, пилећи батак, можебити и неки други део поховане живине или да вам, не дај боже, одлије из своје боце, е, то већ знатно теже, то готово никако. Милиони прича имају своје почетке, заплете и крајеве у ноћним возовима који махнито јуре уздуж и попреко континената и свим тим причама је заједничко што све оне одреда јесу мали трезори бола, а то, искрено, нипошто не привлачи моју пажњу.

Сваком је његов бол најважнији. Мој случај је различит по томе што заправо не знам шта ме боли, осим што бих уопштено могао рећи да ме боли све, да ме боли сам живот, и тај је бол, то знам, то савршено добро знам, повезан са глађу, страшном, древном глађу коју не могу затрпати сви јагањци и све рибе што су од постања живели на овом свету. Бол и глад су браћа или сестре, два хермафродита, стално се замењују и представљају као онај други. Откад сам овде, а томе има прилично, не знам тачно колико, забројао сам се, могу да пребројим све осим сопствених година, осећам себе као збир малих, стално тињајућих болова, праћених постојаном глађу, за јелом или љубављу (још ћу о томе), па, дакле, излази како вештина живљења није ништа друго него усаглашавање тих стално пулсирајућих болова, оваквих или онаквих, али болова. Ништа друго, велим. Бол душе је непрекидан, и бол тела такође, сваког трена у мени постоји нека бол, нека озледа, и глад, страшна, неутажива глад. Знам да их некако треба подврћи вољи, треба их ускладити. Ако сам нешто више од пернате живине, а нисам одмакао далеко од ње, онда сам усклађивач сопствених болова и опслужитељ сопствене глади.

А брод, брод је сасвим друга прича. Прво, ту је море. Оно све поравнава. И друго: на броду људи углавном ћуте, мисле о смрти, јер море је, тврди један, у ствари пре-

именована смрт; када одемо да се више никада не вратимо ишчезнућемо у таквој некој плавети. Брод којим сам допловио до острва био је стар и дотрајао, са мало путника (пребројао сам: дванаест); одмах по поласку и ти малобројни размилели су се по палубама, па сам остао сам и пуст, са својим проређеним мислима. У један мах пришао ми је неки непознат, прилично похабан тип, знатно млађи од мене (а ја, рекох, нисам више ни витак, ни млад), једва да је пребацио тридесету, у црном оделу, са актовком испод мишке, зашкиљио на једно око и, гледајући оним другим негде преко мог рамена, рекао:

– Тражим Петровића. Потребан ми је. Знате ли где је?

И не сачекавши да било шта кажем или макар упитам: ког Петровића (Нови Београд, као и сваки други град у овој, хм, земљи, врви од Петровића), окренуо се и отишао до другог путника. И њега је питао исто, ако је то било питање. Све тако редом. Када је обишао све путнике на палуби, листом затечене тим назови питањем на које није искао никаквог одговора, сео је на клупу до ограде, поиздаље од других, положио актовку на колена и тако, непомичан, путовао... Боже, досећао сам се, гледајући га, има нас разних, где ли је овај црни син кренуо, и зна ли шта хоће; бејех спреман да седнем до њега да га исповедим, да ми све каже о том Петровићу кога тражи, и какви су то рачуни које с њим треба да измири, кад моју пажњу привуче неко други. На петнаест корака од мене, тако сам одока израчунао, што се касније испоставило као тачна процена, седела је не више млада, али и даље врло лепа жена, косе повезане светлом марамом и очију заклоњених тамним наочарима. Заборавите на то што сте овог часа помислили. Није ми била потребна никаква таква прича, све такве моје приче, а њих није било бог-зна-колико, завршене су онако као што су се једино могле завршити, болом и глађу, и сада леже на хрпи свих мојих пораза. Лепа је то гомила, ашаша. Немам намеру да било шта кријем: у

једном тренутку остао сам без љубави, постао гладна и жедна пустиња, ходајућа празнина.

Ако бих сада покушао да пронађем неки разлог, неки глуп и неубедљив разлог, јер сви су такви, мислим на све разлоге овога света, не само на своје, рекао бих да сам због душевне празнине почео да једем неумерено, с временом развијајући оправдање у које сам почео неопозиво да верујем, како један добар ручак може надокнадити сваки унутарњи мањак. Глад је глад, а од које врсте, ове или оне, мање је важно. Хтео сам само да разговарам с неким, ето, на пример, баш с њом, нешто ме привукло, није потребна чак ни истањена мисао да би се разумело шта је привлачност жене, како нас управо она, као и жеља за добрим ручком, одређује и усмерава (и о томе ћу коју). Мени није увек до разговора, напротив. Прави разговор је за мене реткост, и то је можда моја тешкоћа, јер ја људе са којима привидно разговарам заправо једва чујем, они више квоцају или кокодачу него што разговетно говоре. А и то што говоре по правилу је досадно, досада бије из људи као кужни ветар који се повремено подиже са оног света.

Пола сата потом, док смо се лагано хватали отвореног мора, сазнао сам њено име: Јелена Петровић. Путовала је два острва даље од мог, код рођака покојног мужа, позвали су је да тамо са њима проведе неко време, и она је прихватила.

– И чим сам прихватила – рекла је свом случајном исповеднику, мени, јер смо, у недостатку времена за упознавање, разговарали као одувек блиски, тако се понекад улучи у возу, а сасвим ретко на броду, и та је реткост говорила о изабраности, о сусрету као божанском провиђењу – одмах сам се покајала. Али, било ми је глупо да одбијем те старе људе, мој муж им је значио све, нису имали деце.

Док сам је слушао, посматрао сам је нетремице, намеран да помно упамтим сваку њену црту, сваки њен покрет, ћутећи радост већ и због саме чињенице да такво

биће постоји, као чудо које ми се управо објавило и испунило моју причу, више од тога није ми требало. У њој није било нимало од оне, иначе природне, женске потребе да се допадне. Била је оно што јесте, није се залетала у огледало, и управо ју је то чинило још лепшом, та непосредност и неоптерећеност са којом је носила своју лепоту, без тежње да је стално истиче, како код лепих жена најчешће бива, и што оптерећује: није што су лепе, него што очекују да им то сваког трена неко каже или потврди, на овај или на онај начин.

Не знам о чему бих све да говорим поводом Јелене Петровић, о исповедању, о испаштању, о острву, о болу, о глади или о љубави, бунар је на путовању почињао да се пуни. Хајде најпре о љубави, о њеној ирационалности. Никада пре нисам видео Јелену, која се исто била запутила негде, тек онако, да убегне од себе, и вероватно је никада више нећу видети, мада бих то желео, па чак и ако је поново видим, ко зна да ли би мој доживљај био тако пун, тако интензиван као тада, на броду; кунем се да, док сам је слушао како говори, како се исповеда, ниједног тренутка нисам помислио на јело, што је за мене истинска реткост. Но, све то није важно. Једино је важно да сам за та три-четири сата заједничког путовања волео Јелену Петровић онако као што ни пре ни касније никога нисам волео, мада сам гајио илузију да знам шта је љубав. То је та ирационалност, то да не постоји начин да објасним зашто сам је толико волео, и ту се ни за перце не разликујем од друге пернате живине: нико никада неће успети да објасни због чега воли неког. Рекох, нема ничег бесмисленијег од изналажења свих разлога овога света, нарочито не разлога љубави. Свет постоји онако како се њему хоће, и све што се у њему збива, ако се било шта суштински збива, долази по црној инерцији коју не може зауставити чак ни савршен ручак. Може је само ублажити, онолико колико траје попдневи сан, пре него што се пренемо и помислимо како би добро било за вечеру презалогјити нешто укусно.

Уместо зашто могу само да кажем како. Била је то она врста љубави која искупљује свет, и даје му некакав смисао, свет је можда постојао управо због такве, неизговорене, кратке, једном и никад више догођене, чисте, вербалне присности, у којој је моја глад, моја филозофска и практична склоност према облапорном, обилном једењу дошла на своје. Био сам кренуо на тај пут с намером да после дуге дијете, више нервозан него мршав, љут од глади и очајан, налик мартиру који пише енциклопедију гастрономије, вечерам као слободан човек у крчми на острву. Свих минулих година сањао сам тамошње шпеције, козји сир и вино, али ми се смисао указао са друге стране: заправо сам отпутовао да бих срео Јелену Петровић. Путовање је већ некаква прича, ако ништа друго, због нескривеног очекивања да ћемо на путу срести љубав. Јер, уколико се не покренемо, ако јој не похрлимо, она неће доћи. Чекање да се нешто догоди најбесмисленија је радња човекова. Ако хоћемо да нам се нешто догоди, морамо се помаћи с места, морамо срушити кулу самотништва у којој обитавамо, а чинимо тако ваљда зато што волимо да патимо. Неко нас је погрешно научио да је тек у патњи човек достојан живота који му је дат.

Не. Верујете ми, све супротно од тога. Добра вечера убија сваку патњу.

Јеленин изглед, начин говора, осмех који је нешто прикривао, чак и једва приметне боре на лицу, чиниле су готов роман. Било је довољно само гледати је у том необичном окружењу, лаки јесењи ветар ублажавао је јачину подневног сунца, у даљини су се већ назирали обриси острва на које сам се запутио само да бих добро вечерао и тако прославио завршетак још једне не нарочито успешне дијете, и већ ме је хватао страх од помисли да је убрзо више нећу видети, да ће ишчезнути, заједно са својом причом, исто онако као што се и појавила, пресекла моје троме мисли, преусмерила их, окупирали и – нестала. Привлачност је, хајде још мало о њој,

непредвидљива и не би је увек требало доводити у везу са лепотом, зато што се понекад јави и тамо где лепоте нема. Понекад нас, враг ће га знати зашто, привуку и сасвим ружне и сасвим рђаве ствари, али је на том путовању, на које сам се запутио да бих налетео на причу, та веза била недвосмислена и сасвим јасна. Јеленина изузетност ме обузела као... као... не могу да се сетим довољно доброг поређења, била је тако јединствена, неупоредива. Слушајући је, у једном тренутку сметнуо сам с ума да време протиче, ти тренуци постали су вечност, што је знак присуства више силе...

– Тражим Петровића. Потребан ми је. Знате ли где је?

Нисмо се ни обазрели на мајчиног сина који се упорно занимао за тог свог Петровића, ако је такав уопште постојао, а ни он, право говорећи, није марио за нас, питао је да би питао, и шта ту има, свако гледа своја посла, и свак се за својом муком запућује. Онима који имају неку причу чини се да је најтеже, јер знају шта их мори; њихова бол је конкретизирана и добила је свој облик, али не, по сто пута не, много је теже онима који још нису уобличили своју причу, који знају да им је нешто, али не знају шта, још нису успоставили дијагнозу себе, и због тога осећају бес и љутњу, јер им Бог није дао да буду немушти, а срећни, као рибе. Да, то сам хтео да кажем: прича је прилично добар начин да човек кристализује ону дубоку, несазнату неизговореност која тек у речима добија лик, и да пронађе неки свој разлог за незадовољство, да допре до средишта бола, мада су сви разлози напослетку недостатни, јер бол постоји као стално жареће место нашег бића, независно од тога да ли је ухваћен или није ухваћен у причу; постојимо тако што постојимо кроз бол. Бол је више од приче. Када, једном, престанемо да га осећамо то ће бити знак да смо се обрели на оном свету, разлили се у плавети, умрли...

– Када је умро, почела сам да окривљујем себе за његову смрт – говорила ми је Јелена Петровић, мада је ни-

шта нисам питао, било ми је довољно то што је гледам. Али, она је говорила, узимајући ме за свог случајног исповедника, није се превише обазирала на то да ме никада пре није видела. Пожелео сам да јој приђем, и урадио сам то, молим, без било каквих намера. Начинио сам, бројећи, петнаест корака, сео до ње и рекао:

– Дobar дан.

– Дobar дан – узвратила је она – надам се да вам неће бити сувише непријатно да чујете једну причу.

– Ни најмање, управо сам по њу кренуо.

Објаснила ми је где и зашто путује, и наставила:

– Када је отишао, остала сам без даха, тло ми је измицало под ногама, нисам од пометености могла ни да дишем ни да направим корак, а да не изгубим равнотежу. После седмицу-две први бол је уминуо, почела сам да разазнајем предмете и повезујем мисли, као да изнова долазим на овај свет, учим да ходам и склапам прве, једноставне реченице. Тада сам осетила кривицу, врло снажну. Понекад, ми пожелимо смрт оних које волимо, и то је вероватно најругобнија мисао која човеку може пасти на памет. Мислимо о томе шта ће се десити када они оду... Пребацивала сам себи да никада на прави начин нисам узвратила на његову љубав, јер у своју никада и нисам била сигурна, али, опет, од свих који су ме желели изабрала сам њега, не знам ни данас зашто, и проживела сам с њим године и године, родила дете, добила све што неко разумно створење може од живота да добије, нисам превише патила, а да се за све то време ниједном, баш ниједном, што изгледа немогуће, нисам запитала да ли га волим онако као што он воли мене или, ако га волим некако друкчије, у чему је та разлика. Од првог трена био ми је симпатичан и привлачан, врло привлачан, чак пожељан, био је духовит, омиљен, успешан, био је заправо једини стално добро расположен човек кога сам имала прилику да познајем, али све то још није била љубав, одатле до љубави је далеко. Па ипак, ето, живела сам с њим, прилагођавала му се мање

него он мени, док све то, постепено, с годинама, упркос његовој ведрини, није прерасло у бесконачно рђаву свакодневицу, без најмање узбуђења и док нисам схватила да ће и мој живот протећи, а добрим делом већ и јесте, као милиони других, равно и без велике страсти. Била ми је дата љубав, разумела сам то тек када је отишао, али на њу нисам узвраћала зато што нисам умела, што је моја кривица. Једном сам, у том очају, само једном, али и то једном било је довољно да после свега осетим грижу савести, пожелела да га више нема, глупо уверена да ће његова смрт бити некакво решење. Да ће ме избавити. А сада, када је нестао, не знам шта ћу од себе. Зато сам и прихватила тај позив његових рођака, ако ништа друго, приуштићу себи још једно касно летовање, некада сам волела да идем на море кад тамо све опусти. Нека се само нешто дешава.

Изговорила је то у једном даху, као да се дуго спрема да пред неким изручи све те речи, какве се не говоре сваком, и не сваки дан, него кад наврну, неочекивано, пред неким намерником. Случајно (да ли?), то бејах ја. Сада је требало нешто да кажем, али ништа ми није долазило на памет, а и шта би се заиста могло рећи, оно што је најважније увек остаје неречено, јер је неизговорљиво. Дотакли смо се, ненадано, и на кратко; у том магичном кружењу судбина чуо сам све што је Јелена Петровић пожелела неком да каже, њој је барем мало одлакнуло, а мени се објавила прича, што о сопственом очајању, што о другоме, и свако од нас могао је да продужи својим путем, свако је имао своје острво. Мом смо се приближавали, из даљине је личило на пирамиду, волим кад око сретне тај облик.

Није ме одавно било на том месту, у међувремену сам остарио, угојио се, и свет око мене се изменио, ту ме се вероватно више нико није сећао, и то по правди, нисам ничим заслужио да останем у нечијем памћењу. Па опет, није ми било свеједно. Понекад маштам о томе како ћу се – када ми, као и Јелени Петровић, дозлогрди

свакодневица, укључујући и све раздражујуће, неуспешне дијете – одселити с Новог Београда, купити неку стару кућу на том острву и проживети старост гледајући с веранде на море. Читаћу Дантеа, пити чашу вина пре подне, две уз ручак и три за вечером. Треба умрети дебео, блажен, обезбољен и лењиве душе, макар то стари песник сматрао грехом.

Устао сам, брод се полако примицао обали, у луци је чекало свега неколико људи (бројао сам, наравно: три), мада је пристанак лађе на острво увек догађај, никада се не зна када ће се искрцати Одисеј. Ни овога пута није га било, али, сутра, ко зна. Поздравили смо се с мало речи.

– Било ми је драго – рекох, немајући шта друго.

– И мени – одговорила је – не замерите штогод.

– Боже сачувај.

Спустили су мост. Узео сам путну торбу, мој завезљај са ситницама, носећи у њему осмех Јелене Петровић. За мном се нико није запутио, био сам једини намерник тог дана. Истина, онај што тражи Петровића био се такође придигао са свог места, а онда је, колебајући се тренутак-два, поново сео, држећи актовку под мишком. Одлучио је да продужи даље. Петровић, вероватно, слутио је, није на овом острву. Сишавши, осврнуо сам се. Јелена ми је махнула. Отпоздравио сам, и остао на обали све док брод није испловио.

У рано послеподне острвом је владао мир, чули су се само зрикавци. Дремљивост је притискала уску улицу којом сам прошао идући од луке до малог трга уоквиреног црквом, поштом и крчмом. Пред једним кућним прагом спавао је пас, није се ни померио када сам минуо крај њега. Однекуд су, кроз раскрыљене прозоре собе на спрату, допирали сиктави, пригушени гласови брачне свађе: неко неком није умео или није желео да узврати блискост. Ништа се ту није променило, сваки камен и свака кућа били су на свом месту, осим мене. Помисливши на то, пожелео сам да се истом вратим, све ми је

одједном било тако глупо, потегнути на ту даљину да бих вечерао, као да то нисам могао негде другде, и ближе. И то само на један дан! Да сам се барем запутио на неко одоцнело летовање, право летовање, које траје и траје, и на којем човек оглуви за свет из ког је дошао, и загуби се у сопственим мислима. Да, да, летовање на ком не заборавимо који је датум, и који је дан, не може се сматрати правим, научио сам то давно, пре рата. Пре рата је све било боље и друкчије, и ја сам. А сада, киван на сопствени живот, у недостатку битне приче, у сталном осећању ускраћености која се не може ничим ублажити, осим накратко и то једино добрим јелом, себе приморавам на бесмислено бекство, знајући да право бекство није могуће. Али, рекох већ, сви су разлози сувишни. Окренуо сам се, спреман да одем одатле, а онда сам, врло паметно, закључио да брод полази тек сутра ујутру, и да негде ипак морам преноћити...

Сео сам под надстрешницу пред крчмом. Четири столица, шеснаест столица, нигде живе душе. Дуго се нико није појављивао, тлапио сам у сенци и замишљао како ће на острву на које се Јелена упутила избити рат истог часа када се она појави у луци; ако постоји иједан смислен рат, онда је, ваљда, то онај који се води због лепоте. У самоћи, гладном човеку свашта се причињава, и свакакве му мисли падају на памет. И таман кад сам наумио да устанем и уђем у крчму, на вратима се појави плавокоса девојчица, од дванаест-тринаест година, више дете него жена, осмотри ме бојажљиворазознано, и поврати се унутра. Посматрала ме је, ипак, довољно дуго да бих могао осетити задовољство због њеног изгледа. Сигурно је неком тамо нешто рекла, јер убрзо затим из крчме изађе крупан, подгојен човек, и коракну према мени, па одмах застаде, као да се у трену досећа. Да, био је то мој стари познаник, потомак острвских рибара и винара који је пре више од тридесет година оставио град, вратио се на дедовину, отворио крчму, заимао, и проводио живот онако како му се хоће, а не како би

други хтели. Нисам сигуран ко је кога први препознао... свеједно, обрадовао се као да сам му донео добру вест. И ја такође, онолико колико сам могао: градском испоснику о хлебу и води коме се у глави врти од глади, коме се свашта привиђа и који сања јагњећу плећку, није до неке радости.

Па, ипак, ето, радост.

Остаје ми да у мислима још једном поједем ту вечеру због које сам кренуо на изненадни пут, тамо где ме годинама није било.

Почели смо с вином... И завршили, с вином.

(...)

После брода ухватио сам први воз. У купеу је са мном седео онај тип у црном оделу, све једнако је под мишком држао актовку. Била су ту још двојица, деловали су као затвореници који су добили слободан викенд, у истим, јефтиним конфекцијским сакоима и панталонама, и са истим браон ципелама гумених ђонова, а сасвим у углу сместио се неки одбојни, хладни старац, метузалем са катарактом, злобномрзовољног лица, све време је ћутао. Последња нам се прикључила средовечна, арогантна грађанка, са два кофера и три завежљаја; отворила је врата, уочила празно место и, не питајући да ли је слободно, устремила се ка њему, све гурајући пред собом онај силни пртљаг. Помогао сам јој да га подигне у мреже понад наших седишта, не бих ли тако направио мало простора, али је она, не захваливши се, искористила тај тренутак да заузме и добар део моје територије; једва сам некако, потом, своју телесину углавио до њене, и тако смо, збијени, у нехотичном загрљају, дишући једном другом на уво, и обилно се знојећи, отклајцали цео боговетни ноћни пут. И чим је воз тргнуо из станице, тип у црном оделу је устао, нагнуо се према мени, свом старом знанцу, и рекао:

– Тражим Петровића. Потребан ми је. Знате ли где је?

Затим је учинио исто са сваким путником, прескочивши старца, ко зна зашто, и поново сео на своје место, са актовком под мишком. Два типа у истим браон ципелама са гуменим потплатама нису га ни погледала, старац се још више скутрио у углу, а грађанка је, напротив, нервозно отпухујући кроз нос, и лактајући се, стално исказивала своје нескривене територијалне претензије. Неко време гледао сам кроз прозор и бројао електричне стубове, а када је пала ноћ прешао сам на бројање сијалица. Онда су она два типа извадила јестиво и боцу и почела да жваћу и пију, простачки неумерено, не нудећи никога. Између залогаја један од њих приповедао је о томе како га је напустила жена, љубав није помињао. Нисам га слушао, искључио сам се, мислио сам на сјајну вечеру од прошле ноћи, и о томе како треба скончати нем и без бола.

После свих испричаних прича.

Дошав кући стао сам пред огледало, покушавајући да се сетим свих ручкова и вечера које сам појео у животу. Нисам видео никог. Знао сам да ме чека неколико неодложних послова. Направио сам план. Прво: платити струју. То обавезно, да ме не искључе, не бих имао на чему да кувам, одлучио сам да се вратим кувању, добро је кад човек има чему да се врати. Друго: спремити вечеру, обилну, уз обавезно вино, упркос искуству да се с пуним стомак лошије спава и свашта сања. Треће: написати писмо пријатељу, на острву, захвалити му на друштву, на маслинама, сиру, срделама и вину. Четврто: развезати завежљај, пронаћи осмех у њему, мислити на Јелену Петровић.

И пето, да, пето, такав је број, ја све бројим: позвати Петровића.

Немања Митровић

ТРАГ ЛЕТЕЋЕГ ДРВЕЋА

Руком која је дрхтала у јари њеног племенитог погледа, Аријадна је пружица Тезеју клупче, да би нашао излаз из лавиринта у који је млади јунак брже-боље утрчао, шутирајући клупче испред себе.

Клупче се котрљало и весело скакутало, нит приче се немо одмотавала. Тезеј је обишао неколико ћошкова, пратећи га, док се није сасвим размотало.

Подигао је нит са пода лавиринта и опет је намотао у клупче. Одважно је наставио да шутира клупче, па га поново намотао.

Постајао је све вештији. Док је ко зна који пут брзо и непогрешиво намотавао нит на клупче, схватио је да је залутао.

Било је прилично болно и помало забавно искусити сазнање да је могуће погрешно употребити једну тако једноставну справу каква је обично клупче.

Лутао је лавиринтом и стигао до мрачне пећине. Ушао је и изашао из ње истог часа, истим кораком. Збуњен, окренуо се и видео да је излаз из пећине био исти као улаз.

Можда није ни ушао у пећину? Осврнуо се леводесно, али од лавиринта није било ни трага. Налазио се у пустињи покривеној морем до чланака.

Летеће дрвеће се крило за облацима. Махало је гранама као крилима, лишће му је било перје. Цвркулало је птицама које су му у рачвама свиле гнезда.

Тезеј није знао да ли је то била иста она врста лутајућег дрвећа коју је већ једном срео, онда кад је заспао на цветној ливади, а пробудио се на леденој ледини.

Устао је, протрљао очи и видео јаме које је у изрованој земљи оставило корење дрвећа. Помислио је да је неки промрзли и гладни див убрао шуму.

Одлучио је, упркос страху, да пође трагом дива ко облак седог од слане, кроз полеглу траву и изломљено жбуње.

С једног узвишења је видео како је шума слична стаду зеленог руна, одлазила у даљину.

Похитао је за дрвећем које није нарочито брзо корачало на стотинама танких, кривих и длакавих ногу.

То је личило на кретање паука, стоноге или октопода. Страшно смешно, и страшно и смешно се гегало дрвеће заљуљано и накомтрешено ударима ветра.

Тезеју се учинило да је ветар изазивао болове у корењу дрвећа, јер су крошње тужно уздисале и хујале.

Траг одбегле шуме довео га је до језера око којег се дрвеће окупило као да је ту одувек расло.

Ходао је бос улицама шуме, исплетеним од трава, као што се плету корпе, али не од сувих него од небраних, меких и сочних трава.

То му је изгледало лудо, али му се учинило да траве нису биле плетене већ да су саме тако расле, што га је навело на још луђу помисао да су биле разумне.

Пео се кривудавам степеништем, са гране на грану и ушао у круну, у дворану коју су гране исплеле као корпу.

У кући-гнезду срео је Тезеј жену-птицу. Њена раскошна хаљина од блиставог перја, а још више њене оштре канце и кљун пробудили су у јунаку најискреније страхопоштовање.

Узео је њену канцу у руку и наклонио се да је пољуби, али га је она пољубила међу очи тако слатко да је на месту изгубио свест.

Кад је дошао себи, од шуме травнатих улица, од града разгранатих и процветалих гнезда и од жене-птице није више било ни трага.

Једно дрво је погнуло круну према Тезеју и у лице му се унела дивовска глава без косе, коже, мяса и костију, глава од накомтрешеног грања голих живаца.

Видео је змије, муње и капи лаве који су пузали низ гране дрвета, увијали се око њих као пламени вирови и нестајали у тами.

Див од живе паучине, див-паук кога је Тезеј у мраку за тренутак побркао са дрветом, био је до рамена укoпан у земљу, као да плива у њој.

Рамена дива личила су на корење, обнажена земљом онолико колико би била обнажена крагном кошуље, врат му је личио на стабло, а глава на круну дрвета.

Сав бушан и уздрхтао хиљадама пипака, див је личио на жалостан остатак људског тела, на скицу од прегршти замршене косе која је надживела кожу и кости, а заправо је била његово живо срце, пламени грм нерава.

Цвеће се на гранама палило, у сваком се пупољку будило једно жарко Сунчево око, светлост је ко конач танким зрацима цурила из пупољака, да би убрзо раширила лепезе, кад је и цвеће разапело лепезе латица.

Укрштали су се млазеви светлости и мачеви сенки. Цвеће је зацвркулало. Птице су свиле гнезда у сенкама семенки.

Птице су се испиле из семенки као глисте, пропеле се према Сунцу, осушиле се, испуцале и постале змије које се излежавају на стрмим сунчевим зрацима.

Из пукотина у кожи сунчаних змија расло је лишће, у ствари пера, па цела крила која су очараном Тезеју личила на листове као што су листови личили на пера.

Змијама су расла крила, ноге, канце и кљунови. Канце су се заривале у гране на којима су стајале летеће змије и гране су их болно отресале.

Тако су сазреле птице падале са грана. Неке су успевале да узлете пре него што би се заболеле кљуном у тло и заувек ту засадице.

Осим птица које су пролазиле кроз облик глисте и змије пре него што би им замирисала и зашустала крила, на гранама човеколиког дрвета расле су и уплаконе шишарке.

Те ноћи су из капљица росе, окачених о гране, расле уплаконе шишарке, врста шумске рибе коју не треба

мешати са рибама добошаркама, змијама шаркама или змијама звечаркама.

Шишарке су увек изгледале уплакране због заштитне слузи одбојног мириса коју су лучиле као ретку, масну смолу. Слуз је вероватно успоравала испаравање и сушење шишарки.

Сребрним су их звали јер су биле покривене месецинастим рибљим крљуштима. Рибе су расле склупчане, подвијених пераја и репа, згрчене у шишарке.

Зубима су се држале за гране, дуж којих су се кретале помоћу зуба и репа, док не би стигле изнад гнезда.

Тезеј је видео како се једна риба откачила с гране и у паду разбила јаје које је одмах појела. Сачекале је да птица слети у гнездо па је брзо угризла за ногу.

Уплашена птица је узлетела, упињући се да отресе рибу која је чврсто држала у зубима. Риба је на жељеној висини пустила птичју ногу из зуба, раширила реп и пераја и стреловито одједрила до своје гране на коју није слетала канцама него зубима.

У поноћ је као сунчан сан засјало подне, јер Сунце није изашло из земље, него се појавило иза Месеца који га је пола ноћи крио штитом.

У пољу око усамљеног дрвета чије је цвеће рађало животиње, живели су људи крунисани цветовима сунцокрета.

Пламно сламни шешири златних обода и црних клобука личили су на помрачење Сунца.

Цветови нису били убрани па стављени на главе него су расли из њих. Црне, најежене ћеле су овенчале узбуркане па скамењене латице, слеђено пламено прамење.

У кружном саћу црног семена, сличном оку дивовског инсекта-киклопа са трепавицама од меденозлатних латица, под црним љускама белели су се склупчани замеци, бледе клице.

Клице су постајале ларве, ларве су постајале лептири, лептири су постајали птице, птице су улетале у сневе кроз црну зеницу суцокрета, кроз црну рупу у срцу помраченог Сунца, најежену као око инсекта-киклопа.

У мраку су губиле перје, канце и кљунове и постајале деца у гнезду од сламнопламених латица, на теменима својих родитеља, људи-сунцокрета.

Деца су до вечери порасла и сишла родитељима са главе низ кошчато танке али сочне удове који се никад нису макли, низ степениште листова, с длана на длан, до земље.

Чим су стала на жедну земљу, деци су из ногу израсле дуге браде и она су одједном одрасла и остарила.

Свечано су се укочили у јарболе и катарке, крунисане осматрачницом која као зеница са трепавицама од пламених латица заљубљено и верно прати сунчев скок.

Тезеј је стигао до шуме, на крај сунчане земље људи-сунцокрета, који су пролазили кроз облик клице, птице, човека и цвета, махнуо је сунцокретима и Сунцу, и заронио у зелену таму шуме.

Да није ходао по морском дну, уверавали су га крици птица, бучна зука буба и стални прасак ланаца капљица отресених с листова на листове.

Иза реке која је текла узбрдо, стубови су сменили стабла, а капители круне дрвећа. На капителима су ћутали непомични орлови од камена, крви и меса.

Тврди и глатки као кости, камени стубови су заменили стабла, а равни зидови падине и литице.

У мраку подземља, као и у мраку снова, Тезеју је било лако да се изгуби и побрка с првим на кога набаса, мисли су се у плодној тами претварале у снове, а снови у стварност.

У сновима је не једном видео себе са стране, као да је неко други. Сигурно се негде изван сна крио онај прави, први Тезеј који је гледао оног другог док се кроз подземно светло сна удаљавао и постајао неко други.

Изгубио је нит! Усред приче! Као поноћно подне, крај се крије усред приче. Његови силни рогови не могу да сруше лавиринт нечитких, недогледних слова снова, која све дубље у земљу и небо урезају реке, ледници и облаци.

Драгослав Хаџи Танчић

ГОСПОЋА ПАВЛОВИЋ ПРЕД УСВАЈАЊЕМ МЕТОДСКЕ ЈЕДИНИЦЕ

Госпођа Павловић има, између осталог, и један очни капак и једну ролетну. Тај очни капак има своје око, а та ролетна свој прозор. Очни капак и ролетна се не подижу, што се од њих очекује, од очног капка по њему самом, од ролетне по заповести руке. Оно што се не подиже може да стоји у месту, али може и да се спушта. Очни капак и ролетна госпође Павловић се спуштају. И то чине истовремено. Али и невидљиво. То је дослух, завера, комплот један, каже госпођа Павловић. Не бих се и поред најбоље воље могао сагласити са вама, каже доктор Јовановић. Синхронизам, како бисмо назвали ту истовременост, постоји, не би се могло порећи, али то није довољно за закључак који изводите. Уосталом, ја и не бих могао говорити о спуштању ролетне, али ћу вам рећи шта је птоза, то спуштање очног капка. Препокривање је ока, знате, али не у његовом трептању. Већ у недоумици, некој, трајној. Клонуће је то, али и суздржаност у њему. У ствари, отказана је послушност капка, његовом сопственом оку, да се подигне. Засад толико, без објашњења, као да нам говори капак. О будућем ни речи. Јер ни раст траве се не описује. А упорност јој се, како знамо, ипак не пориче. То је, мање-више, пали очни капак. Мање-више, после кога никада није тако мало. А око? Оно је као тек пробуђено, поново би заспало, али му се не да. У тој колебљивости шта му остаје? Да провирује, наравно. Како? Бојажљиво или пркосно? Снебивљиво или без зазора? Одбијајући да види све или гледајући и у оно чега нема? Никада се не провирује, уверавам вас госпођо Павловић, на исти

начин. Не треба наглити са закључком да се лукавство клони понављања, и у њему може бити замка. Али ни довијање није увек од помоћи. Гледате колико вам је дато. Толико и видите. Дато као и прозору, да гледа својим оком. Овом вашем прозору, узмимо њега за пример, или ... Госпођа Павловић је подигла руку, рука је почела да се спушта, под собом није имала сто, зауставила се у ваздуху. Престаните са описом, и капка и ока, докторе Јовановићу, мени није потребан писац, ја тражим лекарску помоћ, и то од вас, мога пријатеља, ако се не варам да он то јесте. У противном ... Не, не, не варате се, госпођо Павловић, каже доктор Јовановић, уопште се не варате, остајем ваш, али... Неки то зову приступом. Склон поступности, која је више од опреза, бирам пут предворја. Никакво прочишћење, госпођо Павловић, гола методика, услов разобличења сваке тајновитости, само. Треба знати шта треба знати. Тек онда можемо бити сигурни да се нашом несмотреношћу камен мудрости неће откотрљати у јарак. А без њега се, јамчим вам, не можемо домоћи ни исцељења. Морате се обратити ролетнару, госпођо Павловић, само вам он може рећи шта ролетна има са вашим очним капком. Захвалите се посредницима у том општењу, мене ослобађају професионални разлози неодрживања изазову практиканата заната. Реч коју дугујем вашем поверењу треба ли да обећавам? А ви сами знате да она има свој час.

НИСМО КИБИЦОВАЛИ

Правите ли разлику између патника туђе патње? Дајете ли предност патнику туђе патње који је скривио туђу патњу? Не морате одговорити. Али бих волео да знам сматрате ли фикцијом, непостојећим дакле, онога

који за себе тврди да су га скрхале туђе несрећне љубави. Или је можда такав, непостојећи, онај патник туђе патње који никада никога није волео? Не, стварно не морате одговорити. Све ћу вам сам рећи. Она, која се заветовала на сапутништво са мном, на вечну верност, Марија моја, обавештава ме о свом патнику. Оном који пати због њене несрећне љубави. Обавештава ме о њему у *postscriptumu*. Неко њено накнадно присећање? Или само опрез, да не бих рекао како ништа нисам знао? А ја знам да то не бих рекао и да ништа нисам знао. Па и та њена колебљивост! Написати или дописати? Није јој било лако да одлучи. О њеној недоумици сведочи разлика у датумима. Датум из писма старији је за један месечев круг од датума са пријемног поштанског печата на коверти. Али ни моја забринутост од дана мог сусрета са поштаром не траје краће. Нити јој време могу предвидети. Страхујем да ће Марија бити егзекутор свог патника. Заправо њена љубав којој он није узвратио. Нисте схватили? То, да га она воли, да јој он не узвраћа љубав, и да га убија патња њене неузвраћене јој љубави? Али тако завршавају патници туђе патње. Не бих желео да се то и са њим деси. Своју великодушност сматрам питањем части. А Маријин патник је њу заслужио сопственом великодушношћу. Нека је она и само у његовом полагању речи утехе на ушне шкољке моје Марије. Обавезан сам према њему и годинама сопственог сапутништва са Маријом, још увек неизбрисаног овим њеним новим почетком, који није и мој. А и стога да бих без самопрекора примио последњу вест о њему, испостави ли се да он није могао да избегне фаталност своје патње. Јер Маријина љубав којој није узвратио... Двосекли је мач. При свему, признајем, ведри ми чело *postscriptum*. Та узгредност, Маријина. Може да вређа али и да оспокоји. Као немар који се прашта, можда. Осим ако ковертирани потез не служи за отржењење адресата. А и да је тако, не губи се увек краљица. Мислите и ви да нисам пред матом у овој пар-

тији? Можда само шех? Нисте кибицовали? Онда нисам залуд трошио речи.

ИСПОВЕСТ I

За пријатељство су потребна двојица, двоје, њих две. У пријатељству су улоге подељене. Свако од пријатеља служи одређеној употреби од стране другог пријатеља. Употреба може бити трајна и привремена, а није ретка ни једнократна. Најдраже сам служио овој последњој. Хвала Богу! Био сам мера вредности пријатеља, умало да згрешим замењујући пријатеља безличном другом страном. Био сам, дакле, еталон. Еталон – прецизно направљен узорак, мера која служи за проверавање истих таквих мера које су у употреби, кажу речници. Ни метар ни килограм чији се основни узорци чувају (под стражом?) у Паризу, али ипак мера. Нека мера за досезање. Обављала се сопствена провера на мени. Понекад сам и сам растао, када ми се додавало нешто пријатељског квасца. Онда би пријатељ сачекао да се истиштим. Није ни он хтео да се прерачуна. Кад би пријатељ обавио своје баждарење мноме, могао је да ме напусти. Разумем то, надрастао ме је. Знате оне који су прерасли своју средину? Они морају даље, напред. Клонио сам се опасности да ми буде запређено отрежњењем: Хеј, кочничару! См сам им отварао скретницу, подизао барја - чић. Нико пружном раднику није одузео хлеб. Возови морају да пролазе. А сви су пријатељски, маше им се. Елем, нисам се придруживао осуђивању бившег пријатеља, који ме је, ето, надрастао или прерастао. Осудама, изненадним душебрижјем о мени, препоручивали су ми се они који су вребали упражњено место. Ти који су чекали свој ред пред мојом баждарницом. Ха, ха. Радња је радила. Дозвола издата на месту вишем од нас. Но,

тврдио сам и ја пазар. За почетак се уздржаност најбоље показивала. Увек сам се питао на које време ме хоће кандидат за пријатеља. Та процена је одлучивала. Нажалост, изгубио сам своју трку са временом. На пречац, као што и ову исповест завршавам.

Калирао сам, више нисам ни за издавање пријатељица на послугу.

ИСПОВЕСТ II

Не разумем како је могуће кувати се у сопственој муци. Увалити се у сос. Заправо усосити се. Каква рецептура! Разлог овом мом неразумевању може бити у недоумицама које и не морају бити изван кулинарства. Узимајући у обзир неизбежну излазну ставку ове вештине. А поводом питања које нерадо изостављам упркос мом приклањању које нећу тајити. Да ли је боље бити излизан од употребе или бити испушен? Нестајати у неприметним менама или у обнављаним пролазностима, у оба случаја неизбежно у туђој употреби? Губити се у настајању сјаја (углачаности), ако нисте постали дроњак, или ишчезавати у диму (колупови када није сфумато)? Преферирам испушеност. Из разлога комплексније нарави. Испушеност иначе има радно и трпно стање. У радном је пушач у трпном испушени. За испушеног предност у односу на излизаност од употребе је у свршеном чину, време није судија учинка. За пушача извођење има заводљивост ритуала (пожељно је да му претходи обилан оброк). За испушеног извођење је тиха освета тровача. Опште својство испушености је њена обновљивост, упркос томе што је она по себи свршени чин. Једном испушен није последњи пут испушен. Али будући испушени нема пакло као своје зборно место, што га разликује од цигаре, томпуса, цигарилоса.

Он као и лептир има ларву свог новог лета (још увек непроучену). На испушеном се мењају пушачи, али се ни верност једног пушача не искључује. Коначно, испушеност се непобитно потврђује – опушком. У овој коначности се, међутим, суочавамо са практичним тешкоћама. Како сакупљати себе, испушеног, у опушцима? Ако држимо до себе, наравно. Када сте последњи пут видели некога да посеже за опушком? Тај проблем лично превладавам методом синтетизовања. Обједињавањем одређеног броја опушака њиховим опредмећивањем у пепељари. По декадном систему. Засад. На десет мене опушака једна пиксла. Признајем да су само неколико првих биле кристалне. Али то је већ ствар укрштених разлога. Међу којима је и узмицање пред намером, на срећу само моје компромитације у једном хотелу незаслуженог броја звездица мојим проказивањем за пикавца. Ти, пикавче, један, овејани, беше ми речено. Ни недопушени, ни несагорели, ни згажени, већ овејани. Занемео сам пред опасношћу да је систем проваљен. На срећу није био, али ме отада опрез наводи само на пластику. Што можда и није случајно. Познато је да је пластика једина неуништива твар, нека у њој и буду овековечана моја нестајања.

ОПРОШТАЈ

Сумњу сам хтео да потврдим. Ти знаш да су свеске мојих дневничких забележака уредно сложене. Као да ће сутра у штампу, а неће. Знао сам да је то у плавој свесци. Имам ону несрећну навику да прелиставам овлаженим кажипрстом. Овога пута био сам предухитрен. Ветрић је стао да ми листа странице. Јесењи ветрић коме се прозор раскрылио. Отворио ми је тражену страницу.

У првом реду само: „Она преда мном гаси свој поглед.”

У другом: „Да је њен поглед мој жалио бих због њега.”

По средини странице крупнијим словима:

„Објашњење: обеспокојава ме њена слутња сопственог сумрачја.”

Остали текст, на другој половини странице прецртан је линијом по средини реда. По правилу сачињавања записника; не важи, али мора да се зна шта је поништено. Само два реда:

„Не пристајем да будем улез.

Одбијам да провирујем кроз прозор њене душе.”

Сада знам да није вредело прецртавати. Није зависило од мене. Моје слово о мени за њу је било мртво, свако такво слово, потцртано (којег није било) и прецртано (у два реда школске свеске). Не жалим. Пуштам да преко њих пири ветрић. Нека их прекрива и увелим лишћем. Један лист, видео сам, оклевао је пред прозорским стаклом. Обеспокојавају ме моја жива слова о њој. Ма не, као жеравица ме пеку. Зашто сам их таква записивао? Не мичу ми се са погледа од јуче. Прелазим преко редова из јучерашњих новина о губитку вида једне девојке њеном лекарском грешком, а читам ондашње сопствене паклене речи. Сричем их не бих ли им заменим слогова погубио смисао. Враћају ми се целе. Како и не би када је међу њима и објашњење, из њега искаче прст упозорења моје слутње о њеном сумрачју. Ја се ипак питам да ли се онда гасио њен поглед преда мном да би ми показала да кажњава себе оним чиме ће толико година касније унесрећити другог. Тако је несрећа и морала да дође, закључујем, не би ли оправдала њено ондашње самокажњавање. Ако је пак тако, ни ја нисам без своје кривице у овоме што се сада десило. Самокажњавање се не изводи пред сваким. Изабрало је мене. И моју записану реч о њему. Оставило ми је, тога постајем свестан, да једини сведочим о неминовности сада доспе-

лог. Обзнањивања виновнице, за коју сам знао која ће бити, и жртве, за коју нисам знао која ће бити. Дужник сам обема, потврђује ми се оно што сам такође знао. Од које сада да затражи опрост виновник над виновником? Незаслужено је да га у целом добије од обеју. Рашчињавам молбу на две части, сваку за једно пола од опроста, и понизно стављам раставке молбе пред једну и другу. Тражим твоју подршку, пријатељу, у овој подели.

Снежана Минић

Гастарбајтерске приче

Уствари не знам зашто записујем све ове ствари и да ли је то некоме потребно. Али те приче су свуда око мене. Док телефонирам, док разговарам, све се претвара у причу, у извесну причу, могућност причања. Потребу да се нешто исприча некоме.

Један телефонски разговор.

– Хало, ја сам Кадира! Јел’ ви скидате магију преко телефона? Причајте ми, кажите ми, платићу Вам. Јел’ плаћање иде преко телефона, јел’ се то одбија... Имам двоје деце...

– То је нека грешка. Шта да Вам кажем. Ја не скидам магију, поготово не преко телефона.

– Извините онда. До виђења.

– До виђења.

Други разговор.

– Хало, јел’ ви преводите?

– Да, шта треба?

– Знате, изгубио сам возачку. Ја сам тешко покретан, behindert¹⁾, инвалид. Док сам се пресељавао из стана у Dorotheenstrasse у овај нови у Opitzstrasse, нестала ми је возачка. Не знам како ћу да дођем до своје возачке.

– Па можете да тражите дупликат. У чему је ту проблем?

– Али како ћу ја то, па ја сам из Приједора, православни, ... почиње да плаче, чује се неко шуштање у слушалици.

– Имате ли неког тамо, брата, сестру, неког рођака?

– Имам сестру и брата.

– Направите им пуномоћ, пошаљите им овлашћење и нека Вам они изваде дупликат возачке.

1) хендикепиран, непокретан

– Знате шта, зваћу Вас ја да Вам све испричам детаљно. Из неког разлога разговор се изненада завршио.

Трећи разговор.

– Добио сам Ваш телефон, јер сам видео да Ви пишете за новине. Желим да пишете о моме сину. Он је познати акробата и жонглер и тренутно је ангажован у Хамбургу. Ми смо из Новог Пазара. Сви смо акробати. Ја сам имао свој циркус, „Корона”, пре ових ратова, и ми смо гостовали свуда по целој Југославији. Одакле сте Ви? Био сам и у Нишу, ми смо имали и животиње, змије, мајмуне... Имам три сина, и сви су талентовани и добри акробати. Овај старији је најбољи, али он не жели да вежба, неће да вежба, а без вежбе у овом послу нема успеха. Самир ради, упоран је, и ја ћу му рећи да Вам се јави, па Ви направите с њим разговор. Он је изванредан, толико могу да кажем...

Каснији разговор са Самиром: Родио сам се у циркусу. Одрастао сам исто у циркусу, јер су ми мајка и отац били акробати. Били смо стално на путу. После нас је отац оставио код тетке, да идемо у школу. Сећам се као мали дечак, моја омиљена играчка је био један питон. Имали смо два велика питона, и брат и ја смо се стално привијали уз њих, вукли их за репове, батргали се са њима. Послаћу Вам меилом фотографије које сам скенирао где можеш да видиш нас са питонима, мислим да смо имали тада око четири године. Ми смо учествовали у неким тачкама на вечерњим представама и ја сам одувек само желео да радим у циркусу. Од оца сам научио да жонглирам. Сваки дан вежбам по неколико сати. Увек се пре представе припремам, ништа посебно, концентришем се. Можемо се видети после представе, ако хоћете да дођете да ме видите. Ја сам најбољи, а жеља ми је да наступим у Монте Карлу и у Лас Вегасу.

Четврти разговор.

– Ich suche eine Übersetzerin. Sind Sie eine Übersetzerin? Aber eine, die mich verstehen kann.²⁾ Зовем се

²⁾ Тразим преводиоца. Јесте ли Ви преводиоца? Али преводиоца који може да ме разуме.

Сабиха. Сабиха Геџ. Желела бих да преведем свој дневник. Деца су наша те свеске, читали су и рекли су ми, мама, па то је тако лепо, зашто то не преведеш на немачки. Али то не може свако, то мора да уради неко ко је жена и која то може да осети, да разуме. То је све писано руком. Има ту и ствари из рата, ја сам била овде, враћала се доле, онда сам тамо била удата, па сам се овде заљубила, развела се тамо, овде се поново удала. Писала сам о свему. Шта кажете, да Вам нешто пошаљем факсом. Послаћу Вам нешто, да видите о чему се ради.

Послала ми је неколико рукописних страница текста.

Остало је да се видимо и онда договормо, али из необјасњивих разлога десило се да се до сада нисмо среле.

Пети.

– Живим у Пинебергу. Водим здрав живот, трчим ујутру, радим, дајем крв. Сад се разводим од жене. Хоћу да продам један бубрег. Знам да има људи којима то треба, који добро плаћају. Хоћу да продам један бубрег. Да ли можете Ви мени да нађете некога да му га продам? Кажу има то на интернету. Не бих више узео од петнаест 'иљада. Толико је то. Могу да живим и са једним бубрегом, један ми је довољан. А паре су ми потребне. Платићу Вам, не брините, ја ћу Вама поштено платити, само ми нађите неког купца. Знам ја да има њих много који би хтели и који могу то да плате. Јер моја цена није висока, моја цена је цабе... А бубрег је ипак бубрег, и мој је здрав. Ја, једном недељно обавезно одем да дам крв. Добијем мало пара, поједем нешто тамо, а и то је добро за здравље. И они су ми рекли да сам здрав, Па не знам како да нађем особу за бубрег. Ако Ви можда знате некога, ако можете да ми помогнете...

То није последњи разговор. Телефон опет звони. Ко је то сад? Одлучим да не подигнем слушалицу. Нека та прича остане неиспричана. Вероватно грешим, вероватно неко жели да ми нешто важно каже...

Радосав Стојановић

ПИТАЊА ЗА ТВОРЦА

Ивана је одједном почела да поставља питања која су залазила у домен самог творца овога света, и ја се на њих нисам усуђивао да одговарам. Ту сам био беспомоћан. Моји одговори, ни у ком случају, не би је задовољили, то сам знао, и зато сам ћутао. Проценио сам, да је боље тако. Највише што сам могао да учиним јесте да се сагласим с њом.

Био је то Иванин највиши стадијум критике живота на овоме свету. Зашто човек није савршен? Зашто мора да једе, да би опстао? Зашто за собом оставља ружне и прљаве трагове? Зашто је, у принципу, нечист? Зашто је лажљиве природе? Зашто је лицемеран?! А ако је он такав, онда мора да га је створио неко ко и није баш савршен, закључивала би она, наводећи примере за сва своја критичка просуђивања.

У Бога свакако није веровала, јер, да га има, равноправно би поделио и срећу и патњу, тугу и радост, бол и жалост, не би неке људе преоптеретио и оставио их на цедилу, а другима, који то не заслужују, помагао, понављала је она огорчено.

Насупрот томе, почела је помно да чита Библију, ваљда трагајући за напрелинама и недоследностима у Христовом учењу и самој вери. Но, то је се мало доимало. Њен поглед на ствари и поредак у свету сасвим се разликовао од погледа богомољаца, што се видело и по исписима које је остављала на маргинама танколисне књиге, а у које сам ја, кришом, с времена на време, завиривао.

Никако се није мирила с чињеницом да свакога јутра мора да се буди, устаје, иде у тоалет, спрема се, шминка,

облачи и одлази на посао. Колико времена човек, у свом животу, проведе само облачећи се – рачунала је – а колико, хранећи се. Ждерући. То је била њена уобичајена реч за узимање хране. Тако је и за све друге непотребне радње изводила своју поражавајућу рачуницу. Човек се непрестано исцрпљује нечим ефемерним, баналним и недостојним свога бића. Стално се врти у истом колоплету. Никако да се одлепи од земље и прашине у коју је уваљан. Ваљда је створен за нешто више од онога што чини и у чему траћи драгоцену време које му је остављено на овом свету? Створен је за узвишено, а батрга се по земљи и калу!

Ту сам се, са њом, потпуно слагао.

Све је то непотребно и сувишно! Зар човек мора да убија и једе животиње? Зашто ту своју потребу не реши таблетом дневно? Какво је тек то лицемерје: гајити животиње и биљке, а потом их, као дивљак, прождерати?!

Да је она у праву, потврђивала су и нека научна истраживања која су установила, да просечан човек у животу користи тек три одсто могућности свога мозга. Кад је то прочитала у неком часопису, ускликнула је:

– Видиш да сам ја у праву! – па је томе додала, како не разуме те научнике који се задовољавају само истраживањем. Ништа даље не предлажу ни науци, ни владама својих богатих земаља, ни обичним грађанима! Људска мисија на овој планети не своди се, ваљда, на ждрање и спавање, и на то ко ће колико жена да повали! Била је кивна.!

Кад ми се учинило, да је превршила сваку меру, рекао сам јој:

– Ти мораш доктору! Јер, и да ти се укаже прилика, нећеш моћи да исправиш овај свет! Он је такав какав је: несавршен, неправедан, охол, лицемеран, зао, стар и с неким окоштаним традицијама – и све промене које се на њему могу учинити само су површне, козметичке природе, а ти хоћеш да му промениш саму суштину!

Душу! Зар не видиш да је свет без душе! Али, и у њему, таквом, човек треба да је у стању да нађе свој смисао, да откине за себе неку мрвицу среће и ужива у њој! Живот је ионако прекратак.

Није се задовољавала ни са каквим мрвицама. То је препуштала мени. Нека се ја тиме задовољавам, и нек таворим као биљка, или створ који користи само три одсто могућности свога мозга, говорила је. А она ће да се бори.

Психијатар код кога је, колико се сећам, била само двапут, убрзо је умро. Питао сам је, да ли је бар он знао одговоре на њена питања, али она је упорно ћутала. Отишла је на његову сахрану, и потом се још више осамила и повукла у себе.

У повременим разговорима са мном, само би постављала тешка опсесивна питања која се нису много разликовала од ранијих, једино што су постала искључивија, суморнија, и, чинило ми се, опаснија по њено душевно здравље.

Осећао сам, да је, тим својим питањима, ударала на саме темеље на којима је почивала цивилизација.

– Јесте, питања су ти на месту, али њих себи треба, пре свега, да поставља Створитељ свега живог и неживог, видљивог и невидљивог, а не ти! Кад буде имао времена да се поново позабави овим светом, можеш му само помоћи! Дотад се стрпи. Пронађи неки свој начин да опстанеш, и прихватиш свет такав какав јесте.

Тих дана био је дошао свештеник из нашег кварта да освешта воду за Ускрс. Истина, нисмо му се надали, нити смо га били позвали. Како се на нас намерио, тешко је рећи. Позвонио је на врата, отворио сам и не гвирећи на оканце да видим ко је то. Био је, у мантији, с ташном у руци, назвао Бога, ја сам му пољубио руку и показао му дневну собу.

Ивана је, већ самом његовом појавом, без позива, у нашем дому, била згранута. Као да се појавио рогоња или неко ко на овом свету не постоји. Кад се присабрала, рекла је забринуто:

– Господине, па ви се нисте изули!
– Са мном иде Божји благослов, ништа ви не брините! – одговорио је он благо.

Цео обред освештања куће протекао је у напетом атмосфери.

Свештеник је убрзо отишао, а она је, потом, до вечери усисавала под и брисала прашину, још увек не верујући да је одстранила прах с улице који је он унео на својим ципелама.

– Дао си му последњих десет марака које имамо, а јеси ли видео каква кола он вози?!

– Он ће помоћи да се овај свет поправи! Тим колима лакше ће стићи до Бога, а ми можемо таљигати и „стојадином” – рекао сам јој.

После неколико дана, казала ми је:

– Зар ниси приметио да су грлице на тераси почеле да праве гнездо?! Хоћу да уклониш то грање с олука! Само ми праве ђубре!

Грлице су, одиста, у улегнућу, коју је чинио олук за одвод кишнице, изнад терасе, већ две-три недеље биле својски прионуле на посао: слагале гранчице, сламчице и маховину, трудећи се да свију гнездо. Одабрале су скровито место на сунчаној страни нашег стана.

– Нека их! То је њихова кућа! Уз нас су нашле сигурност! – покушавао сам некако да је одвратим од наума, свестан да им не треба рушити започету грађевину. Па, сам творац их је послао к нама.

– Само ми праве ђубре. Не могу да стигнем да почистим. А тек њихова кака? Па кад се излегу младунци! Лети то смрди ко јавни ве-це!

– Сети се свога дома. Ја их не бих дирао! – казао сам.
– Треба да нам је због њих драго! Добили смо небеске другаре.

Узалуд сам, наредних дана, на све начине покушавао да је убедим да остави на миру то грличје гнездашце на нашој тераси. Морао сам да га уклоним. Била је задовољна. Победила је.

Тада сам јој, у љутини, рекао:

– Замисли да, једнога дана, тако и ми останемо без дома!

– Ми смо друго!

– По чему, друго?!

– Зато што смо ми људи!

– Ни по чему, нисмо друго. И над нама се може наћи неко виши и јачи. Видиш, каква су дошла времена. Зар не живимо свакога дана у стрепњи? Прогнаће нас с Косова!

– И са гнездом ћеш живети у истој стрепњи! – рекла је.

– Птице ће нас, због овога, проклетити! – био сам ојађен.

– Верујеш у судбину, у враџбине, предодређеност... – сиктала је.

Тешио сам се. Ипак је остало ластавичје гнездо, пуно цвркута, у углу са спољне стране прозора моје радне собе. Не може ме натерати да и њега обурвам. Истина, ни ласте као ни друге птице, нису чистунице, па прозор морам сам чистити од њиховог измета.

Али, већ следећег лета, у време кад су грлице свијале нова гнезда, над нашим кровом почели су да лете авиони са товарима бомби и стакла на нашем стану пуцала су од честих експлозија у близини. Порушена је касарна, пошта, неке куће, кућерци... Горели су аутомобили, фабричка постројења, бензинске пумпе... Гинули су људи.

Тога лета, остали смо и ми без свога гнезда.

Обрели смо се у стану Иваниних даљих рођака на периферији Београда. Прихватили су нас, док се снађемо. Веровали смо, да ће се држава на неки начин постарати о свим прогнаним с Косова и Метохије, па и о нама. Али државу то није баш глодало. Били смо у неверици. У неизвесности. Издани. Сами. Без дома, као и оне грлице на нашој тераси пре једног лета.

Ивана је и даље била заокупљена питањима везаним за стварање света, за које је сада, са много горчине, имала више критичких опаски и разлога, наводећи кудикамо бројније и болније примере његовог несавршенства, неправедности, зла, него што је то чинила док смо били у Приштини.

Ранијим питањима придодавала је сијасет нових: Чему злокобна мржња међу људима, кад ће све то, колико сутра, бити само прах и пепео? Зашто ратови, кад је живот само сен и сан? Зашто ово, зашто оно, кад нико то са собом неће понети на последње путовање? Где су сребро и злато, где иметак оних што то тецијаху, а сад, остављени, сами леже на одру, без свога иметка?

Овога пута, могао сам још мање да јој се супротставам, да јој противуречим. Али, тим чудније, њој се није допадало ни моје саглашавање са свим откривеним и изреченим мањкавостима у делу творца које је она наводила. Од мене је увек захтевала више, што ја нисам могао да јој пружим. Да сам се утркивао с њом у кућењу творчевих дела и изношењу наших замисли о праведности света, куд би нас то одвело? Ионако смо били изгубили све што смо доле имали. Остали смо без дома и посла. Постали подстанари. Расељена лица. Избеглице. У наш стан у Приштини био се уселилио неки Аљуш, из Дренице, и никако се нисмо могли нагодити с њим да га напусти, или да га, бар, купи, што би нам олакшало преживљавање. Штавише, није желео с нама ни да разговара. Називао нас је убицама, непријатељима, терористима. Преко некадашњих познаника и пријатеља Шиптара који су живели у Приштини, покушавао сам да с њим успоставим везу. Ни то ми није полазило за руком. Морам признати, у таквим приликама, и сам сам повремено губио веру у Господина. Горчина је почела да овладава и мојим бићем. Но, био сам свестан, с вером или без вере, ствар се ни у чему није поправљала.

Једнога дана, у јесен, по ручку, пошто је скувала кафу, Ивана ми је, након мучне тишине, казала:

– Ти више са мном и не разговараш. Од тебе сам очекивала бар помоћ. Колико видим, изостало је и најобичније разумевање. Поднела сам захтев за споразумни развод због неслагања нарави... Неразумевања... Схваташ већ... То је једино што имам да ти кажем. Веруј ми, добро сам промислила...

Иако нисам ништа схватао, рекао сам:

– У реду. Како ти кажеш. Али верујем да тиме не решаваш свој главни проблем.

– Од нечега се мора почети! – одговорила је помало цинично.

Сутрадан сам у путну торбу попаковао оно мало својих ствари и отишао.

Тако смо се растали. Као странци.

Кроз десетак месеци јавили су ми да Ивана више није жива. Сама је себи пресудила. Нашли су јој писамце у ташни које је било без адресата, заправо папирећ на којем је стајала само једна реченица: „С тобом сам изгубила све!“ Нису знали коме је писамце било намењено. Могли су само да претпостављају. Ја сам веровао да га је написала мени, али понос јој није дао да га наслови или да ми га пошаље. А можда је било упућено и самом Господу.

Данас, и ја имам сијасет питања која бих радо поставио творцу овога света, будем ли био у прилици да га сретнем, али их се, колико то могу, клоним. Остављам му да прво одговори на она Иванина, а ја – ако стигнем на ред. Ја бих га питао само једно: зашто је створио и људе који су у стању да посумњају у искреност његовог дела?

Радивој Шајтинац

БОЛНИЧАРКА ИЗ LYRIK КАБИНЕТА

Од онога дана када је своју радну собу и библиотеку Океан Вирилис преместио из приземља у велико и светло поткровље, успињање и силажење дугим завојитим степеништем сачињеним од одлежане, проветрене, суве ораховине сада већ добрано напојене безбојним лаком, није требало никакве злурадости ни пакосног злослуђивања па да се деси управо оно што се десило последњег понедељка у септембру када се Океан Вирилис, господар овог здања и његов једини станар, самозвани „укротитељ прича и приповедача”, спотакао силазећи низ већ опасно углачане степенице и пао на мермерни под предсобља, скоро пред сам улазни праг.

Обрео се, тако на тлу, још препун мишићних дрхтаја, грчева и рефлекаса, речју, као нека пихтијаста маса, благоотапајућа санта. Као велика локва а не као нека гомила.

(Пошто само у овој прилици и реченици која следи може бити јасно и подношљиво, одмах треба рећи да се овај пад, можда чак и несрећни случај, десио из следећег разлога: један од бројних облика живота у организму Океана Вирилиса, муњевитим и изненадним поистовећењем или рефлексном аналогијом између језика и стопала, клизања и ходања, припијања и ослањања, у једном тренутку је, док је господар језиком притискајући десни доњих зуба у усној дупљи, тражећи заостали, још непоједени трун-остатак прегриженог зрна сланог лешника, једноставно, наглом асоцијацијом спојио гутање хране и силажење низ степенице.)

Океан Вирилис је своје личне проблеме, обавезе и потребе, избегавао да решава системом антропоморфи-

зације као и било какав облик аналогije с људском расом, али бројни, од махиалних до изнуђених, компромиси из сфере буквалног опстанка, од свести, подсвести, од гестова и навика потпуно су личили на људски знак и облик, говор и покрет, што би се рекло, на људску причу.

Е, ту је тај појам, као она језиком из зуба избављена мрва лешника, помео корак тог господара који се, тако, силазећи сопственим степеништем под својим кровом, у сопственој кући, саплео, пао и обрео на поду.

Дуго је лежао непокретан, тако испред самих улазних врата мање од једног метра удаљен од самог улазног прага, не осећајући не само повреде и болове већ чак ни најмању нелагодност.

То би све можда и потрајало да још један облик живота из његове утробе, сличан припијеним, у благом повијању густог разгранатог грмља снежно белих малих крошњи које онако набујали у белини право преко чула, чула вида и кроз његове мало отворене очи, у свест господара Океана Вирилиса није довео неку усправну прилику такође белу, састављену, у ствари, од бледог лица и беле одеће.

– Ти, ако си НЕШТО или НЕКО, одлази одавде.

Презирем приче, презирем све што је поезија поштедела и заобишла. У овом положају створивима је нелагодно чак и тешко да проговоре али мени не. Ево, лежим, надимам се, штрчим, изгледа да ћу потопити сопствену кућу, когод буде долазио, моћи ће само до врата, ако отвори удавиће се. Углавном, ти бела немани, све је раствор и нарација да нема тог концентрата и поезије све би се распало кроз рупе, пукотине, правце, наводна значења и верзије.

Одозго као да је капао глас:

Ви себе замишљате, ви мислите да сте нека слава водурина али ја сам дошла да вас обиђем и једно време проведем с вама.

Из обилне беле тишине управо, као да капље, помаља се благо нагнута женска прилика, огрнута у јаркобело платно. Овако наднесено, пречисто, бело до ослепљења увек делују они што призивају или слуте на дужу или краћу негу али овде су се, тек толико да би се избегло привиђење јасно издвојиле једре, дебеле усне, танки отвор између њих кроз који су излазили дах и оне тихе речи благо засуте ментолом или еукалиптусом. Са стране, мало улево или мало удесно од деколтеа који је лично на јазбину у снежном смету била је прикачена тиркизна плочица и на њој име, назив или ознака тек, очевидно неки знак распознавања целе ове одозго обрушене бледе у лицу и беле одеће појаве или приказања.

На плочици је писало ПРИЧА.

Океан Вирилис скочио је као опарен –

– Не, не, не, не. Ово је моја кућа, мој дом, моје склониште.

Немате права да банете, да све подведете под догађај чак ни због добросуседских односа, кад вам се учини да вам се сусед повредио и да је у опасности. Оставите се ви тих антропоцентричних порива, јер се и сам ево трудим да личите на тело, лик и душино паковање.

Не годи ми ваша близина. Идите одавде и засењујте бледилом, нечим што се зове порука неког другог или нешто друго. Ви сте већ прошли, десили сте се као кад сам ваш случајан или намеран повод. Ви сте вечни врт епифаније претворили у суве зачине и уобичајили га као додатак дуготрајним јелима. Она наивност, скоро непатвореност везана за најчистије и откривалаштвом почастоване истражитеље текста несојна је и проказана, скрајнута вашом ортодоксијом у вези чињеница, реченица и сврховитости свих врста.

Груба ампутација на ткиву семиологије. А поезија је пре свега то, тотална супротност вашој жудњи за хронолошким покрићем безначајне дескрип-

ције, надутог афоризма или будућег цитата. Све завршеци до завршетака, уместо ероса, напетости и непредвидивости сижеом, дискурсом кандиран исход.

То што говорите у истом тренутку је прошлост а ја, тек да знате, уживам зато што сам још у паду, у спотицању, чујем и прија ми што око мене пуцкета, крчка моја сопствена равнотежа као невидљиво јато инсеката, опнокрилаца којима је летење присилни нагон док се не приземе доживотно све црпећи снагу из пра-белега, па могу толико тога па чак и да лете а да то не мора без личне воље. Јер, све оно што је плод онога до чега доведе и оно кад се ви десите и преостане причање као претварање догађаја у доживљаје и стил, манир, лексику, обрте и ликове.

Као удвострученом снагом Океан Вирилис се придиже и крене да се пење оним завојитим степеништем и стиже до оног места где се, малопре спотакао и уочи то малено, милиметарско уздигнуће дебљине месингане плочице и ту је било плитким гравирањем исписано ПРИЧА и затим учини дуг корак прескочи 3 степеника и нађе се пред самим вратима своје радне собе. На вратима слична плочица и на њој тиркизним словима исписан наслов – LYRIK-КАБИНЕТ.

Слободан Стојићевић

УТОРЧЕЊЕ

И шта сад? Па пиво. Добро, хладно је. И онда је била врућина каква може да буде само уторком. Био је уторак, август, подне. Мој друг, ватрогасни пуковник појавио се однекуд у цивилном оделу. Откуд ти, нисам те видео пола године? Па уторак је, каже. Треба да путујемо негде. Поред железничке станице паркирани таксикамионети, црвени и плави. Пошто до Руме, на пример? А шта превозите? Нас. Па имате такси за људе, ми смо за ствари. Ми смо ствари. Они гледају мог друга, у његову велику ошишану главу и ожиљак поред десне усне, гледају њега, гледају мене, па се у тишини разиђоше. Један опсова. То ми се свидело. Увек се нађе неко да опсује. Из гужве искочи човек и загрли ме. Јеси ли то ти, пита и удари ме по леђима. Не познајеш ме? Иде, каже, са робије. Десет година. Убиство. У башти станичне кафане седамо за сто за којим нема сунцобрана. Нисам га убио, каже и убаци у уста пелинковац, као жишку. Гаси га пивом. Нисам га убио, понавља и тихо пева неку циганску песму коју нисам чуо на радију. Шушти као да има песак у грлу. Мој друг пуковник грицка семенке. То је сасвим свеједно, каже. То, ко га је убио. „Гело даде андо Беловари, те погодил грастен патаве; ћао риђо, пећало зелено, бићин даде, тој шуакар грасторен! Јој борије, нај лаши ће јака, каз го дикес, ту мангес те лес!” Из шинобуса, кроз прозор, гледам поља бостана. Машиновоћа заустави машину и каже, иди, узбери лубеницу. Донео сам две, једе и кондуктер. У Инђији шинобус стоји десет минута. После двадесет наговарам машинивоћу да кренемо. Још једну туру, каже непоколебљиво. У Руми је небо некако ниско,

понекад човек мора да погне главу да би прошао и куће су ограђене зидовима тако да се и не виде. Ударам звекиром о високу и снажну капију. Отворила је нека баба са псом који је махао репом и смејао нам се у лице. Баба је мисила да смо клавирштимери из Беча, које одавно чека, па нас је повела до гласовира који је, као огромна, дебела мачка дремао у полумраку писаће собе. Нико овде не долази, каже на немачком и износи бисквите *petite beurre* и шнапс. Сад могу да умрем мирно, каже. То је сасвим свеједно, рекао је мој друг ватрогасни пуковник, грицкајући кекс. На оближње језеро смо дошли пред сумрак. Вода је била црна, а на обали су, раштркани, седели неки људи, као да пецају, само што нису имали удила. Небо је овде било још ниже. Око језера, полако, кружило је возило, са светлом на крову које се палило и гасило. Хитна помоћ или полиција. Питао сам једног од оних који су седели, шта ради ту. Ми чекамо да се неко удави, рекао ми је. И стварно, једна девојка није издржала, скочила је у воду. Леш су пажљиво пренели у оно возило и одвезли. Мој друг ватрогасни пуковник више није грицкао семенке, па ни бисквит. Е, онда смо се вратили у град и сели у неку кафану, мислим да се звала Трн. Ту смо јели коленицу са реном и пили пиво, кад наиђе неки човек са џаком цемента и свали га поред шанка. Каже стигао цемент. Очас, кафана се испразни, отрчаше у стовариште. Седели смо до фарјонта а онда отишли у парк да се одморимо. Ја на једној, он на другој клупи; прошла поноћ. Таман сам заспао, кад ме неко пробуди. Полицајац. Млад неки дечко, фин. Пита нас да ли смо Босанци. Нисмо Босанци, одговара му мој друг ватрогасни пуковник, а да ли твоји код куће знају где си ти сад? Знају рече полицајац несигурно. Не личи ти, пријатељу, корио га је пуковник, да се смуцаш ноћу по парковима. Нисмо могли више да заспимо, па кренусмо у хотел. На тротоару, неки човек спава. Пробудим га једва. Назепћеш, кажем, а он опсова и окрете се на другу стану. Шта

се то тебе тиче, промрмља. У хотелу смо имали слободну само трокреветну собу, а нас смо двојица. Онда се мој други сети да овде има рођеног брата. Можемо њега да зовемо, биће нас онда тројица, каже. Нађемо број у телефонском именику. Нисмо попили ни пола литре, кад он стиже. Што да спавате у хотелу, кад можете код мене, сутра можеш и мајку да видиш. А где је сада? У болници. Опет скочила са терасе. Ујутро, сунце је обасјало целу варош. Ипак, мој друг хоће адвокату. Хоћу да тужим. Кога да тужиш, бре? Целу Руму ћу да тужим. Целу. И општину и језеро и ону бабу ћу да тужим и њено куче и ону девојку што је скочила у воду и мајку ћу да тужим и полицајца и цемент и брата! Све! На суду ћемо се видимо, каже. Само да састavimo тужбицу. Адвокат у белој кошуљи, обријан, окупан, одведе нас у неку собицу и постави за бидермајер сточић. Изволите, каже. Мој друг му потанко исприча кога све намерава да тужи. Док је слушао, адвокат је постајао нервозан, иако се осмехивао. Не може то тако, рекао је. Суд неће прихватити такву тужбу. И Суд ћу да тужим, одговорио је мој друг одлучно. Адвокат је погледао у мене као спасиоца. Ја сам се без речи машио за џеп и извадио паре. Ово је капара, рекао сам.

Ђорђе Јаков

ДОК НАС СМРТ ПОНОВО НЕ САСТАВИ

Посматран са прозора аеродромске зграде, авион на писти личио је на пенкало коме је неки несташни ђак, досађујући се на школском часу, направио крила од комада папира, и танким, невидљивим тракама селотеј-па причврстио их за његов труп. Са овог места, где сам чекала да мој син прође пасошку контролу и широким коридором упути се ка излазу за путнике како бих му махнула последњи пут пре него што нас смрт једног дана поново састави, нисам могла да видим или чујем када је пилот покренуо моторе, али када се челична летилица уз благо подрхтавање одвојила од гејта и, прво споро, па онда све брже почела да котрља пистом, крилата машина је у мојим очима поново почела да поприма оне представе које је увек имала у мојој свести, да би се, у тренутку у којем се одвојила од земље и одлучно устремила ка небу, њена форма испунила својим неизбежним значењем а она сма коначно постала оно што је одувек и била: авион који се, с напором савлађујући силу гравитације, без хронтања пењао увис, остављајући за собом чађави траг издувних гасова и – премда је сада изгледало да овај виси о танкој, невидљивој нити каквог небеског макетара скривеног високо у облацима – знала сам да авион заувек односи мог сина и да га ја у свом земаљском животу више никада нећу видети.

Јер моме животу тада више није било суђено да потраје још дуго; другим речима, био је то мој последњи излазак у свет: кратак пут до Сурчинског аеродрома, како бих свом сину у једном једином загрљају пред одлазак рекла збогом, спустила три пољупца на његово

лице и напоследку погледом испратила његову фигуру, то тело које сам, мада наравно не у том облику, пре тридесет пет година донела на свет. Овај облик вечности у коме мој дух сада пребива не дозвољава ми да говорим о крају, коначности или неповратности. Али, будући да је оног топлог, сунчаног августовског дана, када смо се растали у загушљивом холу аеродромске зграде претрпане људима, наш овоземаљски живот са нашим смртним телима и још увек неизвесном бесмртношћу наших душа било једино што смо тада поседовали, као и с обзиром на то да је мој син, богу хвала, и даље међу живима, не преостаје ми друго него да за још извесно време наставим да говорим у тим формама за које су крај, губитак и коначност међе стварности и истовремено мера људске здраве памети.

Елем, посматрала сам авион уз који је, попут циновске пијавице, била прислоњена гумена хармоника кроз чији су трбух људи полако корачали, запутивши се у летелицу скривени од погледа родбине и пријатеља који су дошли да их испрате, и мислила како је мој син увек волео август. Још као дечак, за време школских распуста, стрпљиво би чекао да се с мора вратимо у врели град чијим би се улицама онда шетао см, склоњен од очију пријатеља, далеко од могућих познанстава. Мој муж није показивао претерано разумевање за ову осамљеност нашег сина, али докле год је он добро учио и, како се то некад говорило, примерно се владао, он – мој муж – није имао ништа против. Наравно, волео је нашег сина, као што сам га волела и ја сма, мада се мајчинска љубав не д упоредити ни са једном другом. Док сам, уграбивши прилику и осамивши се на кратко још у аеродромској згради, посматрала како авион ишчезава на хоризонту, претварајући се у оком једва видљиву тачку на небу а потом већ постајући само слика у мом памћењу, очи су ми се испуниле сузама, а брада почела да подрхтава. Навикнута да скривам сузе пред очима других људи, укључујући ту мог мужа а и нашу децу, и овог

пута сам се суздржала да не бризнем у гласан плач, иако сам знала да мога сина очекује нови живот. Или можда баш због тога. Било како било, потисла сам по ко зна који пут у свом животу порив да гласно заплачем и када сам се напослетку уверила да се низ мој десни образ скотрљала само једна једина суза а да је леви остао сасвим сув, могла сам да одахнем и коначно се препустим сопственим мислима.

О неким стварима не може се мислити, а камоли разговарати. Зато нисам ни желела да се мој син распитује о мојим последњим данима, а нарочито мрска била ми је помисао на то како мој муж који ме је неговао и на чијим је рукама починуло моје тело даје о свему овоме детаљна обавештења нашем сину. Он је сад био далеко, није могао да се врати па чак ни да ми дође у кратку посету, и било је беспредметно узнемиравати га сликама о пропадању тела. Понекад смо разговарали телефоном и сећам се да сам се за време нашег последњег разговора својски упињала да речи изговарам јасно у телефонску слушалицу.

Тог августовског дана на аеродрому ја сам била она с којом је мој син проговорио најмање речи. Ништа зато. Било је ово сâмо по себи разумљиво. Мој син је дуго грлио своју жену, опраштајући се с њом док су њих двоје час шапутали једно другом у уво, час гласно разговарали, размењујући последње молбе и упутства. А онда, ту су били и његови пријатељи. Весело су му се обраћали, бодрећи га и повремено с њим збијајући шале. Његов отац је, као и увек у свим значајним, преломним тренуцима за нашу породицу, који су у његовим очима имали све шансе за срећан расплет, поскакивао унаоколо, гласно и неповезано говорећи, усхићен неком врстом поноса и потресан путном грозницом, без обзира што није он био тај који је требало да путује. А пут је водио у непознато. И, премда смо сви веровали да је одлазак нашег сина једина исправна одлука коју је он у протеклих неколико година могао да донесе, као и да

ће тамо где се био запутио започети – како се то већ неспретно каже – нови живот, ја сам осећала само бол пред оним што га тамо очекује, а што тада нико са сигурношћу није могао да предвиди. Био је то мајчински бол условљен муком сазнања, јер то је било оно што је одиста чекало мог сина у тој страниј земљи у коју се био запутио: вредност искуства за које се од кад је века и света увек немилице плаћало и чију цену никаква памет и ниједан савет нису могли да умање. Наравно да је свако од нас имао некакве представе – углавном крајње непрецизне и магловите – о ономе с чиме ће мој син у скорој па и даљој будућности морати да се ухвати укоштац, и ја сам само могла да се надам да на дну његове душе као и у срцу њему најближе особе – која је требало да му се тамо ускоро придружи – не лежи горки талог протеклог живота, густи муљ искуства, који ће се, уморан немилошрдним ударима скоре будућности, покренути и напослетку замути ток њиховог живота у двоје. Моје наде биле су, као уосталом и много пута до тада, узалудне.

Са својим сином сам последњег пута разговарала како то доликује времену и приликама у којима смо се тог лета затекли отприлике месец дана пре његовог одласка, једног јулског поподнева на клупи испред зграде пулмолошког одељења, где сам била примљена на кратко испитивање које је само потврдило оно што смо ионако сви унапред знали: да сам била оболела насмрт. За мене је у том тренутку постојало само једно питање: хоћу ли имати још толико снаге да свог сина испратим на пут на који се спремао, хоће ли у мени тада остати још толико снаге да му упутим разумно збогом и срцем неначетим сазнањем о распадању тела по последњи пут у то збогом улијем сву своју наду и веру у здрав разум и срећу, које сам желела да га прате на његовом путу.

Дан је, као увек у то доба године, био врео и ја нисам могла да поднесем помисао да свог сина дочекам у болничкој соби, тако да сам изашла напоље и сместила се

на празну клупу, очекујући да се он сваког тренутка појави. Није лако мислити о предстојећој смрти, нарочито не када ова више не лежи у мутним просторима још неизвесне будућности, већ је – попут неурученог писма које нас очекује на шалтеру оближње поште, а које морамо да подигнемо у року назначеном на цедуљи коју је поштар, не затекавши нас код куће, спустио у наше поштанско сандуче – била најављена стручном прогнозом лекара. Ту најаву смрти, која је била исто тако неопозива као и најаву предстојећег светског првенства у кошарци, доживљавала сам – за све време од како смо, отприлике у исто време кад и вест о мојој скорашњој смрти, примили вест да ће мој син заувек отићи – као сметњу мојим последњим данима које ћу провести са својим сином, помажући му и учествујући у његовим припремама за тај пут у неизвесност непознатог. Другим речима, нисам могла да поднесем помисао да сада, након свих оних година немаштине и страха, када је мој син коначно ставио тачку на то немило поглавље, паднем у кревет и препустим се немуштом умирању док се он спремао за одлазак. Молила сам бога – у исто се време спремајући да склопим договор са ђаволом – да ми д само толико снаге како бих свог сина испратила, а потом се, с озбиљношћу каква му и доликује, посветила сопственом умирању. Нисам, наравно, знала хоће ли моје молбе бити услишене и зато сам се сада толико радовала овом сусрету са својим сином на болничкој клупи тог јулског слеподнева.

Када сам угледала његову витку, издужену фигуру како се с дна споредног пута уоквиреног ниским, спарушеним растињем, хитро, својим дугим корацима, приближава клупи на којој сам седела, срце ми је заиграло од радости и за трен ми се поново учинило да ће живот наставити да неометано тече даље, пружајући се унапред, далеко, на још увек неодређено време, у будућност којој је моја тренутна срећа због тога што видим свог сина како ми се приближава поново подарила

атрибут неизвесног. У тренутку у којем сам успела да разазнам црте његовог лица, фигура мог одраслог сина изненада се претвори у дечачића крхог и мршаваг тела са кратким панталонама које су му ландарале око танушних ногу и мајицом упрљаном прашином на којој су се чиста места смењивала са тамним мрљама зноја и блати. На ногама је имао сандале и трчао је ка улазним вратима наше куће са оним изразом лица који сам тако добро познавала, а са којим ми је увек саопштавао важне одлуке које је био донео или пресудна открића до којих би изненада дошао, док му се пискутави гласић ломио од узбуђења, да би онда, док се он борио да дође до ваздуха, постајао још виши и танушнији. Сада је мој син корачао ка мени журно и, као и увек, помало немирно, не скривајући притом своју одлучност. Када се довољно приближио клупи, весело је рекао здраво, сгнуо се и пољубио ме у чело. Потом је сео, па смо почели да причамо онако како смо то увек чинили, као да се између речи које смо размењивали није сваког тренутка углављивала помисао на моју скорашњу смрт. Постоји у животу сваког човека тренутак у коме он себи не сме да дозволи да размишља о предстојећем, скорашњем свршетку, и за мог сина овај је био један од њих. А и за мене: подстакнута и осокољена синовљевим полетом у вези са његовим скорашњим одласком, негде из непознатих дубина свог бића извукла сам вероватно последње остатке животне снаге и ништа мање среће, што ме је – како ми је он тада, скривајући помало чуђење, и рекао – учинило млађом и радоснијом, јер ја сам желела да ме мој син такву заувек упамти.

Тог јулског послеподнева он није причао о болести и уздржао се од давања савета, што би, иначе, чинио увек када је у разговору учествовао и његов отац. Сада смо причали о пресељењу, његовим пријатељима, новим познанствима, и прошлости. Посматрајући његову вижљасту фигуру на коју су таласи протеклих година већ биле нанеле сенке старења, препустила сам се

топлини сунца на заласку, као и синовљевом гласу који се у мојим мислима полако претварао у наизглед давно заборављене слике из његове младости: снебивајући се, мој син стоји до колена у прохладној води на плажи у Башком Пољу док ја већ жустро замахујем рукама, секући водену површину и соколећи га да се баца у воду и заплива ка мени; седим у клупи на крају школске године заједно са другим родитељима у загушљивој учионици док мој син, након што је учитељица прозвала његово име, устаје да би из њених руку примио ђачку књижицу; стојим у нашој дневној соби у полумраку јесење вечери, пеглам и слажем кошуље и рубље, послушкјући тишину у којој мој син у својој соби седи погнут над радним столом; машем дуго за возом који се лагано удаљава из станице, одвозећи мог сина на одслужење војног рока, а онда марамицом дуго бришем сузе које ми се без гласа сливају низ лице и којима сам тада допустила да несметано теку, не скривајући их пред пријатељима мог сина који су дошли да га испрате; чекамо у реду пред биоскопом „Одеон“ да купимо карте за премијеру Ајкуле, филм после којег мој син изјављује да више никада неће отићи на море; седимо једно до другог на узаној софи у његовој соби и ја му читам Ајванхоа, тумачећи му притом непознате речи, премда је он до тада већ био научио да чита см... Сlike су се ређале у ритму његовог говора и кратких пауза које је правио кад би се замислио над оним што је управо био рекао или што се тек спремао да каже, и чинило се да им нема краја. Није га ни било, нити ће га икада бити.

Неколико дана пре него што ћу отићи у болницу моја снаја ме је повела у град, код фризера. – Мама – рекла је – не можеш никуда с том косом. Била је у праву: коса ми је порасла и висила у танким праменовима све до рамена. И тако смо отишле код фризера. Она се радовала као да ће то – моја уредно ошишана и мало подигнута коса која се сада, после фризеркиног захвата, благо таласала на лепо обликованим крајевима –

излечити моју болест или ми, у најмању руку, продужити живот. Уживала сам, ипак, у бодром духу своје снаје, безбрижно се препустивши њеним саветима и готово дечјој бризи око мене и мог тела коме више није преостало много дана у свету живих. Уосталом, ускоро је и она требало да пође за својим мужем и са собом поведе мога унука. Након што су отишли, пронашла сам међу стварима које није могла да понесе – или их је у општој гунгули око спремања за пут и паковања била заборавила – концепт њеног писма, послатог мом сину кратко време пошто је он био отпутовао. Никада, наравно, не бих прочитала туђе писмо, али папир, који је био пресавијен по средини, отворио се см од себе и ја сам угледала неколико речи које су говориле о љубави и радосном ишчекивању њиховог поновног сусрета. Ах, где су те две душе сада? Некад давно тихо бих заплакала сваког пута кад бих се сетила како нам је наш син једне септембарске вечери, док смо се мој муж и ја spremали да пођемо на спавање, рекао да ће се ускоро оженити. Било је то као да се његово детињство, па и цео дотадашњи живот, тај непрекинути континуитет у души сваке мајке, завршава, а мој син заувек одлази од мене, отвривши нагло врата зрелог доба и крочивши кроз њих оним својим одлучним кораком о коме сам већ понешто рекла, упутивши се тако у нови свет, тако близу а ипак тако далеко од мог сопственог. Људи праве озбиљну грешку када о љубави размишљају као о нечему стабилном, пријатном и вечном. Мистерија љубави лежи у њеном губитку, у могућности да се она изгуби – као и у страху да више никада неће бити нађена. Радости љубави су ретке и драгоцене. Та једноставна чињеница изострава како саму љубав, тако и страх од њеног губитка. Не наћи више никада љубав даје тон неодложности сваком тренутку праве љубави, и људи, мушкарци и жене подједнако, бивају пречесто осуђени да живе у неопипљивој измаглици њених обећања и сопствених нада. Не кријући више сузе ни од кога, сада бих само

неспутано плакала при погледу на те две душе, раздвојене једна од друге и окачене о конце неке туђе воље, конце које сада немилице покрећу неспретни прсти непознатих људи; плакала бих као онда, некада, док сам стајала на железничкој станици и махала за возом који је односио мог сина, плакала бих сигурно још неутешније само кад би мој дух који се сада нервозно врпољи у овој неудобној бесконачности времена поново могао да нађе моје тело и покрене његове сузе.

Завидела сам, зато, свом мужу на његовим сузама док сам га сваког дана посматрала како долази на гробље, неки пут са цвећем, понекад са кантом и лопатицом, а најчешће голих руку, где би прво седао и дуго гледао у надгробни камен, мрмљајући неке само њему разумљиве речи, да би потом устајао, сваког пута помиловавши мермер од којег је била исклесана надгробна плоча, и онда полако почињао да послује око смог гроба, чупкајући коров, подсецајући траву, мењајући воду за цвеће и чистећи, како кад, длановима или метлицом, земљу коју је ветар наносио на надгробни камен. Завидела сам му, али су ме његове сузе у исто време болеле. А како и не би? Иако сам веровала да ће поживети и надала се како ће бар једном отићи у посету нашем сину и његовој породици, радовала сам се свом поновном сусрету с њим и прижељкивала га овде, у овој ниши времена и простора, кориту бесконачности, где се добро и лоше потиру, а сливом наших успомена тече само једна једна велика река сећања, ослобођених, како се то већ каже, помена на добро и зло. Ништа више нисам пребацивала свом мужу. Ништа ме више не боли и ни због чега више не осећам жаљење. Испуњава ме само радост при погледу на њега, који је сада овде са мном, али загрцнула сам се од немог ужаса онда када му је, за кухињским столом у кћеркином стану, рука којом је држао шољицу црне кафе клонула, шољица склизнула из руке и пала на земљу разбивши се у парампарчад, да би се тренутак касније и читаво његово тело некако

чудно искривило, и коначно, с муклим треском, беживотно стропоштало на линолеумске плочице којима је био обложен под у кухињи.

Нећу више о смрти, премда прича о њој никада доста. Стајала сам, тако, тог августовског дана, сма крај прозора аеродромске зграде и посматрала авион који је, као што већ рекох, личио на пенкало за које су танким, невидљивим тракама селотејпа била причвршћена папирната крила. Протекло је већ доста времена од како сам погледом испратила свог сина који је, обавивши пасошку контролу, прошао широким коридором, да би заувек нестао негде на његовом крају, на којем се у даљини нејасно назирао излаз за путнике. Махнула сам му последњи пут пре него што нас смрт једнога дана поново буде саставила, и он је застао, подигао руку и раширио длан. Нисам знала о чему је мој син у том тренутку могао да мисли, као што нисам могла да знам ни шта ће му донети сутрашњи дан, па је једино што ми је још преостало да учиним било да се надам да ће га пратити срећа и здрав разум, а што се тог августовског дана већ било слило у чврсту веру коју сам – заједно с поздравом и добрим жељама за пут – својим пољупцима утиснула дубоко у његово лице, баш онако како сам га некада, када је мој син био дечак, пољупцима отпошиљала у сан из којег би се он наредног јутра будио чио и свеж, чиста срца и бистра ума, оснажен дугим ноћним сном, ма колико она сма била тамна и непрозирна за бесано око моје стрепње.

Микаило Бодирога

ХАЛКИОНИ (АМИЛИО)

Јутрос је снег падао на Амазон. Амилио зна колико је страшно открити да нема ни дана, ни месеци, ни година, и да је новембарско јутро у сунцу сад исто што и реска течност у зеленим боцама, исто што и музика у огледалима; шта год да уради ово зрнце исправно је. Васељена је у ствари смех. И ја не бих да будем луд као ветар, али, понекад постојим управо на такав, неухватљив начин. Познајем ствари и са оне, друге стране, чак штавише, и изнутра. И звезде, и јулски смех. Е да, био је четврти септембар када смо видели хаос: Лебдео је на метар изнад земље право испред нас, мали хаос. Био је то прави правцати хаос: Августлед, жуте брезе, медвед сабојан ... Његово рођење претворило је све нас у тигрове и једну древну сказаљку над птицом, очи су нам се збиле у шишарку. А Амилио, чувар магацина црвених лавора, сипао је на нас јунску супу с крова, сипао ју је у ноћ дугу за три ватре дрва. И у зору, на груди је наше с ноћи навејала бела пена. Амилио тад реши да уплете шаку снега, у иглице четинарске, и да одмах сипа, као белу шољу соли, око наших глава, у руже заветне. Да им крв за минут на нас сва искапље. Па да на нас, с јутром, у тој лудој плими крви ружа, на обали, око Амилија у потоку роне сви балкони, све кроз рибља јата, да му ноћна дуга буде знак над колајнама, на ушима риба ко уснама. Али овог трена вртлог звезда одвлачи нас све у центар неба, и то напред, испред свих, мене баш и Амилија, као луде птице изнад мора. Окреће се Амилио па ми каже: Овде ће једног дана бити сунце. Да имам новца имао бих и црни мантил, а и чизме. Звао бих се Олеандер а не Амилио, и давио бих девојчице кад је сребрн месец. Био бих

цар и осмех, док ме не истребе! А ја му кажем (а усне ми шумски мед и олеандер): То, да ће овде једног дана бити сунце, то је ствар моде. И белим прстима образлажем му целу заверу детињства и моје велико, златно племе. Топи се Амилио од свиле за пролеће: Од њега, остаће нам ноћ да у њој рушимо мостове и вешамо сестре, срце детињства пада у његово вече, и наводи, сасвим беле метале посађене на руб снега, у птичје вагине. Датуме то срце не таложу јер су уговори тек, тешки лањски снег. А накот, накот венчава због Амилија своју принцезу. За облак, препун дуге, немогући ацедион плави, бедан. И ето, тако почиње хаос, као што се и свемир, кап по кап спушта у сан, зрикавци раздражено опевају чар Амилијовог открића, а високо изнад, у наборима неба један орао се већ скаменио као црв, док су црвене шљиве дубоко доле тупо пулсирале у мрежи, сунцем натопљених грана. Философско бујање месеца, лаког наелектрисања и магнета наврло је око Амилија, а широм света људи су убијали животиње, гасили мале магнете. Тако бива кад север, млад и плимом начет, започне азурна, вртоглава васпостављања прописног облика тог чудног, неочекиваног дана а наш Амилио одсечним, криптастим покретима крила магнетног лептира наврлог из неба гута коштице, заправо праве, бронзане тиквице! Амилио! у чијим песмама је вагина огледалце? И ко има ока два бистра компаса? Види: болница се злати на брегу пред нама, као круна. Дворишта напуштених школа градом цврче под безумим цветовима, згушњава се сентименталност девица у камење по засвођеним оазама; љуште се маце – дебели слојеви детињства – и смисао из маште попут лудила очарава овај дан у блиставу пропаст векова ... А онда следи само досадна мука умирања, од глади и болештина. Амилио, страшно желимо да уништимо свет али не можемо, јер се свет већ догодио, и самим тим је неуништив. Амилио! Незапросиве ваздушне удолине у четвртосептембарској прелепој ноћи тврде пазар у вези са свим питањима о наносима оног

правог, квинтесенцујућег постојања запарложеног у нашим умовима под бокорима набујалих грозоморних топола чија је зелена, незамислива тежина у ствари сва од сржи једног јединог, чистог апстракта свакомерних полних битисања тамнопутих и виловних дева у неизмерном броју наталожених, давно, давно огромних еола. Пророци у њима још јашу мачеве под циновским олеандрима и деру се на сав глас: Бескрајно детињство зри око гроба! Бескрајно детињство зри ... Призивају, будале, камени вал, – снегове лајаве. – Зашто ме убијаш? пита сеница. – Због тебе. Јер да те нема, не бих тад могао да те убијем, пева клас. Самоубиства као цветови расту с кровова. Ка њима кличу јабуке ослобођене тамнице плода и окова биљке, јабланови се пред њима диче као сукње кад олуја сиђе, глув за красте-риме, један застор, Амилио, очајан и штедар, лебди око њих над понором озарене таме, и несвиклом срцу детињем скрива цело врело жеђи, док је злато у набоју сунца, или звезда које чезну изнад своје вечне, нерођене, са непцима срасле таме. Волови и роде носе носе наше име, јер је доле месец смотан у облаке, перје љиљана прекрива нам главе. Ни у лишћу, ни у сенци нема ничег. Ни датума, нити сунцокрета, ни ичега што би деца ћуди скроз заумне могла сврстати у снове, снове без месеца. Ни хиљаде сунаца која као свело лишће падају на наше главе ... на нас мртве и огрезле, боровнице. А преостало копно под небом, око наших чела, освојиће народ Луни, јашући на стадима лепих магараца: Седите господине! Ево за вас деведесет девет лица! Римљани и Монголи лебде у телу људске масе, у организму мноштва; сва царства су у сенкама поданика, оних који теку кроз векове – нама ништа не остаје, само дојка смрти капље, јер, време је ... Зовем се Рун Слен. Моје су године спаљене над водама благих извора. Код моста који венце ждере, у освету од челика, млада као лишће игра бела девојчица, игра ноћ већ, ко дан чедна. Гоничи ноћних бицикала на обали дижу у вис једра. Кличу у свим недељама наоколо свеће, новембар-

ска, фебруарска, августовска, јулска, свећа, и уз све њих, од мајског сребра једна. Кад је сунце обасјало све мостове, скочили су са обале Сарацени и растргли и појели девојчицу која игра, све до срца, као да је бела векна. Као лисица у замци шапу, минијатурно биће из трбуха растргнуте девојчице прегризло је вршцу сву од сребра, пупчаник бедан, и брзо ишчезло, у води, ко сенком неба. – Амилио! Ко може бити сигуран да тај фетус не већи од твог ока неће живети у реци још много година, под брзом водом, пре но што спозна своју љубав према оној која га је понела на свет а која је од јутрос само прах на дну васељене? – Нико, нико брате. Ајд сад: збогом свете и амин. Збогом свете и амин. Амилио преде беле звезде а сунце пара мале кладе. И река тече и тече ...

Александар Љубиша

ПАКЛЕНА ПОМОРАНЦА

После потопа птице пакла почеше певати. Прва птица певаше:

*„Паде, паде падалица
поче песма покајница
планети постоја прскалица
паде падалица“*

Потом планету почеше прождирати пожари. Планувши планине полегоше, пресахнуше потоци. Посвуда петролејски, плински пламенови. Прокључавши попут пламене пећи планета постаде права паклена поморанца. Посред подна поста поноћ, посвуда преовлада помрчина.

Прадавне полисе протресосе потреси. Паде преголема поштарска престоница препуна позлаћених палата – Праполис, постојбина порока, погани, прибежиште превараната.

Поче период проклетства, посвуда помори. Преплашене психе послаше последње покајничке погледе према плавој пучини, па планувши попут папира, престаше пулсирати. Помрле популације посташе психо-песак. Посвуда присут прах, прст прашине прекри паостатке природе. Пустиња.

После пристојне повесне паузе по пећинама, попут печурака, попут плесни, проклија помрчини потпуно прилагођено поштарско племе. Протомајстор, поштарски поглавар, победоносним покличем пробуди поспало племе, па поносно подиже прст.

Принчевско поколење! Почујте прадавну поштарску причу, памтите, па пренесите потомству. Преживесмо пакао, помоћу прадедовске памети. Прапоштари право-

времено покуповаше пола планете, покуповаше простране пећине, припремише потрепштине... покуповаше, погађате? Па помоћу пара. Поштари по природи поштују паре. По предању планетарне паре припадају поседнику планете – природан принцип, приметићу. Послушајмо претке, поштарима предстоји приличан посао; проценићемо паметно па поново покорити планету помоћу... погодите.

Помоћу пара – прозбори поштарски портпарол.

Природно. Постаће планета поново поштарски протекторат – Протомајстор подиже позамашан писани предмет – Паламуд! – повика Протомајстор – прадедовско писмо. По првом протоколу Паламуда преживелим поштарима предстоји пресвети пословни поход. Позивам праве поштаре: припремите пртљаг поштари, потражите путоказе привремено прекривене помрлим пучким психама, па пођите психо-пустињом, пронађите прадавне путеве пара. Психо-песак представља прасировину. Проњушкајте понаоколо, паре поседују препознатљив парфем, постаните пустињски пси. По Паламуду, памтите, путеви пара пролазе поред пирамиде. Пошто пронађете пирамиду – пазите. Подно пирамиде полумртав, полужив почива пресвети Принц поштарски, привремено пали поглавар. Пошто пронађете принчеву пирамиду, прокопајте пролаз подно прага – пронађите принчев подрум. Посред подрума постоји пожутели пиједестал, поред – позлаћени пентаграл. Подигните пентаграл, пијуцните пет пута, па пољубите палог Принца.

Претерујете преузвишени, па поштари по петом протоколу презиру пољупце – примети портпарол.

Потпуно правилно. По петнаестом протоколу, пак, Паламуд прописује, подвлачим про-пи-су-је „Пољубити палог Принца представља посебну поштарску почаст“ – Протомајстор поново подиже Паламуд.

Пардон. Потпуно погрешно протумачисте Пречасни, па Паламуд петнаестим протоколом, прописује, педерасију.

Престаните побогу. Паламуд, поред протокола, преобилује прикривеним порукама. Примерице, Паламуд прикрива прадавни поштарски поседовни план, претензију према планети. По Паламуду планету пре почетка пакла поседоваше претежно прапоштари. Планине, пустиње, прерије, прашуме, пампе... – пространства, па потом путеви, полиси, пећине, пирамиде, паре... припадале премудром прапоштанском поколењу. Повишеним процентом памети прапоштари подјармише примитивна приглупа племена. Послушајте, предано примењујте Паламуд, пођите путевима, пронађите пирамиду. Понављам: при поду пирамиде, преко првог прага, приметите, постоји потпис, па принчев пентагрални печат. Пошто пронађете печат подигните поглед, поврх пирамиде приметите попут предзнака – принчев поглед презриво посматра пуне пешчане пределе помрлих, предходно процеђених, психа. Пронађите пентаграл, попијте, пољубите Принца, па послушајте принчев пословни предлог. Послушајте, поштари!

Пођоше поштари, попут паса проњушкаше пустињом. Поштујући путоказе пронађоше путеве. Пичећи путевима пронађоше пирамиду прекривену песком, прокрчише пролаз, подно прага пирамиде пронађоше позлаћени пентаграл, попише, па пољубише Принца. Преображен поштарском пљувачком Принц прогледа.

Поштари, птићи прадедини! Пазите: пуста пешчана пространства поседују потенцијал, песак представља персонификацију препарираних пучких психа. Поседовање пучких психа, пак, представља пола пута према парам. Послушајте птићии: предано прикупљајте психо-песак, па пуните пирамиду. Прехрањена психо-песком пирамида простим противприродним процесом произвешће паре. Пуно пара. Препуно. Превише пара. Потм послушајте, паре позајмљујте прегладнелом пуку, па после прикупљајте проценте. Просто.

Послушаше поштари, почеше прво просту, па после простопроширише производњу. Прогутавши пресушене пучке психе пирамида посра паре. Пирамидална привреда просто процвета. Претерана прерада психа промени пустињски предео. Презадужена пустињска популација преузе просте послове. Поштари поштено плаћаше – промилом прикупљених процената. Прође пет пролећа, па понеста песка. Паралелно понеста прихода, па Принц построји поштаре.

Поштари, птићи прадедини, полетите! Пошто праксом потврдисте принцип – пут под пете – поштарским путевима премрежите планету, подижите пирамиде, позајмљујте па потражујте – плодите приходе. Постепено посебну пажњу посветите превозним помагалима. Потом, памтите, пажњу посветите петролеју, па плину, покупујте, приграбите петролејска, плинска поља, покупујте перспективна пространства. По Паламуду, петролеј поседује позамашан погонски потенцијал. Поред путева подижите петролејске пумпе. Планетарни петролеј природно припада... погодите?

Па... поседнику планете.

Појам „поседник“ постаје прегруб. Петролеј припада проналазачу патента.

Патента? Појасните.

Проналазач патента постаће правни поседник. Примећујете правну превару? Прогласите потребу правног поседовања планете. Први поотварајте патентна предузећа, па патентирајте петролеј, потом плин. Поред петролејских поља покупујте погодне плацеве, па подигните полисе. Простом пуку понудите поново прост посао. Просто попут пасуља. Прикупљањем процената позајмљених плата подмирићете пучке плате. Примећујете принцип перпетумобилности пара? Принуђен пук – прихватиће понуду. По полисима потом подигните помпезне палате, правоугаоницима прикривене пирамиде. Правоугаоне пирамиде прозовите поштама.

Притом пазите, помпезност поштанских палата привлачиће пажњу пролазника, помпезност по правилу плени психе прегладнелих, посусталих... полуслепих присталица. Потом патентирајте пропагандне програме, приграбите право причања, поотварајте прес предузећа – пишите, паламудите. Понављајте. Понављајте празне приче, прост пук понављаће попут папагаја. Претераним понављањем празних прича понајбоље подјармљујете припроста племена. Прост пук после педесетак понављања потпуно прогута потурену причу. Предводницима пука: политичарима, полицајцима, парламентарцима, привредницима, познатим писцима, проналазачима, председнику, премијеру – прво припретите, потом покушајте платити папирима, псеудо-парама.

Папирима? – пренеражено понови портпарол – Па провалиће.

Пазите: печатираним, потписаним, професионално прештампаним папирима. Провалиће прекосутра.

Принче претерујете, подцењујете пучку памет.

Потцењујем? Па пробајте. Преко пара прецртајте портрет, примерице, познатог пучког песника. Печат + потпис + пентаграм + пирамида + пресија пропагандом. Потом потпуно претерајте, поврх пирамиде поспрдно поставите префињен принчевски поглед – прогутаће псеудо-папир проверено. Повероваће. Пропагандним понављањем подигните популарност предходно подмићеног пучког политичара – понављање представља први постулат пропаганде. Понављање потпуно плени послом презазузете, преморене, посустале пучке психе. Понављам последњи пут: пуку прво понудите послове, па позајмице, плаћајте папиром – пирамидалним производом парекселанс. Пучким представницима прво припретите, потом паметњаковиће подмитите парама, пардон, папирима. Просто. Притом памтите, планетарни прогрес представља примарни поштарски план, прогрес предвођен... погодите?

Принцом.

Птићи прадедини паметни. Протежирајући прогрес – помажете плану. Помажући плану – помажете Пошти. Помажући Пошти – помажете Принцу. Помажући Принцу – постајете принципијелни.

Поштени пучки представници представљају проблем – примети поштарски портпарол.

Послушај прадеду пријатељу: поштени полако нестају. Последњим поштеним послаћемо позивнице.

Позивнице?

Прекосутра, по поноћи подно пирамиде поштенима приредићу пир. Посматрај пажљиво портпаролу, па после придикуј.

ЗАБОРАВЉЕНИ ЗАПИСИ НЕЗАБО- РАВНИХ АРАПСКИХ ПРИЧА

- 1 -

Има једна пословица која каже: *ко зна зна, а ко не зна, он мисли то је стручак сочива*. Та је пословица овако настала.

Посејао неки човек сочиво, па кад је сазрело, крене са женом на њиву да га почупају. Муж, кад се сустаде, оде да пије воде. До воде није било далеко и он, кад се напи и врати, угледа како му неки непознат човек јебе жену. Он је имао сабљу па, видећи то, исуче сабљу и полети на незнанца. Онај, пак, кад виде мужа и да је исучео сабљу на њ, скочи са жене, а дограби један струк сочива и нагне бежати. Виде га неки човек што је пролазио туда, па га упита: „Пријатељу, куда тако јуриш?” Овај му у трку одговори: „Буразеру, узех један струк сочива с њиве овоме што јури за мном, а он потеже сабљу и стаде ме гонити да ме убије због сочива; и сад ја бежим, а он трчи за мном – то ти је мој случај, буразеру.” Кад овај чу те речи, сачека сељака чија је оно била њива, па га нападе: „Срам те било, јуриш за човеком да га убијеш због једног струка сочива!” А сељак ће њему: „Ко зна зна, а ко не зна, он мисли то је [све само за] стручак сочива!” Онда се врати жени и уби је јер се јебала с оним туђинцем. Ето, то значи та пословица.

- 2 -

Има она пословица *Све сам био сџавио на џаџир, осим оно да се може оклизнуџи*. А ево шта то значи.

Кажу, био неки човек па имао жену којом је био ожењен и опасно је пазио јер се плашио за њу, да је неко не појебе. Но, она је баш имала швалера.

И тако је њен човек све набављао и доносио кући сам. Ишло то тако неко време, док му жена једнога дана не рече: „Ја хоћу сутра да идем у хамам.” „Ићи ћу и ја с тобом”, вели он. „Добро, онда хајде и ти”.

Онда она пошаље писамце швалеру и каже му: „Сутра ћемо ја и мој човек ићи у хамам и проћи ћемо поред ваших врата, а ти узми па полиј водом земљу пред вратима тако да се начини глиб. Кад нас двоје наиђемо покрај врата, ја ћу се исклизнути и пасти па ћу искаљати хаљине. Тада ћу замолити мужа да ме пусти да свратим у твоју кућу да сперем блато. Он ће ме пустити, па ћу ти ја доћи.”

Иза тога њен швалер полије земљу пред вратима да се разглиби, па кад наиђе онај са женом, женска се оклизну и закаља хаљине, те замоли човека да је пусти да се сврати и спере блато. Тако она уђе код свога швалера и он је појеба. После тога се врати човеку, те одоше својој кући.

Кад дођоше, она га запита: „Што ти мене никуд не пушташ саму?” „Нећу да те пуштам”, вели он. „Ти то мене чуваш?” упита она. „Чувам те”, вели. „Ако ја нећу да будем поштена, ти ме не можеш садржати!” на то ће жена. „Могу”, вели он. „Е, будало једна”, опет ће она „ја сам ишла швалеру и он ме је јебао, а ти си стражарио пред вратима! Него да те ја научим: коме није до трговине, можеш га пустити, тај неће ни износити робу на пијацу!”

Онда онај човек рече: „Ето, све сам био ставио на папир, осим то да се може оклизнути!”

– 3 –

Има једна пословица која се говори у шали, кад се нађу двојица па један каже другоме *Разлупаћу ти сандук*, а онај њему одговори *А ја ћу теби разбијти ћуј за живио*.

Прича се да је био неки човек и имао жену, па радио поваздан у суку а слао кући месо и све намирнице по

шегрту. Једнога дана разболи се шегрт, те он сам узме месо и остале зерзевате и понесе кући. Кад дође до куће, погледа кроз рупицу на вратима и угледа неког човека код своје жене. Видећи то, он залупа на врата, а жена упита „Ко то куца на врата”, он одговори „Ја сам” и каже јој се који је. Она се врати швалеру па закука: „Јао нама, где сад да те сакријем!” „Где год кажеш”, дрхти онај. „Дођи овамо, сакрићу те у сандук!” на то ће она, па га смести у сандук и оде да отвори врата мужу. Но, он је видео кад је сакрила швалера у сандук, па се стане премишљати како да јој доскочи. Најпре повиче: „Два сата ја стојим на вратима, а ти седиш у кући – што не отвараш врата?” „Па нисам те чула”, вели она. А он ће на то: „Жено, ја ћу тебе да отерам и ти си од сад разведена.” „Зашто сад то, човече, што да ме отераш?” „Жену која не слуша човека треба отерати”, одврати он. „Добро, како ти хоћеш”, вели она. Онда јој још каже: „Све што има у кући, твоје је, ја ћу себи узети само онај сандук.” „То не може”, повика жена „у њему су моје ствари, њега ти не дам!” „Не, већ га ја узимам, ја сам га и купио за своје паре”, опет ће он. Жена удари у лелек, окупише се комшије па загаламише на њу, говорећи: „Кад ти је дао целу кућу и све што је у кући, шта ти значи тај сандук, пусти му га!” Тако се тај човек разведе од жене, а узео сандук. Још нађе конопац и увеза сандук, упрти га на леђа и крете од места до места, док не стиже у неки град. Носећи сандук, дође до једне високе куће, на којој врата беху откључана. Он уђе и унесе сандук, па седе на сред дворишта. Дође жена и упита га: „Шта то радиш, што седиш ту?”, а он ће: „Ја сам гост.” „Ми не примамо госте”, вели жена. „Ја сам”, вели он „врло племенита рода, и дошао сам у госте.” Кад жена виде да овај неће отићи својим путем, уђе у кућу где јој је био швалер па му рече: „Ходи да те сакријем у ону ћупину за жито.” И сакрије га тамо. Утом стиже домаћин, муж од те жене, па упита онога са сандуком: „Човече, шта ти радиш овде, што седиш ту?” „Ја сам гост”,

вели. „Али ја не примам никог у госте” рече домаћин. На то му овај са сандуком рекне: „Ја одавде не идем.” Газда му подвикне: „Ако сместа не устанеш да идеш, тако ми Бога, разлупаћу ти тај сандук!” А овај ће њему: „А ја ћу теби онда разбити твој ћуп за жито!” Кад домаћин разумеде шта му говори овај са сандуком, најпре заћута, па рече: „Хајде, говори, испричај ми своју причу!” Онда ће овај: „Швалер од моје жене је у овом сандуку, а ено швалера твоје жене у оном великом ћупу.” „Па шта сад да радимо?” упита домаћин. „Ја мислим да ја убијем швалера од твоје жене, а ти убиј швалера од моје.” И тако их побише, па се њих двојица удружише, обукоше на себе дервишке хаљине и поћоше од града до града да просе. А све то због љубоморе и арапске гордости. И тако је то ушло у пословицу.

– 6 -

Имао неки човек сељак жену, а та жена имала швалера, па како јој човек којег дана оде на орање, њој дође швалер те је појебе. Једнога дана муж од те жене заборава да понесе цртало од плуга па се врати кући по цртало, али затекне жену с неким човеком на камари. Кад виде како јој онај ради радњу, он се сакрије иза ограде. Мало затим погледа опет и виде да је онај завршио посао. Уто његова жена устаде и закла једног петла, па још узе сусама и урми те зготови ономе и халву, али првокласну. Ту он изиђе иза ограде и покаже се. „Шта је било, човече, одакле ти!” упита га жена. А он ће на то: „Богме, жено, пресрете ме војске колико зрна сусама што си га зготовила и да ми не би у руци мача, би ме исекли на комаде као ти онога певца!” Иза тога скочи на жену и уби је, па уби и њеног швалера и утече, а ви да сте ми здраво!

– 8 -

Ишао неки човек и водио вола натовареног врећама јечма с обе стране да не крива ни тамо ни амо, у рукама

носио кокош, а на глави лонац. Угледа га с друге стране реке нека жена, а таман била напунила мешину водом и изишла на обалу, па повиче из свега гласа: „Јој, мајко, онај човек ено меће кокош под лонац, стовара товар са вола и везује вола за товар, и ево га, прелази реку и иде на ме!”

Онај погледа на ту страну и смотри је, па поклопи кокош лонцем, збаци товар с вола и припне вола за товар, а он се скине го и крене преко реке према њој. Жена и даље јојка: „Јој, мамо, ево га долази!” а легла наузрак преко мешине и натакла себи око рамена кануру вуне као да су јој руке везане. А све виче јој мајко, па јој мајко.

Он дође, појеба је и врати се до својих ствари, а нити зна он њу, ни она њега. И одоше свако на своју страну.

– 9 –

Ишла два човека путем па угледају неку женску како сама скупља дрва. Један од оне двојице рече другу: „Хајд’ да ја могу да појебем ову женску”, а други му одговори „Не можеш.” „Могу”, опет ће онај. „Да се кладимо да не можеш” на то ће други. „Ако је појебем”, вели први „да ми даш сестру, а ако је не појебем ја ћу теби дати своју сестру.” И њих двојица углаве опкладу. Онда онај што је рекао да може да појебе ону пође и кад дође к њој зарже на њу као што рже коњ, а био се скинуо го и надркао курчину. Она повика на њ: „Болест те стигла! Разболео се дабогда! Проклет да је брк ономе ко те направи!” Он опет зарже, а она ће опет: „Болест те стигла! Разболео се дабогда!” Он још једном зарже, она опет викне „Разболео се дабогда!”, он опет на њу, она опет „Разболео се дабогда!”, докли он још једном зарза, на шта и она зарже баш као кобила. Онда је он обали на земљу и појебе, па се врати другу и узме опкладу.

Неком човеку побегао магарац па он крене на све стране да га тражи. Једнога дана дође у неко место и законачи код старешине тог места. Вечераше и поседеше на селу до три сата, па најзад пођоше да спавају. Гост остаде у *мудифу* [главној и гостинској просторији] и хоћаше заспати, али све мисли на своје магаре. У један мах његов домаћин упали лампу и стаде се миловати са женом, а овај што је тражио магарца све чује. Утом онај поче да јебе жену, а овај што је тражио магаре гледа и слуша. Онда домаћин, јебући жену, повика: „Јој, сад видим и Стамбол, и Лондон, и Мисир!” А овај што је изгубио магаре на то скочи: „Пријатељу, за љубав божју, видиш ли гдегод онога што је мени украо магаре!?” А онај му одговори: „Чекај, Бог те благословио, да погледам још мало боље, може бити да ћу видети и то!”

Неки човек имао жену, а она имала швалера па му једном рекне: „Могу да средим да ми ти радиш радњу а да те мој човек гледа очима.” Овај јој каже „Не можеш”, а она ће: „Данас ми дођи у воћњак па ћу ти доказати.” „Добро”, вели. Онда она каже мужу: „Хајде са мном у воће да накупим дрва.” „Хајде” вели. Дођу у воћњак и она каже мужу: “Човече, хоћу да се попнем на палму да наломим суварака, а ти доле скупљај.” „Попни се” вели. Она се попне и каже му: “Човече, ја одавде видим као да тебе неки човек јебе!” “Ма је л озбиљно?” зину он. „Озбиљно” вели она “ако ми не верујеш попни се ти на палму, па ћеш видети како мене неко јебе.” „Добро” вели он, па се попе. Она онда зовне швалера и он дође па је стаде јебати. Муж одозго повиче: “Жено, ја видим како те неки јебе!” „Али, човече, овде нема никога” вели она. „Ама ја га видим својим очима!” „Ето, то ти је исто као што сам ја видела, тако сад и ти

видиш.” поучи га она. „Уистину је тако, сестро од стрица¹⁾” на то ће муж. Кад њен пријатељ заврши јѐбачину, оде одакле је дошао, а она повика: „Ама, човече, каква је ово пропаст!?” А он ће на то: „Јесте, и мени је то дивно чудо!”

– 16 –

Имао неки човек кесу пара а морао да крене на пут, па се мислио где да сакрије паре. Најзад реши да их остави кадији у аманет. Узме паре и оде кадији па му каже: „Кадијо, оставио бих ти нешто пара на чување; ја идем на пут, па ако погинем, нека остану теби, а ако се вратим, ти да мени вратиш паре.” Кадија му рече: „Добро, синко”, те он предаде кадији паре и оде куда је наумио. Остаде на путу две године, а кад се врати дође кадији и рече му „Дај ми сад оно што сам ти оставио на чување.” „Ко ми је оставио?” упита кадија. „Ја сам ти оставио”, вели. „Одлази, лажове, ко си ти да мени дајеш нешто на чување, нити си ми ти ни когод други ишта оставио на чување!” повика кадија. И колико год да је он тражио, кадија му не хтеде дати паре. Он онда оде кући и исприча комшијама: „Онај ми кадија појео паре и сад ми их не да натраг; шта да радим с њим?” Једна му жена на то рече: „Иди и поднеси тужбу валији, а позови се на нас, женскиње – реци: Имам три жене које ће посведочити да сам му оставио аманет.” Он оде и поднесе тужбу валији, а валија пошаље по кадију и по овога што му је дао паре, па кад дођоше, рече кадији: „Кадијо, није ли овај човек оставио код тебе нешто у аманет па му ти сад не даш? Ево, поднео је тужбу против тебе. Шта кажеш?” Кадија одврати: „Валијо, нико ми ништа није оставио на чување, али ако он тврди да ми јесте дао, нека изведе сведоке.” Валија повика на овога што је дао паре: „Ако си дао паре кадији, доведи сведоке!” На то овај што је дао паре каже: „Имам сведоке, три

1) У Арапа је обичај да, кад је год могуће, брак заснивају брат и сестра од стрица, па се супружници често тако и међусобно ословљавају. - Прим. прев.

паметне жене.” „Иди доведи их”, заповеди валија. Он оде и доведе жене, а ови повичу на прву: „Женска главо, шта ти сведочиш против кадије?” Она одговори: „Честити валијо, својим сам очима видела кад је овај човек предао кадији кесу од белог платна пуну пара, везану при врху врпцом од црвене свиле и оставио му то у аманет.” А кадија ће валији: „Валијо, кад је већ сведочила, ево хоћу ја да је нешто упитам, па ако се наљути, нека јој се сведочење не прихвати, а ако се не наљути прихватићемо га.” И упита жену: „Жено, ја хоћу да те нешто упитам: реци ми јеси ли старија ти, или је старија твоја пичка?” „Кадијо”, рече жена „ја сам старија.” „Како то?” упита кадија. „Њој још нису никли зуби, а мени су никли.” На те речи се они насмејаше и рекоше: „Иди, прихвата ти се сведочење за четири сведока!” Онда позваше њену другарицу и рекоше јој: „Шта ти, жено, имаш да кажеш?” Она посведочи као и прва, а они јој рекоше да ће је питати нешто и упиташе је: „Јеси ли старија ти, или ти је пичка старија?” „Не, кадијо”, на то ће она „моја је старија, јер, мада смо истих година, ја имам зубе, а она је обезубила.” Они се сви стадоше смејати и рекоше јој „Иди, женска главо, сведочење ти се прихвата за четири сведока!” Позваше и трећу, која посведочи као и обе јој другарице, а они онда и њој рекоше: „Хоћемо нешто да те упитамо – јеси ли старија ти или је твоја пичка старија?” Она одговори: „Пичка ми је старија, јер, мада смо истих година, она има браду, а ја немам.” Ту се они сви опет насмејаше и рекоше да јој се сведочење прихвата за четири сведока. Најзад валија рече кадији: „Кадијо, мораш вратити аманет.” Онда кадија даде исту ону кесу и свак оде својим путем, а ви ми остајте здраво.

– 38 –

Прича се да је у време Харуна ел Рашида на његовом двору био неки човек по имену Абу Нувас.²⁾ Једнога

2) Принц песника и један од најученијих људи Харуновог доба, славан нарочито са својих стихова посвећених вину и младићима.

дана халифа беше нешто на три ћошка и овај му рече: „Халифо, видим да ти нису све на броју.” А халифа ће на то: „Данас је четврти дан како ми жена, моја госпођа Зубејда, има оне женске работе па је бона и не да ми. Зато сам ти на три ћошка”. „А што ти то, господару”, вели му овај „не мећеш равномерно?” „Како”, вели „равномерно?” „Ухвати”, каже „па јеби који пут и згуза”.

Оде Харун ел Рашид госпођи па јој рече: „Хоћу да те јебем”. А она ће њему: „Знаш да имам Шженске стварић”. На то он: „Абу Нувас ми рече да мећем равномерно.” Кад она упита „Како да мећеш равномерно?” он одврати: „Па тако, да те јебем згуза, у дупе”. Она се на то разгоропади: „Тако ми Бога, ако Абу Нувас остане у граду Багдаду, ја ћу се, да знаш, развести од тебе! Мораш му само узети главу!” Харун ел Рашид је опасно миловао госпођу Зубејду, па посла глас Абу Нувасу: „Сутра зором бежи у неки други град, јер се госпођа опасно наљутила на тебе. Мораш отићи и ти и твоја чељад из Багдада.”

Овај му одговори да ће отићи сутрадан, али изјутра устаде, поведе једно марвинче, то јест магаре, а понесе теразије с теговима. Доведе магаре право до под дворац госпође Зубејде, па постави теразије на магаре. Онда узне један тег и метну на један тас, па узне други и метну га опет на исти тас. Оно све одмах спаде с магарета. И оста тако до пред подне – он меће тегове на исти тас, а теразије му се претурају.

Гледала га госпођа Зубејда са прозора, па се стаде смејати и рече му: „Абу Нувасу, мећи то равномерно!” „Како”, вели, „да мећем равномерно?” „Па метни по један тег са сваке стране теразија”. „Ма шта ми кажеш”, на то ће он, „а кад сам ја рекао Харуну да меће равномерно с једне и с друге стране, онда сам био неверник!”

Једнога дана Харун ел Рашид рече Абу Нувасу: „Хоћу да урадиш нешто, али такво, да извињење за то буде горе од саме те ствари; ако то не учиниш, узећу ти главу.” „Добро”, вели овај. Иза тога Харун пође своме двору, а Абу Нувас за њим. Кад уђе у кућу, Абу Нувас пружи руку, ћапи Харуна за дупе и наби му прст отпозади.

Харун повика: „Абу Нувасу, шта то радиш!?” „Господару”, одврати овај, „ја мислио да је госпоја Зубејда.” „Шта ти значи то жЈа мислио да је госпоја Зубејда?” зину халифа. На то ће Абу Нувас: „Ти си, господару, наредио да урадим нешто за шта је извињење горе од саме те ствари; ево, ово је таква ствар, за коју је извињење горе од ње саме.” Харун се на то насмеја и богато га обдари.

Једнога дана Бехлул рече своме стрицу Харуну ел Рашиду: „Хоћу да ти јебем ћерку”. Халифа скочи и нареди да га избатинају. Избатинаше га и избацише из двора, али халифа потом, опет, како год ко дође да му проси ћерку, отера га. Једнога дана посла по Бехлула па му рече: „Хајде, шта чекаш, жени се сестром од стрица!” Бехлул се ожени, али прво вече скочи на њу, веза јој руке наопако и остави је тако од вечери до зоре.

Изјутра девојци дође мати и упита је како је, а ова одговори: „Како ћу бити, кад сам од синоћ до јутрос везана!” Ова оде Бехлулу па му рече: „Зашто си, синко, везао руке наопако својој сестри од стрица? Поголицај је, штипни је мало!” Она оде, а Бехлул ухвати штипати жену од вечери па све до зоре. Изјутра дође опет невестина мати и ова јој рече: „Од синоћ до јутрос само ме је штипао.” Ташта онда каже Бехлулу: „Зар сам ти ја рекла да је баш штипаш!?” „Него шта си рекла да радим?” упита он.

На то ће она: „Па мислила сам да је – онако – *наџара-виши!*” Овај онда дохвати жену и сву је нагарави чађу. Кад ташта опет дође, рече му: „Па нисам ти ја рекла да је начађавиши!” „А шта си рекла?” упита он. „Ухвати је па је окини!” вели. На то он ухвати жену, па је стаде ударати од вечери до јутра. Ташта му опет дође и укори га: „Зар сам ти ја рекла да је тучеш?” „Е не знам”, вели он.

На то мати оде халифи па му рече: „Онај Бехлул ти умори кћер; него иди и реци му нека јој узме поштење.” Халифа оде и рече Бехлулу: „Ти не знаш шта треба да радиш, а?” „Не знам” вели. На то ће халифа: „Повали то па јеби!” „Како сад то, а кад сам ти ја говорио да хоћу да ти јебем ћерку, испало је да сам душманин!” Халифа се насмеја, а Бехлул ухвати сестру од стрица и појеба је, јер тај Бехлул није био глуп.

– 45 –

Једнога дана халифа Харун ел Рашид доведе себи неку Ђурђијанку. Бехлул је стално био код халифе у двору и ту јео и пио. Једне прилике угледа он Ђурђијанку па помисли: „Како да узмем халифи ову Ђурђијанку, морам најпре смислити неко лукавство.” Онда оде на место куда је Ђурђијанка често пролазила, а ту био као неки прозор у зиду окренут западу, па је увек струјао свеж ваздух. Он намести дупе у прозор и прдне, па онда још једном, и тако све док не наиђе Ђурђијанка. Кад она наиђе и виде Бехлула с гузицом у прозору како прди, упита га:

– Бехлуле, шта то радиш?

– Удишем мирисе лета – одговори јој он.

На то ће она:

– Хоћу и ја да удишем мирисе лета.

– Дођи онда код мене.

Она дође, рашири гузове према прозору и прде, као што је видеела да ради Бехлул, али ништа не примети.

– Па Бехлуле, ја не видим да ме запахњују мириси лета – рече.

На то ће Бехлул:

– Е, па ти имаш две рупе, зато не можеш да осетиш мирис лета, за то мора да се има само једна рупа.

– Па шта сад да радим – упита робиња.

– Ја ћу ти зачепити једну рупу, а друга ће остати отворена, па ћеш тако и ти моћи да осетиш – вели јој он.

– Хајде, онда, зачепи је!

Бехлул онда набије Ђурђијанки курац у пичку и стане је јебати. На то она повиче:

– Ајој, ево, долазе ми мириси лета, јој слатки ли су!

А Бехлул ће њој:

– Него шта, нема ничег слаћег од мириса лета!

Кад он заврши јебање она оде халифи, али је овај упита где се толико задржала. Она одговори:

– Халифо, док сам ишла овамо угледам Бехлула како прди на прозору и све њуши мирис лета. Онда и ја ту прднем, да и ја омиришем те мирисе, али ништа. Упитам Бехлула како то, а он ми рече да ја имам две рупе и да зато не могу ништа да осетим. Ја га запитам шта онда да радим и он ми рече да ће ми он зачепити једну рупу, па ћу моћи да примам мирисе на ону другу. Може, кажем, и стварно, он ми зачепи једну рупу, те ја тако кроз другу осетих како пахне лето. Али да видиш што лепо мирише, слатко, много слатко!

На то ће халифа:

– Е, јадна не била, тебе ми је Бехлул преварио и појебао те!

Радећи под Колдевејевим вођством на откопавању Вавилона од марта 1899. до априла 1900, немачки асиролог Бруно Мајснер (Bruno Meißner, 1868-1947) имао је на располагању једноставни комфор великог шатора од кострети с настрешницом на улазу. Шатор је био разапет у палмињаку крај напуштеног речног корита, окренут према истоку и прекрцан намештајем: на асурама,

под којима су се легле црне шкорпије, стајало је шест дрвених шкриња са књигама, још две с одећом, један војнички кревет прекривен бедуинским ћилимом, они-зак сто и један треножац. О угаоном коцу висео је ћуп порозних зидова у којем вода за пиће дуго остаје свежа, а о средишњем диреку, изнад стола, модерна светиљка на петролеј под притиском. Била је то, истовремено, спаваћа соба и радни кабинет. Ту је Мајснер стрпљиво сортирао глинене таблице и преводио с акадског језика преводе сумерских докумената. Пре свих је доказао постојање институције школе у Месопотамији пет хиљада година раније, исписао је стотине страна о старовавилонској математици, астрономији и приватном праву и објавио бројне филолошке и антрополошке хипотезе (од којих су неке, као она о пореклу сумерског језика, или друга, о жртвовању девојака, касније оспорене или оборене).

До Багдада је било два до три дана јахања на камили или дан и ноћ пловидбе турским војним паробродом који је долазио једном седмично. Основано је претпоставити да се забавни живот чланова експедиције ограничавао на картање, шах и риболов у зеленој води Еуфрата, уз повремене одласке до оближње Хиле, која је тада била више село него град. Дани су брзо промицали на зачараном локалитету између Иштарине капије (која је касније цела пренета у Берлин) и Мардуковог храма за који је Колдевеј веровао да представља чудесне вртове краљице Саму-рамат, познатије под грецизираним именом Семирамис. Око тек откопане Улице процесорија, застрте три хиљаде година старим асфалтом, и по околним брежуљцима врвело је од сељака из околине. Овима је било сто пута уносније да за надницу чепркају око зидина засутих песком крадући алат и по који калуп одливан у месингу са цилиндричних печата него да гаје јечам, тикве и сочиво на својим њивицама око реке – њихови прауници дан-дањи користе те калупе за штанцовање „оригинала” што се тобоже тајно

нуде туристима по цени од тридесет долара да би се продали за долар или два. Ноћи су протицале спорије. Жена није било, ако се не рачунају маторе сељанке под црним плаштевима, које су продавале млеко и козји сир зачињен першуном, уплетен као девојачке кике. Кад би радници увече поседали око ватре пред својом чергом да, по обичају, дуго причају пред спавање, Мајснер им се придруживао, слушао и бележио. Потом би још до дубоко у ноћ тумачио и преписивао древне текстове утиснуте у глину клинастим знацима.

Оборужан познавањем древних семитских језика, ретким памћењем и апсолутним слухом, он је за само неколико месеци овладао и дијалектом багдадских хришћана, и јужноирачким дијалектом арапског. Први је учио од дипломатског *грајомана* Јусуфа Нелсона, а други од сеоског деловође Рашида еч-Члија. Пре тога, био је ученик Делича (Friedrich Delitzsch) и Нелдекеа (Theodor Nöldeke). Био је и рођени документариста који изнад свега поштује културну реалност, каква год била. Као образован Немац морао је знати да је један Гете повремено састављао бесрамне песмице; као оријенталиста од формата дивио се надахнутом Бартоновом преводу *Прича из хиљаду и једне ноћи*, који је кипео од врућих речи и израза што без пардона именују све телесне органе и верно описују полни чин а презирао викторијанску хипокризију Лејновог зналачког али бескрвног превода, где су не само поједине речи, него и читаве приче биле замењене преводиочевим напоменама да су изостављене јер су „одвратне”. С горљивошћу младог човека месецима лишеног сваког додира са женама, слушао је „непристојне” домородачке пошалице праћене бучним смехом и, смејући се и сам пуним плућима, схватао да пред њим лежи ретка и драгоцен грађа. *Приче из хиљаду и једне ноћи* записане су на књижевном арапском језику, ради чега су претходно подвргнуте прилично траљавој преводилачкој адаптацији. Ирачке приче које је слушао Мајснер биле су пра-

ве, непатворене. И сам њихов језик врцао је неодољивим хумором. Мајснер почиње да бележи те опscene приче – голицаве посланице с трпезе аутентичне усмене оријенталне традиције. Више него савест научника, инстинкт за авантуру позивао га је да одвоји део времена за записивање онога што пре њега није чуо ни записао ниједан странац.

Филигранско арапско писмо којим данас, на више сасвим различитих језика, пише преко пола милијарде људи на планети, којим су записане величанствене поеме арапских витезова из паганског доба, потом и Куран, а током наредних векова бујања арапско-исламске културе од Средње Азије до атлантских обала још и хиљаде оригиналних и преведених дела класичне науке, сасвим је неподесно за бележење текстова на арапским говорним дијалектима. Три деценије пре него што ће *Deutsche Morgenländische Gesellschaft* поверити сличан задатак екипи врхунских светских експерата, Мајснер је сам смислио латиничну транскрипцију, препуну дијакритичких знакова, да би оку и уху оријенталиста који не познају арапски језик јужног Ирака представио изговор свих његових вокала и алофона и прецизно записао текстове. По повратку у Европу приредио је записану грађу, педантно превео све на немачки (скрупулозно користећи латинизме за *извесне* арапске глаголе и именице), опремио збирку граматичким коментарима и глосаром дијалектизама и објавио је у Лајпцигу 1903. године, у славној едицији *Assyrologischen Bibliothek*, под насловом *Neuarabische Geschichten aus dem Iraq – gesammelt, übersetzt, herausgegeben und mit einem erweiterten Glossar versehen*.

Немам података о томе ко је све превео ову збирку и на које језике. Трагам за тим подацима и вероватно ћу их наћи. Њен оригинални наслов јавља се данас само у библиографијама фолклористичких књига и програмима арабистичких студија на бољим светским универзитетима. На Интернету је нема, а и помен имена великог

асиролога ограничен је ту на три или четири појаве, уз наслове његових најважнијих дела.³⁾ Нико ван стручних кругова никад није чуо ни за име Бруна Мајснера, великог семитисте, арабисте, историчара, археолога и ботаничара (занимљиво – ботаника је била његова можда највећа и права љубав), човека који је неизмерно обогатио ризницу знања човечанства и многе месеце свога живота посветио преводачком и научном приређивању ових прича у нади да ће људи – неки људи – уживати у изворној усменој традицији о којој се готово ништа не зна.

Из језика прича у Мајснеровој збирци и стила приповедања одмах се уочава да су приче савршено аутентичне. Главни казивач био му је исти онај Рашид еч-Чали, а више прича дошло је из других и трећих уста. Сам Мајснер ништа није додавао нити одузимао, једино је, по записивању, *оверио* записе читајући их Чалију у *ејском тону*, ради местимичних исправки. Зато оне теку природно, с испуштањем онога што се подразумева – у свему онако како надарен а необразован приповедач *из народа* и приповеда.

Није могуће пренагласити значај ове узорне приповедне збирке. У целом свету сачувано је мало тако квалитетне арапске грађе. Сами Арапи најмање су урадили на том пољу. Изгледа чудно да народ који је сачувао и даровао свету *Приче из хиљаду и једне ноћи*, које добрим делом потичу из Индије и Персије, не чува своју изворну приповедну баштину. Но, заблуда о „чистом” језику (за који је Куран једном заувек поставио врховни стандард) и „рђавим” народним говорима нигде у свету није дубља него у Арапа. Гледајући једним оком на Европу која је слично стање превазишла болним резом одмах после Реформације, а немоћни да сами слично

3) И ово мало података добио сам љубазношћу мени непознатог аустралијског асиролога Гарија Томпсона (Gary D. Thompson) и свога старог знанца Улриха Марцолфа (Ulrich Marzolph), арабисте из средњоисточне секције у гетингенској установи Encyclopädie des Märchens, која сакупља и изучава бајке из целог света.

поступе, Арапи своје народне приче већма објављују у преводу на „чисти” језик. То је као кад би Шпанци и Италијани своје народне приче преводили на латински – горе него да је Вук наше преводио на славеносербски. На једној страни, фолклористи аматери сами се упињу да записане приче „побољшају” уметањем књишке лексике и синтаксе у ткиво изворног записа, а на другој притисак званичне панарабистичко-исламске идеологије приморава чак и угледне научнике да сакупљене приче пре објављивања преведу на крути књижевни језик. Осим неколико изузетака и још толико скорашњих радова Арапа у дијаспори, све збирке аутентичних арапских народних прича сакупили су и објавили странци.

Верзије појединих прича из ове збирке записали су, још пре Мајснера, и други европски оријенталисти, али све су увек биле „пристојне”. У Мајснеровој збирци више од трећине од укупно педесет пет прича плете се око сексуалних авантура, на језику лишеном сваког зазора. Угледни Дауд Салум, у својој маленој али знаменитој збирци *Багдадске приче* доноси, под насловом *Жена која не једе*, верзију приче коју је Мајснер записао под бројем VI⁴⁾. Но, код Салума је *полни морал* безбедан, нема ни трага огрешењу о друштвене регуле а камоли сочних речи, које у Мајснеровој верзији долазе тако спонтано да звуче готово чедно. Јасно је да су обе верзије биле у оптицају, али је она коју је записао Мајснер јамачно била популарнија, бар у потаји, међу млађима и унутар мушке популације⁵⁾. На то упућује и чињеница да

4) Цела збирка преведена је и у нас (Кораци, 1-2/2002, стр.65-88.)

5) О томе раздрагано сведочи тираж од двадесет хиљада примерака књиге Мрсне приче, коју је за БИГЗ 1986. приредио Душан Иванић на преко триста страна густог текста, избором из огромног фондуша што га је по српским и хрватским крајевима сакупио фолклориста нашег порекла др Фридрих С. Краус (1859-1938) и објавио у Лајпцигу недуго по појави Мајснерове књиге. Но, да би се тачније сагледало колико та врста народних умотворина разгаљује душе, треба знати и да је Просвета у библиотеци Еротикон објавила још шири избор из Краусовог дела – само две године пре БИГЗ-овог цепног издања.

се неке од ових прича налазе у *Хиљаду и једној ноћи*. Њихово путоштво је по Медитерану и даље, по целој Европи, бар шест векова пре првог, Галановог превода *Ноћи*, било је плодно: две најдрскије Бокачо је обрадио у *Декамерону*, а неке је Дон Хуан Мануел унео у своју књигу *Примера* приписаних виспремом Кнезу Луканору (Juan Manuel, *El libro de los Enxiemplos del Conde Lucanor*), књизи коју Чосер није испуштао из руку и која је Шекспиру дала сиже за *Укроћену тороџаг*. Сва је прилика да Исток није имао много разлога да из Европе увози сличне производе веселог срца. Тил Ојленшпигел и остала белосветска спадала дугују много више источњачкој традицији, него Џуха, Ћоса (тур. Köse, pers. Kūse) и Насрадин западној.

У сваком случају, овакве приче, вукући порекло из времена кудикамо старијих од времена у којем се збива њихова радња, задржале су живу актуелност широм света, а када се публикују, читају се пре свега као хумористичко штиво. У друштвима која називамо високоцивилизованим не седи се око огњишта или мангала, професионалне приповедаче већ и код бедуина замењује телевизија, али омиљеност надахнуте вербализације, а поготово „масног” вица и ласцивних тема нигде не опада. Својим у основи паганским духом, славећи нагонско у човеку, такве приче, неправедно назване *ојсценим*, увек и свуда афирмишу вољу за живот, исмејавају заблуде свих идеологија и пркосе свему што се намеће озго, свим забранама, и сваком морализирању.

Ваља рећи да неке од ових шаљиво-еротских сторија не би увек измамиле осмех савременом човеку Запада. Без извесних објашњења, неке би биле и неразумљиве. Последња четвртина прича у Мајснеровој компилацији није ни хуморна ни *неморална*, већ говори о чудима која су починили шијитски свеци, налик чудима која у неким нашим народним причама чини Свети Сава. Завршни део збирке је шаролик – уз лична имена, врсте урми, описе садње и калемљења, бележи и типичне псовке, и

поједине ритуале, попут оних који се везују за прву брачну ноћ, у којима, дакле, не функционише блудно, него управо „регуларно” сексуално понашање. У већини друштава монотеистичке провенијенције инвентар табуизираних тема обухвата и ове потоње сијее.

У вери да ће избор из „безобразног” дела збирке донекле представити тај жанр аутохтоне усмене прозе у Арапа, овде је преведено тринаест таквих прича. (Веровање у фаталност – или, радије, баксузлук – тог броја рођено је управо у Вавилону, где се неговало дванаестично рачунање.) Превод је за ову прилику минимално стилизован да би се избегле заграде у тексту и фусноте, а биране су приче за чију рецепцију није нужно детаљније познавати специфично ирачки културноисторијски бекграунд. Но, иако није приређен за строгу научну употребу, тај избор (као и овај увод с донекле хипотетичким описом околности под којима је Мајснерова збирка настала) има за циљ да скрене пажњу и на социјалноантрополошке и првокласне филолошке димензије грађе од које је она сачињена. Самим тим, он треба и да опомене на чињеницу да наша научна арабистика за осам деценија није укључила у свој програм ништа од арапске народне књижевности, ускраћујући и стручној и широј публици прилику за критички сусрет с усменом традицијом што је оставила дубоког трага у нашој култури, сусрет без којег се, напослетку, не може ваљано упознати велики светски језик који, у свој његовој разумевању, још увек зовемо једним именом – арапски језик.

Превео с арапског и коментар написао
Српко Лештарић

Роберт Грејвз

Сањарење на Темзи

(Написано док сам живео на преуређеној баржи усигреној у Хамерсмитју)

Из сна су ме изненада тргли јаки, промукли гласови. Погледао сам кроз прозор који је био одмах крај кревета. Плима је скоро била на врхунцу а ветар је потпуно посустао; тегљач је уредно откачињао низ баржи на суседном доку. Пошиљка стаклене робе у сандуцима. Пријатељска јутарња размена поздрава капетана тегљача и докера садржала је уобичајену мешавину подсмеха и псовки. Након те галаме уследило је пола сата тишине током које сам у полусну посматрао пар птица гњураца који су поскакивали на води, удаљени само неколико јарди од прозора. Вода је у зору имала карактеристични ружичасто сиви одсјај, стаза за тегљење на суседној обали је била пуста, на реци није било саобраћаја. Одлично намештена позорница за пет галебова које је донела плима и који су сада већ извесно време пливали под мојим прозором. Очекивали су хлеб; требали су да знају да је сувише рано. Могао сам да разликујем лабудове плебејце, искрзаних кљунова, власништво компаније Винтнерс & Дајерз, од краљевских лабудова беспрекорних кљунова који су били верни Круни. Разлику сам, међутим, могао установити само по кљуновима али не и по држању. Мало касније су мрзовољно отишли.

Наредни догађај је био пролазак пакета умотаног у смеђи папир који је пловио праћен јатом од неких двадесетак галебова. Кричали су, кружили, ронили и зале-

тали са на њега; лепетали су крилима, кошкали се и веома се узбудили. Иако је пакет лагано пловио, нисам могао разазнати шта је било у њему. Био сам задовољан кад је отпловио јер сам још био поспан. Какву само гомилу ствари река носи! Нарочито кад вода надође, као онда кад је пре два дана пала обилна киша у горњем току Темзе. Корпе, главице купуса, столице, воће, капе, поврће, флаше, конзерве, читаве хрпе сламе, мртве животиње. Сада није било толико мртвих животиња као у лето. Нарочито је много мање било паса. То је зато што у зиму не улазе толико у воду да би донели штапове које им власници бацају, па нема изгледа да их струја однесе или да их убилачким захватом удаве лабудови који љубоморно чувају своју реку.

Управо је промакло дванаест лимунова. Сада још неколико. Изгледају свежи. Незгода са колицима? Човек научи да разликује ствари које су се случајно нашле у реци од оних које су намерно бачене. Онај тамо шешир, на пример, је, судећи по његовом изгледу, пао случајно пошто га је одувао ветар код Вестминстера или Кјуа; а онај што је отпловио пре неколико минута је засигурно намерно био бачен – отпад из Брентфорда или Родерхајда?

Количина дрвета које плива реком је запањујућа. Чудим се да га нико не сакупља због зараде. Можда неко и сакупља. Ту не рачунам старицу која се шета уском обалом за време осеке и убацује по неколико комада у блатњаву врећу; мислим на неког ко то ради на велико, суши га испред великих огњишта и продаје га у хрпама као огревно дрво. Можда ће доток дрвета да се смањи и пре но што очекујем. Једна гомила отпада сустиче другу. Неке од предмета најзад и препознам кад их поново видим (на пример део кутије за јабуке марке „Девојка која зарања”). Њих плима носи горе – доле читаву недељу све док ми се не изгубе из видокруга.

Људски лешеве су ретки. Ако неко ухвати леш и извуче га, исплаћују му седам шилинга и шест пенија. Не бих да то радим због пара. Осим тога, мислим да се мора дати исказ приликом истраге. Не, оставио бих леш неком другом да га нађе и заради новац. Полиција пролази реком у моторном чамцу. Гледају ме сумњичаво не би ли ме ухватили како бацам кору јабуке кроз прозор. Такав прекршај се кажњава. Чекаћу док не оду. Ево долази тегљач *Мери Блејк*. Добро сам упознао све тегљаче. Могу да разликујем *Мери Блејк* од *Вештице* или *Елзе* на пола миље. Али сваког јутра доплови нешто до тада невиђено. Особито узбудљиво било је једног раног прошлогодишњег јутра. Указао се шешир из опере, па подморница и најзад некакав печат. Данас се задовољавам гњурцима и лимуновима. Очекујем да се у време осеке појави старица са врећом или старац који чепрка под камењем и оно што нађе ставља у тегле у којима је био џем. Ти његови поступци би вас свакако збунили, али ја сам довољно дуго провео за овим прозором да бих сазнао шта он то тражи. Као да је управо стигао из антологијске песме “Сакупљач пијавица”, Виљема Вордсворта. *Све пијавица сама у овим водама*. Потражња, како чујем, не опада. Да ли их траже старомодни доктори или они који су упућени у савремену медицину, није ми познато. Нити за то марим овог тренутка. Предао сам се уживању на реци, која је сада мирна као језеро пре налета плиме. Дечија лопта мирно плута под прозором. Долазим у искушење да устанем и извучем је. Али изгледа ми да не може да одскаче. Остаћу још мало у кревету.

Са енглеског превео Томислав М. Павловић

Јукио Мишима:

МОРЕ И ВЕЧЕРЊА РУМЕН

То је било у позно лето, девете године Бунеија. Из разлога који ће се показати доцније, додајем да је девета година Бунеија уствари 1272. година по западном календару.

Стари црквењак и један дечак пењу се уз брдо Шћогатаке, које се уздиже на самом залеђу храма Кенћоћи у Камакури.¹⁾ Црквењак воли да се пред залазак испне на Шоћогатаке, па и лети завршава чишћење храма за дневног сунца ако дан обећава лепу румен.

А дечака он често води на врх Шоћогатакеа, јер осећа сажалење према њему. Деца што долазе да се играју око храма не примају тог дечака у друштво, зато што је глувонем.

Црквењаково име је Анри. Није толико висок, али има изразито бистре модре очи. Крупан нос, очи дубоко усађене, ликом се већ на први поглед разликује од осталих људи. Отуда га несташна сеоска деца иза леђа обично зову „тенгу”,²⁾ а не Анри.

Говор му није нимало необичан. Нема ни приметан страни нагласак. Има већ двадесет и неколико година откако је Анрија овде довео даикаку зенћи Ранкеи Дрју,³⁾ који је основао овај храм.

1) *Камакура* је центар малог приморског округа на брежуљкастом подручју недалеко од Јокохаме, некад престоница Јапана.

2) *Тенгу* – један од многобројних демона за које се верује да обитавају по планинама и шумама; обично се описује као припрости човек подужег носа, с великом лепезом помоћу које лети.

3) *Зенћи* је висока свештена титула. *Rankei Dōjū* историјска је личност (у изворном, кинеском изговору *Lansi Dolung*). Посмртно му је додељено звање *даикаку*, што казује да је постигао врхунско духовно стање сатори – крајњи циљ медитације у зен будизму.

Под косим летњим зрацима ћувици заклањају сунце, па се око Шдоа ⁴⁾ већ пружају сенке. Главна капија⁵⁾ уздиже се баш као да одваја сенку од светлости. Време је да по целом простору под храмом, обраслом многим дрвећем, сенке нагло почну да се издужују. Али западна падина Шођогатакеа, којом се пењу Анри и дечак, купа се у још несмалаксалој светлости и брдо ври од дозивања зрикаваца. Поред стрме стазе, у дубокој трави, већ се расцветало неколико свеже црвених круница *манђушаџе*,⁶⁾ наговештавајући јесен.

Стигавши на врх, њих двојица не обрисаше зној, већ пустише да га суши лагани планински ветар, који је пријатно освежавао кожу.

Као на длану види се мноштво кровова Кенђођија: *sairai in, dôkei in, mjôko in, hôđu in, tengen in, rjuho in.*⁷⁾ И одавде се примећује млад кинески храст како поред главне капије сакупља познолетњу светлост. Његову је младницу донео Даикаку зенђи из своје отаџбине, земље Сунг.⁸⁾

На падини Шођогатакеа, стрмо испод њих, види се кров Окуно ина,⁹⁾ а још ниже уздиже се звонара. Испод зенђијеве пећине за медитацију трешњев гај, који се у

4) *Šodo* је име зграде храма Кенђођи која служи за молитву.

5) На прилазном путу ниже будистичког храма налази се *санмон*, по облику циновска капија, али по функцији више као какав славолук, јер није део никаквог зида, нити ограда; тако исто ни простор на којем су размештене зграде храма (јап. *keidai*) није *двориште*, јер се између светилишта и околне природе не поставља никаква граница.

6) Овај јаркоцрвени дивљи цвет, сличан љиљану (лат. *Lycoris radiata*), расте на сеновитим местима и цвета у доба јесење равнодневице, о задушницама; отуда му и друго име *хиџанбана* (< *хиџан* = *задушнице*), а његово присуство, које дира у слојеве митске свести, разјашњава се у даљем току приче.

7) Називи помоћних зграда у склопу храма

8) Кина, према имену династије која је владала од 960. до 1279. године

9) Име зграде у којој се чува прах ктитора овог будистичког храма. Велелепни Кенђођи подигао је Хђо Токијори, најмоћнији великаш у Јапану средином 13. века.

време цветања претвара у море бехара, пружа хлад од својих раскошних листова. У подножју, језерце Даикаку одаје свој положај тупим одблеском кроз крошње дрвећа.

Ти призори нису оно што Анри посматра.

То је море, које изгледа као једна линија, треперећи иза усталасалих брежуљака и процола Камакуре. У току лета одавде се види како сунце залази код рта Инамурагасаки.

На месту где се спаја небо с тамним плаветнилом хоризонта, мирује колебљива ниска гомиластих облака. Она се не креће, али облаци веома тихо, као кад се развијају и отварају левчићи ладолежа,¹⁰⁾ мало помало мењају облике. Изнад тога је мало избледело али лепо плаво небо, па је још рано да облаци заруде, већ се у благим потезима унутарње светлости сенче нежним руменилом шљиве.

Призор је управо такав као да се лето и јесен боре на небу. Јер, високо изнад хоризонта, долазећи с бока, слојевити облаци¹¹⁾ почињу да се шире. Ти облаци се уредно разастире над бројним удољницама Камакуре у нежне, ситне пеге.

– О, као да су стадо оваца! – рече Анри храпавим, остарелим гласом. Али глувоними дечак, седећи на оближњем камену, само управи поглед ка црквењаку. То је исто као да црквењак разговара сам са собом.

Дечак уопште не чује и његово срце ништа не схвата. Само му је поглед тако јасан као да се у њему, директно с бистрих плавих очију, може огледати и све оно што би Анри хтео да каже, а не само оно што говори.

10) Југао, врста нежног ладолежа (lat. *Lagenaria siceraria* var. *Hispidae*), чији се цветови отварају по заласку сунца.

11) Мрешкави, слојевити облаци (стратуси) јављају се тек у јесен, за разлику од гомиластих (кумулуса), који су карактеристични за летње небо.

Зато Анри говори као да прича дечаку. Тај језик није јапански, којим он иначе влада и којим обично говори. То је француски, помешан с дијалектом средишње планинске области, где му је родно место. Да ово чују несташна деца, видела би да тај језик с више вокала, течнији и гргољивији, не приличи *tenguu*.

Још једном, с уздахом, Анри овако рече:

– Ах, као да је стадо оваца! Шта ли је било с оним драгим јагањцима Севена? Они су добили децу, унуке, праунуке, и временом помрли.

Сео је на једну стену, заузевши место где летња трава не заклања далеки лик мора.

Зријавци се промукло чују на целој површини брда.

Анри окрете своје бистре плаве очи према дечаку и проговори:

– Ма шта да кажем, ти не би разумео. Али ти ћеш веровати у оно што говорим, за разлику од оних људи из села. Баш ћу да причам. Прича је сигурно и теби неверљива, али ме слушај. Сем тебе нема никога ко би прихватио моју причу као стварну.

Анри је причао тешко и испрекидано. Када би прича застала, чинио је чудне, необичне покрете. Изгледало је као да он тим покретима подстиче и дозива причу.

– ...Давно, кад сам био твојих година – не, још млађи – био сам севенски пастир. Севен је лепо француско средњогорје, крај јужно од планине Пила, у поседу грофа Тулуза. Нећеш разумети кад ја овако говорим. Људи ове земље не знају чак ни име моје отаџбине.

То се збило у 1212. години, баш у време када је свето место изнова отето, мада га је пета по реду крсташка војска једном већ била повратила. Французи су утонули у тугу и жене су изнова обукле црнину.

Једне вечери у сутон, дотеравши стадо оваца с испаше, пошао сам узбрдо. Небо се било разбистрило на неки чудноват начин. Пас који је ишао уза ме потмуло је зарежао, подвукао реп, и чинило се да ће се сакрити иза мене.

Угледао сам Христа одевеног у белу, сјајну ризу, како силази и долази према мени. Имао је осмех дубоког милосрђа и носио исту онакву браду као што се често виђа на сликама. Ја падох ничице. Сигуран сам да је Господ испруженом руком додирнуо моју косу и рекао:

– Ти си онај који ће повратити Јерусалим, Анри. Ви, децо, преотећете Јерусалим од турских неверника. Сакупићеш доста другова и отићи у Марсеј. Вода Средоземног мора расклопиће се и водити вас у свето место.

Нема сумње да сам дотле слушао. Затим сам неко време лежао у несвести. Пробудио ме је пас лижући ми лице и ја га, освешћен, спазих како се забринуто надноси нада мном у бледој вечери. Цело тело било ми је обливано знојем.

И када сам се вратио, никоме нисам причао о томе. Мислио сам нико ми неће веровати.

Четири-пет дана касније, освануо је кишовит дан. Ја сам био см у колиби. У вечери бледој као и ономад, неко покуца на врата. Када сам изашао да погледам, тамо је стајао неки старац намерник. Просио је хлеба. Нетремице се загледах у придошлицу. Био је права носа, растао у белу браду и величанственог израза лица, на којем су се нарочито истицале сјајне, дубоко усађене и застрашујуће бистре очи. Пошто је падала киша, рекао сам „Изволите у кућу”, али одговора није било. Гледам, хаљина није нимало мокра, мада је дошао по киши.

Захватио ме је неки тајанствени страх да нисам могао прозборити. Старац је захвалио за хлеб и пошао. Чуо сам још само како ми је, пошавши, чистим гласом рекао на уво: „Зар си заборавио ондашње пророчанство? Зашто оклеваш!? Ти си човек послан од Бога!”

Појурио бих за њим, али около се беше сасвим смрчало, киша се спустила у густим млазевима и старчева прилика није се више видеала. Јагањци су се сабијали јед-

но уз друго и у киши се чуло само њихово узнемирено
блејање.

Те вечери нисам могао да заспим.

Најзад, сутрадан, када сам изишао на пашњак, нисам
више могао да издржим и испричао сам свом најбољем
другу, пастиру и вршњаку, шта ми се десило. Чим је чуо
причу, побожни дечак дрхтећи клекну на цветове дете-
лине и стаде ми се молити.

Није прошло ни десет дана, а око мене се окупише
пастири из околине. Мада никако нисам био неки раз-
метљив дечак, сви су од своје воље постали моји учени-
ци.

Убрзо потом прочу се да се недалеко од мога села
појавио осмогодишњи пророк. Кажу да тај мали пророк
поучава и чини чуда. Чак је пукао глас да су се отвори-
ле очи једној слепој девојци, када их је додирнуо руком.

Пођох тамо с ученицима. Пророк се играо међу оста-
лом децом, звонко се смејући. Дошавши преда њ, клек-
нуо сам. Испричао сам све редом о пророчанству.

Дете је имало тен као млеко и кроз златне увојке
пале на чело провиделе су се плаве вене. Када сам клек-
нуо, осмех му ишчезну с лица и два-три пута му задрхта-
ше углови усана. Али оно не гледа у мене. Блуди ка
хоризонту низ усталасале пашњаке.

Стога и сам окренух поглед на ту страну. Тамо је ста-
јало прилично високо, старо стабло маслине. Светлост
се цедила кроз грање, а гранчице и лишће изгледали су
као осветљени изнутра. Дунуо је ветар. Дете свечано
додирну моје раме и показа у том правцу. Тога трена ја
сам могао јасно да видим многобројне анђеле како се
комешају у врху крошње, машући сјајним, златастим
крилима.

– Иди на исток. Иди само на исток. Зато треба да
одеш у Марсеј, као што је пророковано – тако рече дете
свечаним гласом, сасвим различитим од малопређа-
шњег.

И тако се глас ширио. У разним крајевима Француске, једна за другом, дешавале су се сличне ствари. Деца изгинулих крсташа једнога дана напустише домове односећи очинске мачеве. У неком месту опет, дете што се до тада играло крај водоскока изненадно је побацало играчке и, узевши од слушкиње комадић хлеба, отишло. Када га је мајка стигла и стала грдити, није се обазирало, рекавши само 'Идем у Марсеј.'

Деца из једног села искрадоше се из кревета још пре свитања, искупише се на тргу и, певајући црквене химне, отпутоваше незнано куда. Када су се одрасли пробудили, из села беше нестало свако дете које се могло назвати дететом, осим деце која су тако мала да не могу ни ходати.

Онда када сам се с мноштвом другова најзад стао спремати за полазак пут Марсеја, дођоше моји родитељи да би ме одвратили и, плачући, укорише ме због непромишљености. Али моји многобројни ученици отераше ове неверне родитеље. Било је најмање стотину деце која су путовала са мном. Из разних крајева Француске, Немачке, хиљадама деце учествовало је у овом крсташком походу.

Пут није био лак. Није прошло ни пола дана, а најмањи и најслабији су пали. Сахрањивали смо тела и плакали, подижући мале дрвене крстаче.

Чули смо да је једна друга група од стотињак деце забасала у крај где је владала куга и била покошена до последњег. У мојој групи једна је девојчица од превелике исцрпености чак мало пореметила памећу, бацила се с литице и погинула. Што је чудно, свој деци која су умирала, без изузетка, на самрти се приказивало свето место. То вероватно није данашње, опустошено свето место, већ визија плодне пољане под љиљанима и медом. Ово смо дознали из приповедања умирућих, а и када нису причали очи су им биле опчињене као пред неком великом светлошћу.

Најзад смо стигли у Марсеј.

Ту смо затекли неколико десетина дечака и девојчица. Мислили су да ће се воде мора расклопити када ми стигнемо. Сад нас је било већ трећина од укупног броја.

Отишао сам у пристаниште окружен децом зажарених образа. Над луком се уздизало мноштво катарки и морнари су нас радознано гледали. Стадох се молити на гату. Море се, устрељено сунчевим стрелама, заслепљујуће пресијавало. Ја сам се дуго молио. Море је изгледало масивно као и обично и таласи су се потпуно безбрижно љескали и сакупљали уз обалу.

Али ми нисмо одустајали. Свакако Господ чека да се нађемо сви на окупу.

Мало помало деца су пристизала. Сва су била исцрпена, а било их је и тешко болесних. Више дана чекали смо узалуд. Море се није отворило.

Тада нам је пришао неки човек који је изгледао јако побожан и понудио прилог. Поврх тога, скрушено је рекао да жели да га почаствујемо тиме што ће нас својом лађом одвести до Јерусалима. Половина се поколебала, а половина, укључујући мене, одлучно се попела на брод.

Брод није пошао ка светом граду, већ је окренуо прамац према југу и стигао у египатску Александрију. Тамо, на пијаци робова, ми смо сви до последњег били продати.“

Анри је заћутао за неколико тренутака. Очеvidно је да се опет сети ондашњег свог огорчења.

Небом се већ било почело ширити величанствено руменило позног лета. Слојевити облаци постајаху веома румени, а било их је који су изгледали као црвени и жути, положени тракасти барјаци. Изнад самога мора небо добива лик узбукталe пећи. Чак и зеленило околног растиња блиста и постаје изразито јасно под небеским пламеновима.

Анријеве речи упућују се право к вечерњој румени, као да су њој самој изговорене. У његовим очима промичу ствари и лица људи родног краја у пламену запа-

љенога мора. Види се и његов лик док је био дечак. Ту су и ликови другога пастира. За врелих летњих дана, када би се обнажили свукавши с једног рамена грубу одећу, на белим прсима виделе су се ружичасте дечачке сисе. У потоњој светлости заласка, над морем масовно израњају ликови побијених и помрлих младих крсташких ратника. Иако их не носе, од румене вечерње светлости која се расипа по злаћаној и смеђој коси, чини се да на главама имају пламене кациге.

Преживели дечази, пак, растурише се на све стране. У току дугог робовања Анри ниједном није наишао на познато лице. Ни Јерусалим није никада обишао, ма колико да је чезнуо за тим.

Анри је постао роб персијског трговца. Препродан, нашао се у Индији. Тамо је чуо вести о најезди на запад под Батуом, Темуциновим унуком.¹²⁾ Плакао је мислећи на недаће у којима се налази домовина.

У то време Даикаку зенђи је био у Индији, где је студирао будизам. Једном приликом, зенђи је својим утицајем постигао да Анри буде ослобођен. Да би то узвратио, Анри је почео да се носи мишљу да целог живота служи зенђију. Допратио га је у отаџбину и када је, доцније, чуо да ће учитељ прећи у Јапан, замолио је за допуштење и дошао у Јапан с њим.

Сада је у Анријевој души спокој. Давно је напустио празне наде за повратак у своју земљу и решио је да сахрани кости у јапанском тлу. Помно слуша учитељеве речи и стога не сања узалудно о оном свету, нити жуди за непознатим земљама. Али ипак, када се небо обоји вечерњом румени и кад се море засија као јарко-црвена линија, ноге му саме закораче и просто морају да се крећу ка врху Шођогатакеа.

Гледа вечерњу румен. Гледа бљескање мора. Анри тада не може да се не присећа недокучивих појава које

12) Принц Бату, унук славног кана Џингиса (Темуцина), водио је монголску војску током најезде на Запад 1235-1241.

су на почетку живота – сигуран је у то – обузимале његово тело. Она знамења, она жудња за тајанствима, страна сила која је њих гонила ка Марсеју – то чудо саме ствари не може а да, напokon, још једном не потврди. И тако, оно о чему на крају мисли – то је о мору које се није отворило, него се љескало у смиреним таласима док се молио на марсејском гату, окружен многобројном децом.

Анри не може да се сети када је изгубио своју веру. Само, оно чега се и сада живописно сећа, јесте недокучива појава мора које блиста у предвечерју, не отварајући се, ма колико да се он молио – та чињеница, што је необјашњивија од визије чуда... Без икаквог чуђења душа дечака прихватила је приказање Христово, а у једноме се часу обрела пред лицем мора у вечерњој румени, које никако да се отвори – тог чуда...

Анри гледа далеку линију мора код рта Инамурагасаки. Изгубивши своју веру, Анри сада више не очекује да ће се то море расклопити. Али мистерија у коју ни дан-данас не може да проникне, мистерија ондашњег неочекиваног слома, вреба кроз црвено треперење мора које се није отворило.

Ако би се у Анријевом животу море уопште и раздвојило онда је то, вероватно, могло бити само *онога* тренутка. Чудно ... море је остало да гори вечерњом румени чак и у таквом тренутку, ширећи се ћутке.

Стари црквењак већ више не говори, само стоји. Вечерња румен просула се на разбарушену седу косу и у бистре, плаве очи унела по једну црвену тачку.

Сунце седа негде код рта Инамурагасаки обојеног бојама позног лета. Морем као да је потекла крв.

Анри се сећа давних времена. Сећа се људи и лика завичаја. Међутим, он више и не жели да се врати. Те ствари – Севен, овце и домовина – ишчезле су у вечерњој румени мора. У тренутку када се оно море није раздвојило, те су се ствари све до једне изгубиле.

Али Анри не одваја очи од слике у којој се боја вечерње румени из минута у минут мења и, сагарајући полагано, постаје пепео.

Обриси чворова и крвоток листова на дрвећу постају јаснији, као да пркосе сенкама што већ наваљују на растиње Шоћогатакеа. Од мноштва кровова неки су већ тонули у сумрак.

Сенке се прикрадају око Анријевих ногу и над главом се боја неба неосетно изгубила прелазећи у сивкасто-тамноплаву. Мада је остало још треперења на уском појасу мора, то је само огледање златне и црвене светлости што избија у тракама стиснутим на сумрачном небу.

Тог часа зачу се дубоки одјек звона који као да је допирао испод самих Анријевих ногу, с места где он стоји, опуштен. То је забрујао први ударац из звонаре на падини брега.¹³⁾ Звук звона подиже растегнуте таласе и, силно подрхтавајући, креће се просто као да потискује и на свестране размиче таму што се пење из подножја. Више него што оглашава доба дана, то тешко њихање звука у магновењу растапа време и преноси га у дубину искони.

Анри слуша не отварајући очи. Када је прогледао, тело му је већ било утонуло у сумрак, а далека, сивкастобела линија мора једва се назирала. Вечерња румен потпуно је ишчезла.

Када се Анри окренуо да би позвао дечака да се врате у храм, видео је да овај спава, наслонивши главу на колена, која је обгрлио обема рукама.

С јапанског превели:

Хиројасу Хонда и Српко Лештарић

13) Услед специфичне конструкције будистичког звона његов се звук, у складу с разликом у начину испољавања духовности, веома разликује од звоњаве у хришћанској традицији: неупоредиво је дубљи и отегнутији, јер настаје спорим ударцима дрвене греде о веома велико, тешко и у дну сужено звоно.

ЗИГФРИД ЛЕНЦ

НАЛИЧЈЕ ЈЕДНЕ СВАДБЕ

У Болерупу је, мој комшија, био неки сељак по имену Свен. Е па тај Свен Федерсен, дугоруки чова, водњикавих очију, спорих покрета и врата као у ухрањеног ћурана, био је од како га знају врло похлепан: он је био наследник једног угледног имања, имао је шуму, био власник многих ливада и поља. Чинило се да му баш ништа не фали – сем жене. Понека би се и наша у његовом обазривом загрљају, али Свен је избегавао такве случајеве, није дозвољавао да га намаме у заседу и тако рећи је одбијао све недвосмислене понуде.

Може се зато и замислити наше чуђење када се он једнога дана у својој педесет и седмој години верио. Избор је пао на извесну Елке Брумел, нежну али упорну особу. Била је омиљена особа због свог дара да у разговору ништа не оспорава, да све што је битно потврђује климањем главе. Само што се сазнало за веридбу, а већ су почела распитивања кад ће свадба. Свен је давао до знања да ће свадба, по његовом мишљењу, бити на јесен, после жетве. Како у његове речи нико није сумњао, то је свако у вереници већ видео госпођу Елке Федерсен.

Али, дошла је јесен и прошла, а од свадбе ни помена. Питали су Свена, зашто није било свадбе, па тако, одговарао је он, просто, због смрти мог ујака, и овај разлог је уважаван.

Следеће године није му умро никакав ујак, а онај ко је веровао да ће овог пута свадбе бити, грдно се преварио: јесен је дошла, па и прошла, а стање се није мењало. Могло се запазити како се њих двоје срећу на улици, на пољу или крај неке хумке, могло се уочити како би

при сусрету за тренутак поћутали и ништа се по томе није могло закључити. Ништа није одавало да су они тако рећи верени, никакав знак оком или руком, ма ни једне једине речи.

Немојте сада мислити да је ово само због приче; доиста су јесени и јесени пролазиле и пролазиле, а веридба се продужавала. Свен Федерсен се понашао просто као да је заборавио на веридбу са Елке Брумел јер седам осам пута јесен дође а ништа од свадбе. Људи у Болерупу већ су били мишљења да је Свен хтео до краја живота да остане вереник, ту и тамо заборављало се чак и то да је уопште био верен. Према њему су се понашали као према нежењи, а исто се десило и са благом и стрпљивом Елке Брумел која је помагала у одржавању имања свога брата.

Изненада, након девет јесени без догађаја, десило се нешто што више нико није очекивао: Свен Федерсен је објавио дан своје свадбе и не само то, одмах је две стотине и четрнаест особа, од тога деведесет осам Федерсенових, позвао у гостионицу да са њим прославе свадбу. Цео Болеруп је, да кажемо, био пренеражен. Растерећени напетости, људи су одахнули и пожурили да уплате тражену суму јер, мада позвани, свако од њих је морао, као што је у Болерупу обичај, да сам плати свој свадбени ручак.

Сеоска свадба пала је у суботу и, после венчања, почело се у гостионици окупљати друштво. Поседали су за дугачке столове и у част времешних младенаца јели: киселе харинге, печене јегуље, печени табињаш, печену пилетину, пирјани котлет, пржену сланину, зечетину, имали су закуску од кобасице и шунке, хладну свињску плећку, уз све то хлеб, кромпир и поврће, па онда сир и сладолед. Ако би ту и тамо неко за време јела и проговорио, настајала би чудна и мучна изненађујућа тишина коју је свако осећао, која је свакога салетала и причао ми зет како је знао да је та тишина настала једино због тога што је свако мозгао, зашто ли је веридба трајала

девет година. А мудријали су и зато што је овај постарији брачни пар све у свему остављао утисак задовољних и спокојних младенаца, пажљиво су додавали једно другоме кромпир или, задубљени у мисли, климали главом и наравно да се за то време свако питао, зашто ову слику није гледао и у њој уживао још пре девет година.

Притисак тишине тако се повећавао да неколико Федерсена потражише решење у оркестру из Флансбурга „Плави младићи” који поче своју свирку. Први су плесали Свен и Елке, а онда и остали. И сада бих могао да вам описујем каква је била музика а какав плес, могао бих споменути шта се све десило са преосталим јелом, али то и томе слично интересује само дотичне.

Желео бих само да вам саопштим оно што је за вас занимљивије, а то је да кажем како Свен ни једном није одбио позив да наздрави ракијом, по деведесети пут се већ куцнуо и тако бесплатно уживао у деведесетак чашица ракије. Ово је имало за последицу да је постао дружељубив, испрва рукама које би му често клонуле, пред зору и устима и одједном, тако ми бар мој зет каже, неко је, мислим да је то био Хуго Федерсен, скупио храброст и, желећи да рашчисти ствар, пришао младожењи.

Једноставно, стао је испред њега и упитао: „Због чега је, Свене Федерсене, твоја веридба трајала девет година?” На то је кажу Свен затрептао очима и затим рекао: „Кад је ујак умро, оставио ми је пун подрум вина од рибизла. Ништа ми није милије него да уживам у том пићу. Пробавши прву флашу, рекох себи: Да се жениш можеш тек кад испразниш овај подрум јер таква капљица, па много је боље да је човек сам попије.”

(Са немачког: Драган Ј. Ристић)

Виктор Јерофејев

Рак љубави

Љубав се никад не завршава ничим добрим. Вољено биће је човеков најопаснији непријатељ. У вољеном бићу проналазе се непостојеће врлине а заташкавају очевидне мане. Ако од ичега у животу треба да се чувамо, онда је то – од љубави. Љубав је сушто безумље. Љубав је подметаће речи, постављање клопки, предаја свих позиција. Вољено биће је кадро да ти нанесе фаталан ударац, који може да те отера право у гроб.

Обрати пажњу како ти говори „волим те“. Ја те волим – веома је препредена формула. Ствар је у томе, чиме је напуњена. И то – напуњена до самог врха.

Немој дозволити да те убеђује да и тебе на извештан начин воли, да си јој близак, драг човек.

Ако те хоће, а не воли, то можда јесте покварено, али и изазовно. Ако те воли, а неће – то је рак љубави. Томе нема лека.

Прва љубав

Да су Монтеки и Капулети склопили међуродитељску заверу, да су ћушкама терали своју децу у брачну постељу, да су им држали свећу крај узглавља, дечица би се свеједно отровала; само, овога пута из узајамне мржње или из порива непослушности према родитељима.

Прва љубав, преувеличана „културном“ уобразиљом, и није друго до најобичнија љубав која се распламсава у условима забране, и гасне чим постане дозвољена.

Списатељске жене

Списатељске жене – то је буљон од кока које су доспеле у туђ тањир.

Нема ни једне списатељске жене, која не би маштала да и сама постане писац.

Нема сујетнијих створења од списатељских жена. Оне су исисале из мужева сву сујету овога света.

Нема циничнијих бића од списатељских жена. Оне знају како миришу чарапе генија.

Нема несрећнијих бића од списатељских жена. Њих увек воле као друге по реду. Што бољи писац то несрећнија жена. Жене великих писаца брзо полуде. Не могу више да живе без генија, а тек са генијем не могу. Писац увек истиче да му је жена ништавна, неприметно или упадљиво то наговештава – у зависности од деликатности, која му уопште није својствена.

Мемоари списатељских жена не могу се читати без одвратности.

Издајство

Сви смо ми, свако на свој начин, издајници. Током живота изневеравамо своја уверења, укусе, привржености. То је изгледа нормално.

Ако сам у младости волео палачинке са сиром, а сада не могу да их смислим, ја сам значи – издао те палачинке. Тешко да ће ме због тога ико стрељати, али чак и у том тричавом издајству постоји опасност: а да не увредим бакицу која ме нуди палачинкама?

Наравно, издајство се не односи само на палачинке. Издајство је једна од најизражајнијих речи руског језика, она мирише на крв, уморство или бар тучњаву.

Издајство домовине је, строго узев, метафора. Сматра се да је са брачним издајством све много јасније. Статистика тврди да у Русији 55% мушкараца vara своје жене. Зашто? Зашто мушкарац при том мисли да тело његове жене припада њему и ником другом? У ствари, сви изневеравамо јучерашње ставове. Само, неко више, а неко – мање. Обично се мисли да издајство почиње слабљењем љубави. И према домовини, и према жени. Добро. Може ли се преварити жена коју безумно волиш? Чујем громогласно: „Не може!“ Али то је баш оно најслађе.

Избор и превод: Драгиња Рамадански

Из: Бої X, Приче о љубави, Москва, 2002

МИКЛОШ МОЛНАР

РАНДЕВУ Е. М. СИОРАНА И МИХАЉА
ВЕРЕШМАРТИЈА У ПАРИСКОМ ЛУК-
СЕМБУРШКОМ ПАРКУ

Источно-европска новела

Седим на клупи поред језера у Монсури парку, иза леђа ми у близини пролази пруга брзе железнице РЕР. Недалеко од мене, на другој клупи, седа млада девојка и чита; бледо, чисто дечје лице, кратка, црна коса. И сада изгледа тужна и затворена као и претходних дана када сам пролазио поред ње преко парка ка својој соби у вијетнамском павиљону Универзитетског града. „Комотна, црна, не припијена мајица пре скрива него што истиче обрине горњег дела тела; индигоплаве фармерке пак обећавају витке ноге, дуге, лепе бутине” – закључује загледајући пожудно одвратни шовиниста (то сам ја); ипак се наслућује да нема превелике груди, а загледача управо то баца у грозницу.

Седи на истој клупи као и претходног дана, исто тако осамљена, и исто тако ограђена: с леве стране, строго поред себе, ставила је на клупу мрку кожну торбу, с десне стране цигарете и упаљач. Мини-утврђење је данас обогаћено новом муницијом: поред цигарета и упаљача на стражи је освежавајуће пиће у тетрапаку; бледа црнка испија мале гутљајеве.

Трома летња врућина, ваздух је малко влажан, испуњен готово течним чулним мирисима. Безбрижност и на небу и на земљи; по језеру – као да су крвни потомци Наполеона – пливају царски лење и самозадовољне дивље патке. С друге стране, на игралишту поред ресторана јурцају деца: из уста им разметљиво излећу фран-

цуске речи негда поштоване као прави бисери. Ипак завидим деци, као и њиховим васпитачицама које трућају безвезне баналности, у кореографији гестикулације одраслих – због прошлости њихове француждине из које је коначно искључен Балканац моје врсте (међутим, осветићу се: баш зато ћу научити перфектно, *imprescablement* њихов језик).

Из парка Мишјег брда навире исцизелирана медитеранска еуфорија (кажу да Бог живи у Француској, овде има бар неколико викендица – мада, према упућенима, ретко борави у њима, доста му је отужне галске надмености, понајвише, „пукло куд пукло”, помало се провоза париским метроом), изузимајући девојку на суседној клупи која се крије у затворености своје туге. Морам сести поред ње и – једном се живи, једном се мре! – ослонити је; за то, разуме се, уз помоћ брижљивог рада, морам да одбацам са себе капут бојажљивости (*Made in Hungary*; Конфекција „Црвени октобар”). Бојажљив сам јер ме је мајка тако васпитала; бојажљив сам јер сам одрастао у бољшевичким мрачним, мемљивим подрумима за гајење гљива; бојажљив сам јер се (под принудом свога карактера који је амишан на груди) стално смуцам око женских дојки, а да их и не дотичем, ако баш не сваку, а оно бар сваку стоту – и бојажљив сам јер ужасно говорим француски, већином се усуђујем да ступим у разговор само с Арапима и Турцима, и када год се може, говорим енглески (у изузетним приликама).

– Допуштате ли ми да...? – питам, застајући поред клупе коју она на сваки начин жели да задржи као приватно освојену царску територију; ако бих њено право на то довео у сумњу, свакако бих имао пред собом тешке дипломатске компликације. Насупрот томе – и управо због тога – ја премећем у глави кавалерски (или пре хусарски) план да направим продор у одбрамбеном систему који чине цигарете, упаљач и сок, па или ћу је истерати из тврђаве, или ћу се некако и сам убаштрати у њу. Док стојим нагнут изнад ње, кроз изрез мајице

савришено видим њене покорне мале крушколике дојке. Јаднице, тако изгледају несрећно; неизоставно морам учинити нешто у њиховом интересу! У раздељку између дојки виси са златног ланчића кап небескоплавог драгог камена. Окрећем главу пре него што би ме поглед сувише узбудио и начинио штету мојој мисионарској свести послања у маленој катедрали од дојки.

Морска измаглица се тек лагано распршује с црних очију које су се пренуле из другог тома *Јадника*. Када бих ја једном доспео дотле у свом знању француског језика па да у оригиналу читам чича Игоа! Нажалост, ја сам застао код Сент-Егзиперија, а и од њега сам на француском прочитао само *Малої принца*; и по мало Бодлера и Гомбровича. О да – и сваки редак Сиоранов. За љубав Сиорана сам учио да читам на француском. Због истрајног заједничког живота с његовим текстовима – пробуђен на саучесничко испаштање према судбини његовог народа – преобразио сам се у почасног Румуна. На ледене луцидне врхунце очаја, где су зачета његова дела, ниједан мађарски писац се никада није смео да попне, можда само Михаљ Верешмарти, али и он је узмакао – у мук и лудило. Ако ми се једном потпуно испразни моја ходочасничка торба, и после тога ће заувек остати са мном неколико сиоранизама, на пример овај: *Први акти сабојшаже био је стварање светиа*. Одавде бих могао извући утеху за цео живот, чак и наду у спасење. Сиоран је мудрац самоубилачког останка у животу: мој исповедник ујутру и увече.

Питоме, топле, црне очи девојке благо зазрике – или су можда само засењене изненадном променом фокуса. Због тога изгледа помало неспретна – тек толико да одмах пожелим да је узмем у жестоку заштиту. Насмешим јој се, она ми одврати смешком; струјни круг је затворен, започиње збивање.

Допуштате ли ми да... седнем поред ње. Збуњеним покретима преуређује арсенал који штити њену личност: с леве стране – скоком коња изнад прекрштених

ногу – на десну страну.

Дакле, седам поред ње. На паперјастим длачицама изнад усне заискри росица зноја. И кроз панталоне осећам да је сок оставио на клупи влажну мрљу.

Она је Илеана Калинеску, а ја сам Ишток Болонд, *enchanté, enchantée* („мило ми је” у мушком и женском роду). Она је пристигла у Париз из Румуније, а ја... Од среће што је Румунка, очи ми се напунише сузама. Само кажем „!”, трудећи се да усне напућим тако да се види чак и полукружни акценат. Сматрам да је боље ако не одам одакле сам се докотурао, будући да коначно нисам расположен да потрзам, нити да о њен благи лук врата вешам трансилванску проблематику, устајале узлове заједничке историје, а нећу ни да извучем поетичну дако–румунску теорију која је достојна суревњивости: „Пих! Ми, Мађари смо сам ђавољи испрдак, извориште нашег континуитета је свети шупак Белзевуба”. Зато само кажем: – Ваљда се може разабрати да ни ја нисам плунути Француз... – (Заправо: пур, чист Француз...)

Хвала богу, задовољна је, не пита за моју националност. Много боље говори француски него ја; то јест Илеана *говори* француски, својим дечје звонким, полетним, чулно благим гласом, а ја само муцам *oui* и *ouais* („да” и „аха”), и мрмљам, *хассорд* („у реду”). *Mais c'est terrible* („па то је ужасно”), јер почев од тренутка када сам сео поред ње, крв ми је почела да кључа, од главе до пете сам брујање и пулсирање. Седам поред Илеане и живот ми се преобрази: започиње необуздана игра вијања, растављања и преплитања, и траје током више месеци. У припремама још има неког спекулативног грча, а онда нас захвата замах наше игре и спонтано се препуштамо разузданом току својих ослобођених сила.

Чим седнем поред ње, одмах навре у мени оно што треба да саопштим. Илеана не зна енглески, али ни немачки, ја не знам румунски (карту своје мађарске суштине подмукло скривам на дно шпила; касније се испоставља да Илеана не зна мађарски), па сам тако

принуђен да слапове својих мисли и осећања сажимам у француске просте реченице.

Дивим се јежећи се колико се отвара у дивним француским реченицама, како брзо уклања са себе змијин свлак затворености (док пали једну цигарету о другу).

Одједном – без договора – обоје смо скочили с клупе. Тек тада се видело колико је Илеана лепа, колико витка; имала је бар стотину седамдесет шест сантиметара. Одмах се заљубљујем у њену дечачку протегљастост. Почесмо да шетамо; све брже, све узбуђеније шпартамо по стазама парка. Касније дуго стојимо на пешачком мосту изнад шина РЕРа. Док испод нас клопарају композиције, деремо се из свег гласа с детињом задивљеношћу, ни не разумевајући речи једно другога. Убрзано се поправља и моја способност изражавања, уз просте реченице се као пузавица лепе набујали додаци.

Пада вече. Око петнаест до десет чује се, истина, неки звук трубе, којим се обележава време затварања парка, али баш нас брига. У десет смо закључани, морамо да се веремо преко ограда, према булевару Журдан. Ја се први пењем, Илеана скаче у мој загрљај. Тада је пољубим први пут; њена уста имају грозно дивљи укус. Не пушим, и не волим баш да дођем у контакт са женама које пуше, али се од Илеаниних пољубаца опијам за трен ока; њену плувачка с укусом дувана дивно је окусити и прогутати. (После две седмице изненађује ме тиме што јој пушење више није потребно; и оставља цигарете преко ноћи.)

Растајемо се испред станице РЕРа: – À demain! („До виђења, сутра!”)

Сутрадан сам скуван, на меко као шкембићи. Тело ми се жари од љубави – и од влаге океанског порекла. У току дана се туширам и по три–четири пута испод тушем франкофонског студентског дома, који је склон да пусти воду на моје клонуло прашњаво тело само онда – талијански увоз, изврсно дело талијанске индустрије тушева – ако непрединдо притискам дугме с натписом

PRESTO. Како ову реч познајем у првом реду као музички стручни израз, није чудо што ме је надахнула: проваљује из мене купатилска музикалност и у ритму притискања дугмета бучно испуњавам веома акустично купатило мађарским народним песмама, смртно страшећи далекоисточне студенте у суседним кабинама.

Састајемо се касно поподне; идемо у венсанску шуму. На Илеани је мајица слезове боје, припијена и с уским бретелама. Готово је неподношљиво дивна, зраче јој груди, врат, рамена, леђа, руке, све, попут крунског накита који је доступан оку само у ретким празничним приликама. Из нас обоје навиру речи као да су од синоћ протекле године. Свака њена реч ме милује. Седамо на све слободне клупе које нам се нађу на путу, за тренутак–два немо зуримо једно у друго, потом одједном скочимо и шалабазамо држећи се за руке, или као претходно вече, грозничаво јурцамо.

Леђима се наслоним на огромно дебло, привучем себи Илеану, и прионом на њене усне. Готово трепетом само, као птица крилом, кроз панталоне ми дотакне алатку. Рајфершлус мога шлица толико је предусретљив (па наравно: одређене панталоне сам управо зато и обукао) да се сам отвара. (На љубавне састанке долазити са шлицем који се лако отвара: добро је схваћен сопствени интерес, али и ствар тактичности и елегантије, као што ниједна пажљива жена неће узети за ту прилику – ако га уопште носи – такав брусхалтер који има ђаволски катанац за чије би разарање био потребан француски кључ или пајсер.) Илеанина рука је склизла испод мојих гаћица и нежно истражујући опипала мој алат. С таквом побожношћу га узима међу прсте као да се моли.

Падамо на траву и – препуни зачућености која нам стеже грло, подрхшавања због онога другог – скидамо једно друго, тешко дахћући, односно вриштећи од додира прстију другог. Ето, дао ми је велики Господ Бог да окусим Иточну Краљицу; да могу нешто да учиним за

ове миле мале дојке; да могу да другујем с милостивим отворима овог руменог тела. Дао ми је Бог да утонем у вреле дубине Илеане; да заједно с њом полетим међу галаксије милости. У Илеанином загрљају ослобађам се свога ја, постајем султан бивства, препорођено, двополно божанско дете, једносуштаство с Богом. (Само да ми стражњицу не жуљи курвинска шишарка.)

Захвалност и благослов нека припада нацији чије жене с безграничном и страсном приврженошћу умеју да воле мушкарце! У Илеанином загрљају разрешавају се у мени апорије источно-европске историје. Тражим и добијам опроштај – уназад и за будућа времена све до краја света – за све увреде, незнања, зла, недела, неправде и узурпације које су починиле наше сорте које су судбински постављене једне поред друге, једне у другу, одређене за међусобно лечење; одобравам све оно што је било и што ће бити међу нама. Ако је остало у мени још националистичке страсне експлозивне смеше, сада ће прснути попут шкартираног балона или кутона.

Могла би ми пасти на памет силесија несрећних Мађарица које су светске првакиње у безобзирном убијању мушкараца – мужева – што изводе с подробношћу болесног анатома. Ако ми случајно падну на памет, и њима ћу опростити – не јако, тек толико; али ми случајно не падају на памет. Ако би се могло опростити што сам рођен као Мађар, у свом оргастичном милосрћу чак ћу и то опростити.

До сада сам био варварин: цивилизује ме љубав Илеане. Потомка сулудих Скита, разбојничких господара тврђава, дембелана центрија, тврдоглавих куруца, ветропира лабанаца, препредених папежника и загрижених калвиниста ова Румунка претвара у срећног номада житеља космоса који би целокупно своје генетско наслеђе дао не за чинију леће: и цаба би дао било коме – али неће га ни последњи цукац. Увек сам жудео за милосрдним рангом почасног луталице Јеврејина – врхунац моје жеље се, ето, остварио.

У почетку Илеана и ја једно другом поклањамо свој сопствени индивидуални Париз, а потом остварујемо за себе заједнички Париз нас двоје.

Са столице у Луксембуршком парку устаје већ старији мушкарац, бујне и разбарушене косе, и креће према Одеону. По глави му се мотају мађарске речи: „Моја је жеља: нека пропадне овај свет, и сви земни народи све до последњег.” Илеана зна да је овај мушкарац син румунског православног свештеника, али већ деценијама живи у Паризу, и пише на француском; а ја знам да цитиране речи потичу из песме записане у једну спомен-књигу из 19. века. Илеана и ја не говоримо, само седимо у Луксембуршком парку, држимо се за руке и гледамо за човеком који се удаљава, чија леђа зраче надчовечанском добротом и разумевањем. Не допире нам до свести да у нама имају рандеву Сиоран и Михаљ Верешмарти, мада је можда свако јурцање, растављање и преплитање само због тога: нашој необузданој игри је, можда, то *послање*.

Илеана је прispела у Париз раније од мене, боље га познаје – бар надземни део града, јер сам ја вичнији подземном Паризу, непревазиђен сам у томе, као једна свезнајућа кртица. После боравка од неколико месеца упозно сам утробу града уздуж и попреко; претурање по његовим цревима причињавало ми је еротско задовољство. Нема те метро станице у Паризу где се ја нисам искрцао, измилео на сунце да разгледам, потом брзо под земљу како бих отишао неколико станица даље, да испитам све могућности преседања (императив номада житеља космоса: ПРЕСЕДАЈ!), на мајмунски начин уживам у покретним степеницама, да се помешам у вреву апокалиптичког смећа Париза, и да се препустим току, застанем да слушам шкрипу музичара који најављују почетак смака света, да бацам нешто ситниша просјацима-богаташима. Мој омиљени просјак ради на метро станици код Орлеанских врата, изузев викендом и празницима; у полу-чучећем, полу-кличећем положа-

ју обавља своју службу, увек на истом месту. Просио је с аристократском безбрижношћу и елеганцијом просвећених, *из стирука*; такорећи држао је аудијенцију. Није захваљивао, али није зрачио ни осећањем супериорности. Бљеском очију је означавао да ме препознаје и да ме сматра човеком. Осећао сам према њему братску симпатију. Мало помало – *sou par sou* – међу нама се развила нека врста пријатељства – на божанским врхунцима безрекости. Бљесак очију је потом пратио кратко климање главом, моје прилоге пак и даље је трпао у џеп капута уз израз лица сфинге. Он је био мој учитељ; ако егзистенцију источно–Европејца подносим с достојанством и нонцхаланц, ако из све снаге не врштим и дању и ноћу док не пресвиснем: њему треба да захвалим.

С поштовањем поручујем на други свет барону Хаусману да смо љубављу испунили свих дванаест радијалних праваца који се зракасто разилазе од Тријумфалне капије, и целим Паризом смо се терали уздуж и попреко. Волели смо се испод мостова, у капијама, на степеништима, по лифтовима, у павиљонима паркова, на излетничким лађама; у женском вецеу гробља Пјер Лашез (и за то време смо с пијететом мислили и на вас, драги бароне, јер почивате на овоме гробљу, у близини књижевнице Колат, композитора Росинија и песника Мисеа, на које бисмо такође мислили с пијететом да претерани несташлуци дотле нису испразнили наше мозгове); у Лувру у једној гардероби за особље, у једној сали за пројекције на неком од спратова Ајфелове куле, где смо нас двоје само били публика заинтересована за филм о њеној историји; у једној од подземних капела храма Сакр Кер; у Граду мртвих, међу милионима лобања и костију; у сепареима кафана и ресторана; у последњем реду једне од сала на Колеж д Франсу, на предавању јеванђелисте деконструкције; на последњој ноћној линији метроа 4, одсек између булевара Сен Мишел и Орлеанских врата, и, наравно, у постељи и на поду и на кухињским плочицама и на трави и на клупама по пар-

ковима и у кади и под тушем (PRESTO!); у Лоари и у Атланском океану. Вртели смо се у рајском уживању већ ако смо само посматрали своје расцвале органе љубави, у безвременој обезнањености која је трајала пет, десет, двадесет минута.

Овај екстатични и необуздани љубавни дует потрајао је пола године. Не више само зато што је Илеана морала да се врати онамо иза Карпата; она одлази, ја остајем, пригласно се надајући да ћу моћи да савијем гнездо између светски великих груди Мајке Градова – тако смо обоје прогнани из раја.

На последњем састанку руменећи се признам да сам Мађар – односно да сам рођен као Мађар... а испоставиће се већ ко ћу и шта бити када будем умирао. – Знаш да си Мађар – каже Илеана. – Comment? („Откуд?“) – питам. Кикоће се: – Твој акценат... Смрад ногу... И колико упадљиво избегавао да се поведе реч о Мађарској...

Опа! Моја размажена илузија да сам своју националну карму готово већ успео да превазиђем, и да ми је из душе ишчилела наслеђена грба, добија малу напрслину. Смејем се заједно с Илеаном. Омиришем и изљубим њене мале табане који миришу на љубав, потом узимам у уста и лижем–грицкам понаособ сваки њен ножни прстић. „Волео бих те и да су ти табани рутави” – пада ми на ум. Ужасно се стидим ове претпоставке и свих њених конотација. Ћутим, мучећи се својом беспомоћношћу и ропством: све је узалуд, у мене је кодирана ружна господска охолост и још мноштво мутних општих места. Али за овај наизглед непревазилазиви етноцентризам истовремено ипак могу да се ухватим као пијанац за бодљикаву жицу. Ослонац ми је потребан како не бих пропао због одвајања од Илеане, у ужасној сегментованости света, у лаганом и незауоставивом претварању мога живота у срчу.

На опроштају она дели са мном своју тајну да јој је баба по оцу румунска Циганка, зове се Кања, и живи на

Великом Алфелду у Мађарској, негде у „Киш–Куманији”. Ô, mon Dieu! (О, Боже мој!) Делековида траварка која ме је преповила својим мелемима и вратила у живот! Буди поздрављена, мајчице Сабрина, милости пуна, Господ с тобом, благословена међу женама... Илеана је значи унука Сабрине Кање. Je te remercie, Seigneur, de tes actes de clémence amusants. (Хвала ти, Господе, за твоја весела добротинства!)

Прљави, равнодушни пакао Париза – рајски врт наше љубави – изрига ме из себе. Моја крпељ–домовина прикључује и мене поново уза се, онолико већ колико ме поседује. Дангубим у западном Сибиру, међу варварима људождерима, мада ме је Илеана посветила у номада универзума. Више немам илузија о томе да могу да одбацам или превазиђем своју кармичку грбу. Теглим је, шта друго могу. Ни Бог ми је неће скинути. Навикао сам на њу, чак сам је и заволео. И – као што свети Павле у апокрифној посланици раскида с Власима (Вл. 3,14) каже уз еуфемизам шибања по себи карактеристичан за њега – „ако се, не дај Боже, машин себе” у својој гуменој ћелији, и својом руком докрајчим своје жудње, исписујући својом светски великом вулканском писаљком нове белешке у гостинску књигу вековечности, увек ми је на памети душа мога тела – Илеана. Тада се увек осећам и од Далија сјајнији и глупљи присталица лутајућих кавалера Великих Мастурбатора реда Дон Кихота де ла Манче.

Илеана, c'est moi. Je t'aime, ma misère, mon miroir. Qui, je suis fou, car je suis Hongrois. (Илеана, то сам ја. Волим те, јаднице моја, огледало моје. Јесте, луд сам, јер сам Мађар.)

Пролазе године: унука мајчице Сабрине живи у Букурешту, уређује и издаје феминистички лист *Drept*, који излази у малом тиражу, али како би преживела, под псеудонимом преводи порнографске романе. Није се удала, и нема деце. У новије доба је с Грком, наркодилером, око кога се злокобно стеже омча Интерпола,

Меналај је због тога принуђен да мења станове и да живи као преплашена кртица која не сме да рије кртичњаке како је не би нађушили пси...

Превео с мађарског
Сава Бабић

Густав Мурин

НАЈБОЉЕ ГРУДИ ЗАПАДА

Међународни програм за унапређење писања одржан у Ајови, показао нам је многе неочекиване стране, као што је проналажење огласа у факултетским новинама који нас је позивао у „Ноћни плесни клуб”, где ће се осим уобичајених стриптизета појавити и нова звезда названа Слатка Јабука, која ће показати шоу назван „Најбоље груди запада”. Па, као што сматрамо да нам је задато да макар једном у животу видимо пирамиде, или се сусретнемо са папом, тако су се и „Најбоље груди запада” у том тренутку учиниле исто тако важним. Тако сам и отишао на представу са својим колегама.

Главна сала плесног клуба била је уређена тако да нико не може пропустити игру стриптизети – тај *raison d'être* тог места. У средишту се налазила сцена са сребрном дршком око које су играле стриптизете.

Слатка Јабука, звезда вечери, није била висока, али била је савршено грађена. А пошто је била звезда, имала је на себи најсјајнији костим. Исто тако, њена игра била је кратка и рутинирана, око бине која је била окружена муштеријама. Супротно другим девојкама, она је чинила нешто необично. Уместо да доларе узима и задева их испод својих танги, имала је обичај да новчаницу стави муштерији на нос и покупи је тако што би њу и читаво срећно лице посетиоца обујмила својим грудима. Ефектно, елегантно и брзо.

Морам признати да нисам одолео искушењу да осетим најбоље груди запада, па сам на свој прђасти нос закачио једну новчаницу. Било је то искуство за читав живот – као кад вас мајка читавог обујми, осетио сам нешто велико, мекано и веома миришљаво што је промакло крај мојих очију. Ускоро сам постао сиромашни-

ји за једну новчаницу, али богатији за једно искуство.

После забаве Слатка је продавала своје фотографије. Нисам био посебно заинтересован за то, али сам желео да сазнам нешто више о њој. Писац мора да испитује.

Представио сам се Слаткој и она је била врло пријатељски настројена. Дуго је посматрала моју визит-карту, и на крају узвикнула: „Словачка, па ми смо скоро земљаци. Моје име је Халина и ја сам заправо из Украјине.”

И то је била истина, драги пријатељи: најбоље груди запада биле су заправо са истока.

(Перевод са словачког Александар Гаталица)

Зоран Ковачевски

ИМЕР

У последњој години живота Имер беше опседнут питањем да ли га Американци воле. Американци су снимали каубојске филмове, у њиховој земљи одржавале су се Олимпијске игре, тамо су се производиле најбоље фармерице и њихова војска је била најјача на свету. Да има такве пријатеље, који ће га волети и друговати с њим, за Имера је било од судбинске важности.

Американци су долазили у белим џиповима, а он, стојећи на тротоару, пријатељски их поздрављаше. – Када би над нашим градом забрујали њихови бомбардери, не би било срећнијег човека од мене! – говораше Имер градским носачима поседалим на огради, којом беше опасан градски јавор. Дрво над њима безвољно њихаше гране убијене од летње спарине и прашине измешане са бензиским испарењима палим на његове широке листове, имуно на све њихове наде и сва чудеса, која су вековима у летњим предвечерјима препричавали људи, када би, уморни од дневних послова, поседали под његов хлад.

Јавор је био старији од свега. Од свих људи који су шетали стазом која га окруживаше са све четири стране, од свих грађевина, камења и обличја који се на обали уздизаху над њим. Он је био стражар и хроничар, од Бога постављен на улазу у град, покрај кога су, на вјек и вјеков, пролазили сви путеви и путници, које је судбина довела до места живљења.

Имер сада воли Американце. За њих су свакодневно резервисане главне вести на телевизији, њихови филмови се приказују по градским биоскопима, њихове делегације се са највишим почастима дочекују у главном

граду његове отаџбине. Црвен тепих прострт на асфалту, постројена председничка гарда са пушкама на рамену и комитским капама на глави, на јарболима развијорене заставе двеју држава... Застава велесиле, која се лелујала на топлом ветру, испуњаваше га милином.

– Гледајте – рече Имер двојници носача који су докрајчили дан седећи на огради под хиљадугодишњим јавором. – На истом овом месту седели су наши очеви и дедови, али нису имали ту срећу да њихове стопе буду измешане са траговима чизама америчких војника. Мој деда је волео „турско”, држао ме је у крилу баш на овом месту и причао о султану Абдулу Хамиду и бегу Целадину.

Један од носача, висок, у тамном комбинизону и белој кошуљи закопчаној до грла, са ногама испруженим до дрвених колиџа испред себе, упро је празан поглед на супротну страну трга, у велику робну кућу са празним стакленим изложима и катанцем на четворокрилним улазним вратима.

– Шта ће ти Американци – каже он доконом саговорнику – када они ништа не купују? Они су добри за кавез а не за нас носаче.

Имер се ражалости. Имер је волео да његове љубави буду општепризнате и једнодушно прихваћене од свих. Када је био млађи и заљубљивао се у белосветске певачице које су певале на тераси „Оријента” бивао је несрећан када би неко из његовог друштва рекао да му се не допада његова изабраница. Имер би спустио главу на бели столњак и ридао. Сузе су му капале између прстију и сливале се на платно. – Зар је могуће – рекао би он када би се исплакао – да је твоје срце глуво за њену песму?

Сада је његово остарело срце волело Американце. Они су још увек ретко долазили у његов град, а још ређе свраћали у ресторан „Оријент” да наруче ђевапе и ломе чаше, понесени песмама сезонских певачица. Они су цивилизовани, у оним жућкастим униформама, избријани и чисти, и воле другачије забаве од оних које

им нуди оријентални ресторан крај јавора. Прича се да они одлазе у неке тамо барове на језерској обали, у којима се, уз другачију музику, скидају нимфе када излазе из воде. Он није имао ауто, нити пара да оде до тих места на далекој обали, а у тим баровима, такве као њега, одрпане и прљаве не би ни пустили. Раније, када је био млађи, возио је бицикл, но сада је и њега баталио. Најудаљеније место до кога се, по летњој спарини, деру његове босе ноге је Радичев хотел и пристаниште са празним бродовима.

– За Циганина – каже му Рамче – нема другог свратишта и састајалишта осим куће, пијаце и јавора.

У Имеру се поново пробуди стари инат. Тога дана ништа није попио сем воде са јавних чесама, црева су му крчала од бурека са сиром, поједеним код Пискалију и глад га је чинила ваздушастим, преданом сновима, спремним да се бори и погине у доказивању њихове оправданости. Сада се осетио повређеним последњим закључком свога саговорника, заболе га огорченост и глупост другара који је покушао да њихов животни простор сведе на петсто метара, растојање од Воске до јавора. Воска је махала у којој су живели Цигани, у малим приземним кућицама од блата, са обе стране пута за Стругу, на чијим су гранитним коцкама, покривеним педљем прашине, босонога дечурлија голих стопала, по цео дан правила чиније од блата и њима гађала коцке, како би добила звук експлозије.

Он је био грађанин света, а не Охрида или било ког другог места на Земљи. За његове мисли и надања били су резервисани највећи градови, најпознатија летовалишта, најпрометнији путеви и најчувеније лепотице, и он је био спреман да погине у борби против узурпатора који би хтео да му одузме право на свет. То право су имали и његов отац и деда, цео цигански народ, без обзира да ли су радили и живели у Воски или Топани, потврђено царским печатима и тапијама најјачих владара света. И ко је тај разбојник и моћник који се

усуђује да му га одузме? Могућност да се одвеже уже којим је био везан његов чамац и да се препусти речној матици, која ће га одвући у непознато.

– Ти си нико и ништа! – виче он Рамчету са презиром, а овај се стресе од његовог гласа и брзим покретима подиже ноге са колица и исправи их.– Гњида! Гњида! – и где се још чуло да једна гњида као што си ти може да мени, Имеру, ускрати љубав за даљином? Досад се ниједан Циганин није одрекао света, иако није отишао даље од јавора и пијаце, везан за дрвена колица као за лелејку. Разумеш ли ти, говедо, да ја не дам сан о свету ни за хиљаду таквих колица, чак ни за циновски камион Дајмлер-Бенц! Да ли си ти, гњидо, видео камион Дајмлер-Бенц, који кућу може да понесе, а не врећу брашна, колико ти гураш на твојим носилима? Епа, ни за такав камион, неко да ми каже: Имере, узми га али да се одрекнеш света, ја нећу да прихватим. Ја сам Имер, а не гњида!

Ноћ само што није пала и јавно осветљење поче да се пали. Бели војни циц, са страним таблицама, стаде испред јавора и двојица војника сиђоше на трг. Са капама на главама и кратко подшишане косе, погледа оштрих као каме, на тренутак погледаше у носаче који се расправљаху под дрветом, и кренуше ка ресторану. Њихве чизме остављаху геометријске трагове у прашини.

Имер, као омађијан, устаде с камена. У трену заборави на свађу са Рамчетом и на дрвена колица постављена на два точка од бицикла, и босоног поче да газитачно по траговима које су оставили војници. – Гледај Имере – рече гласно – три моје ноге као једно њихово стопало, и како да они не буду најјачи на свету?!

Војници уђоше у башту „Оријента” и наручише пиво. Музиканти још нису били стигли, на подијуму су стајали само контрабас у кожној футроли и бубањ са жутиим чинелама. Пре него да пређе трг, Имер инстинктивно погледа лево и десно, можда би неко желео да спречи његов улазак, несвесно обриса руке о дроњаве

панталоне и стаде на хладне, глатке плочице којима беше поплочана тераса. Унутра су столови били прекривени црвеним кадифним чаршафима, а на сваком столу горела је свећа. – Куку мајко – помисли помало уплашен Имер – као да улазим у цркву, у којој, не дај Боже, опевају покојника, а не у кафану.

Понекад, када је био гладан, носио би на хришћанским погребима велики дрвени крст и више пута из дворишта вирио у унутрашњост хришћанских храмова.

Сада зађе дубоко у ресторан и застаде пред војницима. Крчала су му црева, што су могли да чују малобројни гости, који су са интересовањем загледали у његову подерану појаву. Један од њих гурну руку у џеп и извади велики метални новчић. – Најн – рече Имер, присећајући се детињства и последњег рата. – Више бих волео ваше пријатељство.

Они нису разумели његов језик, али нешто што избјаше из његових очију, топло и пуно милостивости, спречи их да га отерају. Један од њих, обузет игром да разбије досаду, на коју су били осуђени војници који не ратују и потребом да упознају свет у који их је нанела служба, додаде му столицу и Имер седе, гледајући га са захвалношћу. Војничково лице беше обично, са обичним носем, плавим обрвама и кратко подшишаном косом, само у очима поиграваше осмех који му је нудио пријатељство и Имер се чврство ухвати за то. – Рамче је обична гњида – рече Имер. Он каже да су Американци обично месо, као и било које месо, које на врућини трули.

Војници нису разумевали ништа од његове приче, иако је он руком показивао према отвореним улазним вратима, ка јавору, под којим су се, у полумраку, назирале силуете двојице носача. Конобар донесе нову боцу пива и спусти је пред Имера. Поред боце стави празну чашу, коју Имер непријатељски погледа. Он је волео да пије из боце, узео је у руку, хладну и ознојену, тек извађену из утробе фрижидера, на тренутак се, са укоченом радозналошћу, загледа у њу, па гурну кажипрст у грлић и

навали. Док је пио, са захвалношћу је гледао двојицу војника, широм отворених очију у којима се рефлектовала светлост одбијајући се од стаклене амбалаже.

Са пивом, које му загрвори у стомаку, ниво љубави у њему достиже највишу тачку. – Сви су гњиде, само је Имер човек! – викну он ударајући се песницама у груди. – Имер вас воли више од свих. Имер ће и живот да да само да заслужи вашу љубав.

Војници нису разумевали ништа од онога што је носач говорио, али им је била смешна његова појава и понашање, нарочито им се допало док се, као петар бусао у груди, са погледом пуним оданости и топлине. Наручише му још једно пиво, поручише и за себе, јер им се допао начин на који је он пио пиво и, имитирајући га, покушавали су да улове укус који се добија таквим начином испијања. Имер узе боцу, гурну дуги, поцрнели кажипрст у грлић, затим подиже главу и стави је у уста, а ови, гледајући у њега, радили су исто. Њих тројица, поседала за столом са црвеним столњаком и упаљеном воштаном свећом, на средини велике терасе ресторана „Оријент”, пружали су интересантну слику: двојица униформисаних војника, глатко избријаних лица и кратко подшишане косе, и тамнопути носач, у подераној одећи, бос и гологлав, са главама подигнутим ка кадифастом небу са којег висеше жута лопта Месеца, са пивским боцама у устима, личили су на бебе које пију млеко, спремљено у мајчиној кухињи.

Тада, у тим тренуцима док су седели у „Оријенту” и пили пиво на „амалски” начин, по први пут осетише душу земље где су дошли у некакву мисију. О томе ће причати када се буду вратили у своју земљу и суграђанима ће покушати да лансирају начин испијања пива научен у Македонији. Али, у њиховој прекоокеанској земљи пиво није имало онај укус који су осетили док су га пили у Охриду. У Америци пиво увек задржава познати амерички укус без обзира на начин испијања и пред разочараним сународницама су морали да закљу-

че: „Без Имерове љубави пиво не може да има укус божанског напитка”.

Требало им је много времена да објасне ко је Имер и да опишу прашњави, прекоокеански град са великим дрветом, на чијим се гранама нахватала паучина кроз коју се преламао последњи сунчев зрак, и кафану из које су се могли видети носачи који окончавају још један траљав дан својих лоших живота, да објасне америчким саговорницима, који нису макли од кућног прага и градског трга на коме се уздиже једна банка, један хотел и једна робна кућа, како да осете олимпијски укус пива испијеног на начин једног охридског носача. Притом нису ни били свесни да су заједно са пивом, у том чудесном часу, испијали и Имерову љубав према Американцима, од које је и напитање добијао чежњиви и заборављени укус, који су људи одбацили, обузети могућностима које им је пружила техника: да путују а да не осете умор од прећених километара, ни топли уздах људи у чијој би близини, на трен, успутно застали.

Из једног бара у Алабама послаше за Охрид разгледницу са панорамом њиховог града, испуњену потписима посетилаца који су осетили арому охридског пива, но када она стиже до ресторана „Оријент”, у коме више није било музике уживо, Имер више не беше међу живима. Само шеф сале и двојица старих конобара сетише се сићушне и босоноге прилике, у подераниј одећи, која је у летњим данима газила по прабини око јавора, одмеравајући стопе пролазника. И његове безмерне љубави према свему што је човечно и према свим људима који настањују огроман свет, кога је он доживљавао као сопствену отаџбину.

Са македонског превео: Радослав Вучковић

Слободан Стојадиновић

НОВО ДОБА

Више од две године, једном недељно, радио сам за П. Р. Додолицу. Тек почео сам да радим за њега леп посао, за добар хонорар и под условима у сваком смислу пожељним. Обично би у четвртак или у петак негде иза осам увече упадао бучно са свитом код „Коларца”. Келнери би га опколили слушајући пажљиво његове наруџбине. Час је био директор тамо, час онамо. Члан председништва тог и тог, председник комисије оне, ове или оне тамо. Држао је предавања на факултетима и специјалним школама а говори на пленунима вишег и нижег ранга. Нема новина и часописа из тих времена у којима он није нешто објашњавао, разјашњавао, осуђивао, препоручивао, предлагао... Било је дана када и сам није знао шта је и ко је све нити где су му главни а где споредни кабинети али било је довољно да отвори „Политику” или „Новости” и да одмах сазна коју најважнију дужност врши тог дана и шта о чему мисли. Ако пак није желео да чита новине довољно је било да уђе у било коју кафану у центру Београда и одмах би на лицу места видео, осетио и сазнао колика му је моћ, колико већа или мања данас у односу на јуче. У сваком друштву био је више него пожељан али не само због тога што је имао друштвену и финансијску моћ него и зато што је био симпатичан, духовит и толерантан. Дневну политику игнорисао је у кафани и могао је смејући се да отрпи све увреде на свој рачун и на рачун власти Савеза кривих ако су духовито речене.

П. Р. Додолица, доктор филозофије, новинар, професор, преводац, песник и политичар женио се до педесетих година седам пута. За седам година женидби

добио је седам станова. Колико има деце још се научници споре, говорио је песник Бранислав Петровић и у његовом присуству.

Једне вечери у Клубу књижевника П. Р. Додолица, после петог или шестог вињака, затражи да за њега напишем један сонет док не стигне вечера. Без оклевања прихватих понуду и с лакоћом пролетех кроз катрене и терцине благо љуљајући врата комунистичког раја. Песма се Додолици допаде и поклони ми једну од својих брошура. Стрпах је у унутрашњи џеп и наставих да пијем до самозаборава. Сутрадан када књижицу извадих из јакне схватих да сам добио највећи хонорар у животу. Скоро сваке недеље писао сам по један сонет за Додолицу у његовом присуству и био плаћен колико песници добијаху тада у „Нолиту” или „Просвети” за књигу. Нисам писао удворичке стихове. Критиковао сам мртва мора наизглед живих душа, проковао побуне по свим основама и најављивао нова, најцрња и последња доба. Алкохолна аура обавијала је сонете а иронија чинила је своје да оно што поентирам не сличи животним начелима и на узди хумора патетика је добијала призвучке мудрости...

Пишући уз пун астал за Додолицу био сам испуњен што су ми се песме које сам писао за њега допадале више него оне које сам раније писао. Нисам помишљао да имам икаква права на песме које сам писао за Додолицу и сматрао сам да те песме нису моје него његове у сваком погледу.

По некој мојој рачуници написао сам за Додолицу преко сто сонета.

После распада СФРЈ П. Р. Додолица промени неколико странака и убрзо сасвим престаде да се бави политиком. Из новина су повремено стизале вести да спрема књиге песама, романа, драме, мемоаре.

1993. године у највећој инфлацији П. Р. Додолица доби награду „Деспотова виљушка” за књигу „Полициски чај”.

Шта ли је то написао? питао сам се зурећи у новине.

Недуго иза тога огласи се звоно. Отворих врата и поштар ми предаде пакет. Поред књиге „Полицијски чај” у посебној коверти су режали и цвркутали папирџи на којима сам осамдесетих година прошлог века за Додолицу писао песме по кафанама. Додолица је у своју књигу уврстио 65 сонета а четрдесет и два ми вратио без икаквог објашњења осим ако разјасњење није посвета на књизи која гласи: „Сваком своје”.

На промоцији „Полицијског чаја” у кући Ђуре Јакшића Додолицу обли црвенило када ме спази у дну сале. Махнух му смејуљећи се и у току вечери сумануто аплаудирах када ми се који сонет дападао изазивајући негодовање околине.

Помишљах да загорчам расположење лауреату али слушајући високе оцене поезије од критичара које цених одустадох. Можда скандала не беше те вечери и зато што смо само нас двојица знали чије су песме у његовој књизи а може бити и зато што сам још увек осећао захвалност за дугогодишњи лагодни живот кога не би било без П. Р. Додолице.

После књижевне вечери Додолица позва на вечеру код „Три шешира” и мене и написмо се неравноправно, нескладно, незаборавно и намерно. У једном тренутку Додолица лукаво смешећи се запита ме: – Хоћеш ли један сонет поново да напишеш за мене? Понављање старе понуде нисам очекивао никакво али му одговорих, хоћу. Припит некако написах сонет али не имадо воље ни сам да га прочитам а камоли да га читам наглас. Стари уговор очигледно није важио и ја не понудих тај сонет Додолици нити се он усуди да га тражи, а да га је затражио вероватно бих му га дао.

Следеће године П. Р. Додолица објави роман, књигу прича, доби на конкурс Народног позоришта награду за драму и под необјашњивим околностима настрада у саобраћајној несрећи на Ибарској магистрали код Степојевца.

Сахрана беше по кишовитом времену на Новом гробљу. Како му нађоше место поред Драинчевог гроба и данас се чудим. Говорници из свих фела над гробом замуцкују. Глумци по обичају ачећи се рецитују сонете. Седам бивших жена под црним веловима. Чета сирочића од десет до тридесет година добро постројена рида испред крста. Владике и попови гледају у небо тражећи знамење тога дана. Официри и полицајци, књижевници и политичари гледају испред себе тражећи огледала судбине. Више од хиљаду људи на сахрани. Да ли је П. Р. Додолица заслужио већу пажњу на својој сахрани од оне која му је показана или мању ко то може знати? А у кафани „Косовски божури” ко зна колико академика и кандидата за академију проли сузу уз ракију, пиво, вино и друге папазјаније. Пиво направи гужву пред клозетом. Ракија подиже ниво расправи о покојнику. Вино захтеваше песму и искука је. На шта је све утицала папазјанија још седам бивших жена П. Р. Додолице; пишу протесна писма и онима горе и овима доле а ми који смо нигде и даље од те адресе прикрадамо се достојанственој сумњи да су писма благим протестом пуњена стигла тамо где нису упућена и где су им се резервни примаоци обрадовали.

Шта је све писало по новинама сачувај Боже и боље и горе рабе од П. Р. Додолице. Начитасмо се дитирамба некролога. Наслушасмо се вицелегија. А родни град два месеца по смрти великана устоличи награду за поезију „П. Р. Додолица”.

У јесен 1994. године пошто сам са свих страна, из свих углова и унакрст исчитао сонете које ми је вратио П. Р. Додолица и учинио ту и тамо неопходне поправке и исправке а неким сонетима дао и нове називе поређао сам их по датумима настојања и стегао у књигу. После нешто више од месец дана уредник младе издавачке куће „Тројански коњ” обавести ме да је књига одштампана. Делио сам књигу пријатељима, познаницима и рођацима да је се што пре отарасим јер сам почесто

уверен да је нисам смео објавити без извесних објашњења о њеном настајању. Једном продато, мислио сам, није право поново продавати. Да сам књигу посветио П. Р. Додолици било би ми лакше али се тога нисам сетио када је требало и због тога избегавао сам да промовишем књигу по разним паланкама и по Београду иако су са многих страна то тражили.

Трећег децембра 1994 године у осам ујутру буди ме телефон. Буди ме и пробуди али ја не дижем руку ка њему иако ми је на дохват руке него бројим колико ће пута зазвонити и одмах заспим поново. Није ми тог јутра ни до каквих разговора јер сам легао тек пре неколико сати пун вина и препун обећања разних димензија, али када телефон зазвони и пошто га треснух о подјавих се. Зове директор Дома културе из Пампуроваца. Лично магистар физичког васпитања и бивши боксер Радничког из Ниша Харалампије Хаџи Шмрковић званни Спиноза. Имаш ли ти још неко име, упитих и у исти трен претрнух и дођох к себи. Имам још много имена и надимака и сва она су председник жирија на награду „П. Р. Додолица”. Честитају ми награду. Траже пристанак да неизоставно дођем 15. децембра на рођендан П. Р. Додолице у Пампуровац. Награда је знатна, поручују. Част је изузетна, опомињу. Први добитник награде је први, подсећају. Име и дело П. Р. Додолице, обавезује и везује.

Из Београда преко Ниша стигао сам у Сврљиг око два поподне. На аутобуској станици стоје две огромне саонице у које су упрегнути коњи. Добро дошли у завичај П. Р. Додолице, викну омањи човек у ватрогасној униформи из даљине чим сиђох из аутобуса и ставих шешир црни на главу. Иза њега девојчица у народној ношњи носила је на послужавнику со и хлеб а поред ње ишао је младић и клатио на послужавнику десетак чаша пуних куване ракије. Не стигох ни да се зачудим, згрозим, наљутим или обрадујем а већ почеше да ме љубе у лице а понеки и у руку. Добро дошао, рече човек висок

преко два метра и тежак скоро стопедесет кила. Ја сам директор Дома културе у Пампуровцу, тај и тај, онај и овај, а када се већ гледамо у очи доста је за сада набрајања, има времена за то на претек, јер време је да попијемо по коју па да кренемо за Пампуровац. Чинимо што можемо и морамо, рече а на уво ми шапну, боље вас не би дочекао ни господин Додолица.

Нисам имао куд. Попио сам једну и још једну. Куцнуо се са директором и ватрогасцем. Наздравио и вратио здравице и кочијашима и осталима. По снегу за мање од два сата стигли смо у Пампуровац.

Испред Дома културе у Пампуровцу назирао се споменик а око њега титрале су силуте неколико стотина људи. Прићох ближе споменику и када сватих да је направљен од снега примих то сасвим нормално и не дозвољавајући осећањима, правди и неправди, истини и поезији да заиграју своја кола. Бејех обрадован што биста П. Р. Додолице представљаше Додолицу баш из оних слатких година када за њега писах сонете.

Пили смо и држали здравице у част поезије П. Р. Додолице подуже и скоро у сну чуо сам председника жирија како уз гусле пева: „... С. С. је следећи највеће домете у сонетној форми П. Р. Додолице остварио поред својих и снове несрећно настрадалог мислиоца и песника Додолице. Сонети С. С. у овом тренутку српске поезије најбоље и најдубље кореспондирају са поезијом П. Р. Додолице и зато су с правом награђени.”

Где сам ово и шта овај човек говори? упитах истовремено два брадата човека који су ме придржавала да не паднем у снег. Чинило ми се да их много познајем али нисам никако могао да се сетим ко су и упитах прилично охоло: – А ко сте ви ?

Дебљи и виши одговори: – Ми смо чланови жирија. Да ми нисмо у жирију ко би теби дао икакву награду?

Долазио сам себи а онај други члан жирија додаде:

– Имаш реч команданта сонетне чете.

Мењајући свет у коме нисам за онај у коме јесам

схватих да ме не придржавају да не паднем у снег већ да не побегнем ко зна где са уручења награде.

Примио сам награду и статуету са ликом песника чије име награда носи и захваљујући се на награди затражио сам од свих присутних да се убудуће награда имена П. Р. Додолице додељује и за поезију, прозу и драму.

Предлог је прихваћен, пијанка настављена.

Волео бих да знам да ли су први добитници награда за причу, роман и драму имена „П. Р. Додолица” били писци прича, романа и драма који су писали приче, романе и драме за Додолицу и нарочито ме занима под којим су их условима писали, али и авај те тајне остаће заувек тајне не нађе ли неко снаге од њих, ако не сви да се као ја овог пута самом себи наруга.

Недавно, после много година, ако се после много година може звати период од дванаест година био сам поново у Пампуровцу на фестивалу поезије, приче и романа „П. Р. Додолица” који се одржава по тринаести пут. Не иде се више санкама од Сврљига до Пампуровца и када год неко прича о томе неком другом овај врти главом у правцу који не зна нико. Пут до Додоличиног фестивала много је лакши а истина о њему све тежа.

На Додоличином споменику пише: *П. Р. Додолица, философ и песник* а испод година рођења и смрти. А на левој бочној страни споменика уклесано је: „5 и 6 октобра 2000 године одржано је Прво вицевање Србије пред овим спомеником”.

Шта ово значи? питам председника жирија награде „П. Р. Додолица” који ми је доделио награду пре дванаест година а који је и сада председник жирија за доделу исте награде.

Ново доба, ново доба..., говорио је а како сам ја само дизао и спуштао рамена понављао ми је: Ново доба, ново доба и на енглеском а чини ми се и на кинеском језику и...

821.163.41-1

ПРИЧА : часопис за причу и приче о причама / главни уредник Слободан Стојадиновић ; одговорни уредник Славољуб Марковић. – год. I, бр 1 (новембар 2007). – Београд (Гандијева 167-177) Књижевно друштво „Свети Сава“, 2007 (Ниш : СБЕН). 21 cm.

Тромесечно

ISBN 1820-5909 = Прича

COBISS.SR-ID 144590860